GUY DE MAUPASSANT

GEZGİN SATICI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: BERTAN ONARAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

GUY DE MAUPASSANT

GEZGİN SATICI

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:

BERTAN ONARAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Gezgin Satıcı
GUY DE MAUPASSANT
özgün adı:
LE COLPORTEUR
fransızca aslından çeviren:
BERTAN ONARAN
editör:
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen:
BİROL BAYRAM
düzelti:
ALEV ÖZGÜNER
grafik tasarım ve uygulama:
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1654

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Gezgin Satıcı

Ne kadar çok kısa anı, küçük şey, buluşma, şöyle belli belirsiz yakalanmış, bulgulanmış gösterişsiz dram, henüz her şeyden habersiz, körpecik zihnimizi alıp usul usul üzücü doğrunun tanınmasına götüren iplerdir aslında.

Ruhum bulutlarda, rastgele dolaştığım yollarda beni oyalayan uzun düşlere dalıp gittiğimde, hep birdenbire düşlerimin önünden fundalıklardaki ayak seslerimi işitip uçuveren kuşlara benzeyen sevindirici ya da iç karartıcı eski küçük anıyla karşılaşıveririm.

O yaz, Savoie'da, Bourget gölünün sağ kıyısına tepeden bakan bir yolda dolaşıyordum ve bakışlarım batmakta olan güneşin kayıp giden ışınlarıyla sıvanmış, solgun tek bir mavi renkteki, yer yer balkıyan su kitlesi üzerinde yüzerken, içimde çocukluğumdan beri göllerin, nehirlerin ve denizlerin yüzeyine duyduğum sevginin kıpırdandığını duyumsuyordum. Biri Rhône nehrine, öbürü Bourget'ye doğru gözden yiten iki ucu görünmeyecek kadar geniş bu sıvı ovada ulu dağ, Dent-du-Chat'nın[1] son doruğuna dek inişli çıkışlı uzayıp gidiyordu. Yolun iki yakasında, ağaçtan ağaca koşan bağlar, yapraklarıyla ince desteklerini örtüyor, tarlalar boyunca yeşil, sarı ve kızıl taçlar halinde uzayıp gidiyor, bir kütükten öbürüne çiçekleniyor, zaman zaman şuralarından buralarından kara salkımlar taşıyordu.

Yol ıssız, beyaz ve tozluydu. Saint-Innocent köyünü çevreleyen ulu ağaçlı ormandan ansızın bir adam çıktı, sırtına vurduğu yükün altında beli bükülmüş, değneğine yaslana yaslana bana doğru geliyordu.

Yaklaşınca onun hani köylerde karşılaşılan, kapı kapı dolaşıp ucuz küçük nesneler satan gezgin satıcılardan biri olduğunu gördüm ve o anda belleğimde eski bir anı, hemen hemen silinip gitmiş bir şey, yirmi beş yaşındayken, Argenteuil ile Paris arasında karşılaştığım insan belirdi.

O günlerde en büyük mutluluğum kürek çekmekti. Argenteuil'deki bir koltuk meyhanesinde bir odam vardı ve her akşam kamu görevlilerinin bindikleri, hiç yürümedikleri için ağırlaşmış, göbekli, yönetici iskemlesi pantolonu kırış kırış ettiği için de üstleri başları dökülen, küçük paketler taşıyan bir yığın insanı gardan gara bırakarak yol alan o uzun trene

biniyordum. Bir yazıhane, yeşil karton, dosyalanmış kâğıt kokusu duyar gibi olduğum bu tren beni Argenteuil'de bırakıyordu. Hafif sandalım, sular üzerinde koşmaya hazır, beni bekliyordu. Olanca gücümle küreklere asılarak Bezons'a, Chatou'ya, Épinay'e ya da Saint-Ouen'a gidiyordum akşam yemeğine. Sonra geri dönüyor, kayığımı yerleştiriyor ve tepemde ay, yürüyerek Paris'e yollanıyordum.

Bir gece, ayın aydınlattığı yolda, önüm sıra yürüyen bir adam gördüm. Eh, Paris'in dış mahallelerinde yaşayan, geç kalmış kentlileri görünce epey çekinen bu gece yolcularına hemen her seferinde rastlardım. Bu seferki adam önümde, sırtında ağır bir yükle yürüyordu.

Yolda çınlayan hızlı adımlarla doğruca yanına gittim. Durup geri döndü; baktı ki ben yaklaşıyorum, çaprazlama yürüyüp yolun karşı kıyısına geçti.

Tam hızla yanından geçerken de seslendi:

"Hey bayım, iyi akşamlar."

Karşılık verdim:

"İyi akşamlar arkadaşım."

O yanıtladı:

"Uzağa mı gidiyorsunuz?"

— Paris'e gidiyorum.

— Öyleyse uzun sürmez, iyi yürüyorsunuz. Benimse sırtımda hızlı yürüyemeyecek kadar ağır yük var.

Adımlarımı yavaşlatmıştım.

İyi de, neden bu adam benimle konuşuyordu acaba? Sırtındaki ağır pakette ne vardı? Birden kafamda belli belirsiz kuşkular uyandı, meraklandım. Gazeteler, her sabah, hem de tam burada, Gennevilliers yarımadasında geçen bin bir çeşit olaydan söz ederlerdi, bunların kimisi doğru olmalıydı elbet. Adamlar, sırf okurları eğlendirmek için haber sütunlarını dolduran onca tutuklamayı, suçu oturup uyduracak değillerdi ya.

Ancak adamcağızın sesi gözü pek değil, daha çok korkulu gibiydi, o ana kadarki davranışı da saldırgandan çok sakınımlıydı.

Bu kez ben ona sordum:

“Peki siz uzağa mı gidiyorsunuz?”

— Asnières’e kadar.

— Oralı mısınız?

— Evet bayım, ben gezgin satıcıyım ve Asnières’de oturuyorum.

Gündüzleri yayaların, ağaçların gölgesinde yürüdükleri yan yolu bırakmış, anayolun ortasına doğru geliyordu. Ben de aynısını yaptım. Değneklerimiz elimizde, birbirimize hâlâ kuşkulu gözlerle bakıyorduk. İyice yanına yaklaşınca, yüreğime su serpildi. Sanırım onun da, çünkü bana dönüp:

“Biraz daha yavaş yürümenizin bir sakıncası var mı acaba?” dedi.

— Peki ama neden?

— Gece bu yolu hiç sevmem de. Sırtımda sattıklarım var; iki kişi olmak her zaman daha iyidir. Birlikte yürüyen iki kişiye saldırmazlar pek.

Doğru söylediğini ve korktuğunu duyumsadım. Dolayısıyla isteğini yerine getirdim, böylece tanımadığım bu insanla yan yana yürümeye başladık, sabahın birinde, Argenteuil’den Asnières’e giden yolda.

“İyi ama, tehlikeliyse, neden bu kadar geç dönüyorsunuz?” diye sordum yol arkadaşıma.

O da öyküsünü anlattı.

Sırtında üç dört günlük malla bu sabah yola çıktığından, aynı akşam eve dönmeyi aklından geçirmiyordu.

Ama satışlar öyle iyi gitmişti ki, ertesi gün söz verdiği ürünleri teslim etmek üzere eve dönmek zorunda kalmıştı.

Büyük bir sevinçle, malını nasıl göklere çıkardığını anlattı, gevezelik ederken biblolarından gösterebildikleri bunların öyle kolay taşınabilir şeyler

olmadıklarını kanıtlıyordu.

Sonra ekledi:

“Asnières’de bir dükkânım var. Karım işletiyor.”

— Yaa, evlisiniz demek?

— Evet beyim, on beş aylık evliyim. Çok şeker bir hanım buldum. Bu akşam beni görünce epey şaşıracak.

Ardından evliliğini anlattı. İki yıldır istiyormuş bu kızı, ama kız karar verene dek epey beklemiş.

Kız, çocukluğundan beri köşe başında hemen her şeyi sattığı küçük bir dükkân işletiyormuş: Yazın kurdele ve çiçekler, çok güzel fotin tokaları, ayrıca bir üreticinin kayırmasıyla elde ettiği, yalnız kendisinde bulunan daha başka küçük şeyler. Asnières’de herkes tanıyormuş Mavili’yi. Ona Mavili diyorlarmış, çünkü çoğunlukla mavi entariler giyiyormuş. Ve el attığı her şeyde çok becerikli olduğundan, iyi para kazanıyormuş. Adama sorarsan bu aralar biraz rahatsızmış. Ona göre gebeymiş, ama pek emin değildi bundan. Çok iyi geçiniyorlarmış: Kendisi, yöredeki küçük satıcılara göstermek için, böyle daha çok yollardaymış; bir bakıma kimi üreticilerin aracılığını yapıyormuş, dolayısıyla hem onlar için, hem kendi hesabına çalışıyormuş.

“Peki ya siz, siz necisiniz?” dedi.

Ne diyeceğimi bilemedim. Argenteuil’de bir yelkenli ile iki yarış kayığımın bulunduğunu söyledim. Her akşam buraya kürek çekmeye geliyor, kürek çekmeyi seviyordum, zaman zaman da Paris’e dönüyordum; orada iyi para getiren bir iş yaptığımı sezdirecek bir uğraşım vardı.

Lafı ağzımdan kaptı:

“Hay dinine yandığımın, benim elimde de Monaco altınları olsaydı, böyle gece yarıları yollarda mı dolaşırdım! Dolaşırdım belki, ama buralarda değil elbet.”

Yan gözle bakıyordu bana, içimden her şeye karşın kendini tehlikeye atmak istemeyen bir soyguncu olup olmadığını geçiriyordum.

Ama o beni rahatlattı:

“Biraz daha yavaş lütfen. Yüküm ağır çünkü.”

Asnières’in ilk evleri görünmüştü.

“Hemen hemen geldim,” dedi adam, “dükkânda yatmıyoruz: Orayı geceleri bir köpek bekliyor, şöyle dört kişiye bedel bir köpek. Ayrıca, konutlar kentin göbeğinde çok pahalı. Ancak bayım, bana büyük bir yardımda bulundunuz, çünkü yollarda sırtımda bu yükle pek içim rahat değildir. Bu yüzden benim eve gelip, uyanırsa karımla birlikte bir kadeh sıcak şarap içeceksiniz; uyanırsa diyorum, çünkü uykusu ağırdır ve uyandırılırsa hiç hoşlanmaz. Sonra sırtımdaki yükü indirince, bir şeyden korkum kalmaz, sopamı alır sizi kentin kapılarına dek götürürüm.”

Ben bu öneriye karşı çıktım, o üsteledi, yine yanaşmadım, öyle bir çabayla, öyle içten bir umutsuzlukla, öyle üzüntülü bir yüzle, “ama eğer onun gibi biriyle içmek istemiyorsam o başka…” diyerek yeniden üsteledi ki, sonunda ardına düştüm, ıssız bir yoldan, hani şu kenar mahallelerin en kenarındaki büyük döküntü evlerden birine kadar onu izledim.

Bu ev karşısında biraz duraksadım. Alçıdan yapılmış bu yüksek baraka bir serseri yatağını, kent dışı bir haydut kışlasını andırıyordu. Ama adam açık kapıyı iterek önden beni geçirdi. Omuzlarımdan tuttu, koyu karanlıkta bodrumdaki bir çukura düşmemek için haklı olarak korkup elimle ayağımla yokladığım bir merdivene yöneltti beni.

İlk basamağa geldiğimde: “Çıkın, çıkın, altıncı katta,” dedi.

Ceplerimi karıştırıp bir kibrit buldum, yakıp merdiveni aydınlattım. O, sırtında yükü, “Çok sıcak, çok sıcak!” diyerek, soluk soluğa ardımdan geliyordu.

Evin en tepesine gelince, bir iple giysisinin altına bağladığı anahtarı aradı, kapısını açıp beni buyur etti.

Burası kireç badanalı, tam ortasında bir masa, çevresinde altı iskemle, duvara dayalı bir mutfak dolabı bulunan küçük bir odaydı.

“Önce karımı uyandırayım,” dedi, “sonra bodruma inip şarap alırım, burada saklanmıyor çünkü.”

Bu ilk odaya açılan iki kapıdan birine yaklaştı, seslendi: “Mavili! Mavili!” Mavili yanıt vermedi. Daha yüksek sesle bağırdı: “Mavili! Mavili!” Sonra kapıyı yumruklayarak mırıldandı: “Uyan be kadın!”

Bekledi, kulağını anahtar deliğine dayadı, sonra tam bir dinginlikle: “Neyse! Uyuyorsa bırakalım uyusun! İki dakika bekleyin, ben gidip şarap getireyim,” dedi.

Çıktı. Ben ister istemez oturdum.

Ne yapmaya gelmiştim buraya? Birden ürperdim. Çünkü kadının odasında, hemen hiç gürültü etmeden, alçak sesle konuşuluyordu.

Hay Allah! Bir tuzağa mı düşmüştüm acaba? Şu Mavili, kocasının kapıyı yumruklayarak çıkardığı onca gürültüde nasıl uyanmamıştı? Bütün bunlar suç ortaklarına verilmiş işaretler değil miydi: “Yolunacak bir herif düştü tuzağa. Ben gidip kapıyı tutayım. Gerisi sizin işiniz.” Odadaysa koşuşma artmıştı, kilit sesi geldi, anahtar çevrildi. Yüreğim güm güm atıyordu. Kendi kendime: “Eh, canımızı koruyalım,” diyerek odanın en dibine çekildim, tahta iskemlelerden birini iki elimle kavrayıp sıkı bir kavgaya hazırlandım.

Kapı açıldı, önce kapıyı yarı açık tutan bir el, ardından bir baş belirdi, keçe şapka giymiş bu baş, yarı açık kapıyla duvar arasında süzüldü ve bana bakan iki göz gördüm. Sonra kendimi savunmak üzere herhangi bir hareket yapmama kalmadan, adam, hani şu soyguncu sandığım uzun boylu, çıplak ayaklı, alelacele giyinmiş, boyunbağı takmamış, pabuçlarını eline almış, doğrusunu isterseniz epey yakışıklı, yarı beyefendi adam, kapıya fırladı, merdivenlerde gözden yitti.

Yerime oturdum, serüven gittikçe eğlenceli oluyordu. Uzun süre şarap arayan kocayı bekledim. Sonunda merdiveni çıktığını işittim, ayak sesi beni güldürdü, hani şu tek başımızayken yakalandığımız bastırılması güç gülmelerden biriydi bu.

Adam elinde iki şişe, içeri girip sordu:

“Karım hâlâ uyuyordur. Kıpırtısını işitmediniz mi?”

Anahtar deliğine yapıştırılmış kulağı sezdim:

“Yoo hayır, hiçbir kıpırtı duymadım,” dedim.

Adam yeniden seslendi:

“Pauline!”

Kadın hiç karşılık vermedi, kıpırdamadı. Adam durumu açıklayarak bana doğru geldi:

“Biliyor musunuz, geceleri bir arkadaşımla gelip iki kadeh içmemden hiç hoşlanmaz,” dedi.

— Bu durumda, artık uyumadığını düşünüyorsunuz sanırım?

— Elbette uyumuyor artık.

Durumdan hiç hoşnut görünmüyordu.

“Neyse, biz içelim!” dedi.

Ve getirdiği iki şişeyi oracıkta birbiri ardından bitirme niyetinde olduğunu belli etti.

Ama bu kez sıkı durdum. Bir kadeh içip kalktım. Artık beni kentin kapısına dek geçirmekten söz etmiyor, karısının kapısına kızmış bir halk adamı, her an köpürmeye hazır kaba bir insan gibi bakıyordu, mırıldandı:

“Siz gidince kapıyı açması gerekecek elbet.”

Ansızın köpüren, belki de kapalı kapılardan hoşlanmayan aldatılmış koca içgüdüsüyle küplere binmiş bu ödlek adamı gözlüyordum. Nasıl da sevgiyle söz etmişti karısından, şimdiyse döveceği kesindi.

Kapı kolunu sarsarak bir daha bağırdı:

“Pauline!”

Yeni uyanmışa benzeyen bir ses geldi kapının ardından:

“Ne var be?”

— Eve döndüğümü işitmedin mi?

— Hayır, uyuyordum, rahat bırak beni!

— Aç kapını.

— Yalnız kalınca açarım. Gece vakti eve adam getirip içmenden hoşlanmıyorum.

Bunun üzerine, istemeden suç ortağı olduğum öbür adam gibi, sendeleye sendeleye merdivenlere yöneldim. Yeniden Paris’in yolunu tutarken, o yıkık dökük yapıda, az önce, dünyanın her yerinde, her akşam, her evde yaşanan o sonu gelmez acı olaylardan birine tanık olduğumu düşünüyordum.

Bir Ölünün Başında

Bütün veremliler gibi adım adım ölüme yaklaşıyordu. Her gün onu saat ikiye doğru otelin pencereleri dibinde, dingin denizin karşısında, gezinti yolundaki sıralardan birinde oturur görüyordum. Kederli gözlerini Akdeniz'e dikmiş, bir süre kızgın güneş altında kıpırdamadan duruyordu. Zaman zaman, Menton'u çevreleyen dik doruklu dağa şöyle bir göz atıyor; sonra zayıflıktan pantolon kumaşının çevresinde sallandığı iki çıplak kemiği andıran bacaklarını kavuşturup hep aynı kitabı açıyordu.

Ondan sonra hiç kıpırdamıyor, hem gözü hem aklıyla okuyordu; gittikçe tükenen bedeni okuyormuş gibi duruyor, bütün ruhu, serinleyen havanın onu azıcık öksürttüğü saate dek, bu kitaba dalıyor, yitip gidiyordu. Hava serinleyince kalkıyor, otele dönüyordu.

Bu, öğle ve akşam yemeklerini odasında yiyen, kimseyle konuşmayan, sarı sakallı, uzun boylu bir Almandı.

Belli belirsiz bir merak beni ona doğru çekti. Bir gün görünüşü kurtarmak üzere Musset'nin bir şiir kitabını alıp yanına oturdum.

Sonra *Rolla*'yı okumaya giriştim.

Yanımda oturan adam, birden, güzel bir Fransızca'yla:

"Almanca biliyor musunuz beyefendi?" dedi.

— Hayır, tek sözcük bile anlamam.

— Çok yazık. Mademki rastlantı bizi yan yana getirdi, size paha biçilmez bir şey vermek, göstermek isterdim: Elimdeki şu kitabı.

— Nedir o?

— Ustam Schopenhauer'in kendi eliyle notlar yazdığı bir kitap. Göreceksiniz, bütün metnin kenarları el yazısıyla kaplı.

Bunun üzerine kitabı aldım, benim anlayamadığım, ama yeryüzüne gelmiş en büyük düş yıkıcının ölümsüz düşüncesini dile getiren harfleri seyre giriştim.

Ve bir anda Musset'nin dizeleri parladı belleğimde:

Uyuyor musun, Voltaire ve o sevimsiz gülüşün

Uçuşuyor mu etsiz kemiklerinin üstünde?

Ve elimde olmadan, Voltaire'in o çocuksu, dinsel acı alayıyla dünya üzerinde silinemeyecek izler bırakmış Alman düşünürün karşı konmaz alaycılığını kıyaslıyordum kitaba bakarken.

İstediğiniz kadar karşı çıkın, kızın, irkilin ya da havalara uçun, Schopenhauer'in küçümseyici bakışı, düş kırıklığı bütün insanlığa damgasını vurmuştur.

Bu uyanık haz düşkünü, inançları, umutları, şiirleri, boş düşleri altüst etmiş, özlemleri yıkmış, ruhlardaki güveni silip atmış, seviyi öldürmüş, kadınla ilgili düşünsel tapınmayı devirmiş, yüreklerdeki yanılsamaları patlatmış, o güne dek görülmemiş büyüklükte bir kuşkuculuk getirmiştir dünyamıza. Alaycılığıyla her alana girip çıkmış, her şeyin içini boşaltmıştır. Ve bugün, ondan tiksindiklerini sananların zihinlerinde bile, ellerinde olmadan onun düşüncesinden parçalar vardır sanırım.

"Demek özel olarak tanıdınız Schopenhauer'i?" dedim Alman'a.

Adam acı acı gülümsedi.

"Ölene dek, beyefendi."

Sonra bana ondan söz etti, yanına yaklaşan bütün insanlar üzerinde bu doğaüstü varlığın yarattığı izlenimi anlattı.

Bana bu yaşlı yıkıcıyı görmek isteyen ve onu gürültülü bir birahanede, öğretisine inananların ortasında kara kuru, kırış kırış, unutulmaz bir gülüşle gülen, oynadığı kumaşı bir ısırışta parçalayan köpek gibi tek bir sözle bütün inançları, bütün düşünleri paramparça ederken bulan katı Cumhuriyetçi bir Fransız siyasetçisiyle görüşmesini aktardı.

Ürkmüş, korkuya kapılmış Fransız'ın büyük düşünürün yanından ayrılırken bağıra bağıra söylediğini aktardı bana:

"İblis'le bir saat geçirdim sanki!"

Sonra ekledi:

“Evet beyefendi, bizi ölümünden sonra bile ürküten bir gülümsemesi vardı. İlginizi çekerse, şimdi size hemen kimsenin bilmediği bir olay anlatmak istiyorum.”

Ardından, öksürük nöbetlerinin zaman zaman böldüğü yorgun bir sesle öyküsüne başladı:

*

Schopenhauer yeni ölmüştü, aramızda sabaha dek ikişer ikişer başında nöbet tutmayı kararlaştırdık.

Çok geniş, yalın, karanlık bir odada yatıyordu. Gece masasında iki mum yanıyordu.

Arkadaşlarımdan biriyle gece yarısı nöbeti devraldım. Yerine geldiğimiz iki arkadaş çıktı, biz gelip yatağın yakınına oturduk.

Yüz değişmemişti. Gülümsüyordu. Dudakların kenarındaki çok iyi tanıdığımız kıvrım yerindeydi, az sonra gözünü açacak, kıpırdayacak, konuşacak gibiydi. Düşüncesi, daha doğrusu düşünceleri her yanımızı kuşatmıştı; kendimizi her zamankinden daha çok üstün yeteneğinin göbeğinde duyumsuyorduk, her yanımızı dolduruyor, bizi bütünüyle elinde tutuyordu yeteneği. Ölüyken üzerimizdeki egemenliği çok daha büyüktü sanki. Bu kıyaslanmaz ruhun gücüne belli bir gizem karışıyor gibiydi.

Bu gibi insanların bedenleri gider, ama onlar kalırlar ve inanın bana beyim, yüreklerinin durduğu günün akşamı ürkütücüdürler.

Biz alçak sesle ondan söz ediyor, söylediklerini, dile getirdiği kısa yalın doğruları, birkaç sözcükle, yaşam denen şu bilinmeyenin karanlıklarına saçılan ışıkları andıran şaşırtıcı özdeyişlerini anımsıyorduk:

“Konuşacak galiba,” dedi nöbet arkadaşım. İkimiz de korkuya yakın bir kaygıyla, sürekli gülümseyen, kıpırtısız yüze bakıyorduk.

Yavaş yavaş kendimizi rahatsız, baskı altına alınmış, kolu kanadı kırık duyumsuyorduk. Kekeledim:

“Neyim var bilmiyorum, ama emin ol hastayım.”

O zaman cesedin kötü koktuğunu ayrımsadık.

Bunun üzerine arkadaşım, kapıyı açık bırakıp yan odaya geçmemi önerdi; kabul ettim.

Gece masasında yanan mumlardan birini aldım, ikinciyi orada bıraktım, öbür odanın en ucuna oturduk, bulunduğumuz yerden mumun aydınlattığı yatağı ve ölüyü görecek biçimde yerleştik.

Ancak aklımız fikrimiz ondaydı hâlâ; bir bakıma bütün dünyasal bağlarından kurtulmuş, özgür, güçlü mü güçlü, her şeye egemen varlığı çevremizde dönüp duruyordu. Zaman zaman da, ayrışan bedenin tanım dışı kokusu bize kadar ulaşıyor, belli belirsiz, mide bulandırıcı, her yanımıza işliyordu.

Birden iliklerimize dek ürperdik: Ölünün yattığı odadan bir gürültü, küçük bir gürültü gelmişti. Hemen bakışlarımızı ona çevirdik ve beyefendi, ikimiz de yatağın üstünde beyaz bir şeyin koştuğunu, halıya yuvarlandığını, sonra bir koltuğun altında gözden yittiğini gördük.

Aptalca bir korkuyla çılgına dönmüş, her an tabanları yağlamaya hazır olarak, herhangi bir şey düşünmeye fırsat bulamadan ayağa fırladık. Sonra birbirimize baktık. Yüzlerimiz korkunç derecede sararmıştı. Yüreklerimiz giysilerimizin kumaşını havaya kaldıracak kadar güçlü atıyordu. İlk ben konuştum.

“Gördün mü?..”

— Evet, gördüm.

— Peki ama o ölmemiş miydi?

— Çürümeye başladığına göre nasıl ölmemiş olabilir?

— Ne yapacağız şimdi?

Nöbet arkadaşım çekine çekine:

“Gidip bakmak gerekecek,” dedi.

Bizim mumu aldım, içeri ilk ben girdim, bakışlarımla köşeleri karanlık büyük odanın her yanını taradım. Hiçbir şey kıpırdamıyordu artık, yatağa yaklaştım. Korku ve şaşkınlıkla donakaldım: Schopenhauer gülmüyordu artık! Korkunç biçimde yüzünü buruşturmuş, dudaklarını kısmış, yanakları içeri göçmüştü. Kekeledim:

“Ölmemiş.”

Oysa dayanılmaz koku burnuma doluyor, soluğumu kesiyordu. Ve ben, bir hayalet karşısında kalıp eli ayağı kesilmiş, kıpırdayamıyordum.

Bunun üzerine nöbet arkadaşım öbür mumu alıp eğildi. Sonra hiçbir şey demeden koluma dokundu. Bakışını izledim, yatağın yanındaki koltuğun altında, yerde, koyu renkli halının üstünde pırıl pırıl parlayan, ısırmak üzere açılmışa benzeyen takma dişini gördüm Schopenhauer’in.

Sıkılı çeneleri açan çürüme takma dişi dışarı fırlatmıştı.

İnanın beyim, o gün gerçekten korktum.

Güneş kızıla boyanmış ufka değerken veremli Alman kalktı, beni selamladı, otele döndü.

Sera

Bay ve Bayan Lerebour aynı yaştaydılar. Ancak adam daha zayıf olsa da genç gösteriyordu. Rouen bezlerini satarak kazandıkları parayla Nantes yakınlarında kurdukları güzel köy evinde yaşıyorlardı.

Evin çevresi, içinde bir kümes, Çin işi bir küçük köşk bulunan güzel bir bahçeyle çevriliydi ve en ucunda ufak bir sera vardı. Bay Lerebour kısacık boylu, tombul, iyi yaşayan bir dükkâncı kadar neşeli bir adamdı. Her zaman bir şeyden yakınan, dediğim dedik, sıska karısı eşinin güler yüzünü yenmeyi başaramamıştı. Saçlarını boyuyor, bu tür kitapları küçümsüyormuş gibi gezinse de, zaman zaman insanın ruhunu alıp tatlı hayallere uçuran romanlar okuyordu. Bu kanıyı doğrulayacak hiçbir şey yapmamış olmasına karşın, tutkulu bir kadın diye biliniyordu. Ancak kocası, ara sıra, bir bildiği varmış gibi: “Karım tam bir hoppadır!” diyordu.

Oysa birkaç yıldır gizli ve açığa vurulamayacak bir acı yüreğini dağlamışçasına, sürekli sinirli ve sert, Bay Lere-

bour’a saldırıyordu. Bunun sonucunda aralarında belli bir gerginlik oluştu. Adam hemen hiç konuşmuyor, Palmyre adlı kadınsa, Gustave adlı eşini iğneleyici övgülerle, yaralayıcı anıştırmalarla, hiç nedeni yokken acı sözlerle bunaltıyordu.

O, canı sıkkın, kamburunu çıkarıyor, ama özünde yaşamdan çok hoşnut olduğu için, bu özel sataşmalardan bile belli bir sevinç çıkarmayı biliyordu. O arada can yoldaşının böyle gittikçe kezzaplaşmasının bilmediği hangi nedene dayandığını merak ediyordu, çünkü karısının sinirliliğinin ardında ne kadar çabalasa çözemeyeceği gizli bir gerekçe bulunduğunu çok iyi duyumsuyordu.

Sık sık soruyordu karısına: “İyi ama sevgilim, söyle bana böyle karşı oluşunun nedenini? Benden bir şey gizlediğini seziyorum çünkü.”

Kadın, hep aynı yanıtı veriyordu: “Yoo, sana karşı olmamı gerektiren bir şey, hem de hiçbir şey yok. Ayrıca hoşuma gitmeyen bir şey varsa, bunu senin bulman gerekirdi. Hiçbir şey anlamayan, en küçük şeyi bulabilmeleri için yardımlarına koşmak gereken, yumuşak mı yumuşak, beceriksiz erkeklerden hoşlanmam ben.”

Adamcağız, umudunu yitirmiş, mırıldanıyordu: “Bir şey söylemek istemediğini görüyorum,” diyordu.

Sonra işin arkasındaki gizemi arayarak uzaklaşıyordu.

Özellikle geceler çekilmez oluyordu onun için; çünkü hani şu yalın, iyi yürüyen evliliklerdeki gibi, hâlâ aynı yatağı paylaşıyorlardı. O zaman canını sıkmak için kadının yapmadığı kalmıyordu. En keskin alaylarını yağdırmak için yan yana yatağa uzandıkları anı seçiyordu. Özellikle şişmanlığı için kınıyordu adamı: “Bütün yatağı kaplıyorsun, çok şişmanladın. Ayrıca, eritilmiş içyağı gibi sırtıma yapışıyorsun. Hoş bir şey sanıyorsun bunu!”

Adamı ikide bir yataktan kaldırıp, aşağıda unuttuğu gazeteyi ya da sakladığı için bulamadığı portakal çiçeği suyuyla dolu şişeyi getirmeye gönderiyordu. Bulamayınca da alaycı, öfkeli bir sesle bağırıyordu: “İyi ama koca dangalak, şişenin nerede olduğunu bilmen gerekirdi!” Ve adam uykuya dalmış evde bir saat dolaşıp eli boş döndüğünde, teşekkür yerine:

“Peki, peki, yat artık, gün geçtikçe süngere dönüyorsun, azıcık dolaşmak seni zayıflatır,” diyordu.

Her saniye adamı uyandırıyor, midesinin kasıldığını söylüyor, kolonyaya batırılmış fanilayla karnını ovmasını istiyordu. Adamcağız, onu böyle acı çekerken görünce üzülüyor, iyileştirmeye çalışıyor; hizmetçi Céleste’i uyandırmayı öneriyordu. Bunun üzerine kadın iyiden iyiye küplere biniyor, haykırıyordu: “Hay Allahım, ne kadar aptal bu hindi! Tamam, tamam! Geçti, bir yerim ağrımıyor artık, yat koca çuval!”

Adam soruyordu: “Bir yerinin ağrımadığından emin misin?”

Kadın, zavallının suratına çarpıyordu yanıtını: “Evet, eminim, kes sesini, bırak da uyuyayım. Daha fazla canımı sıkma. Hiçbir şey gelmez zaten elinden, bir kadının karnını ovmak bile.”

Adam umutsuzluğa kapılıyordu: “İyi ama… sevgilim…”

Kadının sabrı taşıyordu: “İyisi miyisi yok… Yeter be, anladın mı? Rahat bırak artık beni…”

Ve yüzünü duvara dönüyordu.

Ama bir gece, kadın ansızın öyle bir silkindi ki, adamın ödü koptu ve kendini hiç alışık olmadığı biçimde poposunun üstünde oturur buldu.

“Ne var?.. Ne oldu?..” diye kekeledi.

Kadın koluna yapışmış, bağırtacak kadar çimdikliyordu. Kulağına fısıldadı: “Evde bir gürültü işittim.”

Adam Bayan Lerebour’un bu tür ardı arkası kesilmeyen tehlike çığlıklarına alışık olduğundan pek kaygılanmadı, hiç istifini bozmadan sordu: “Ne gürültüsü şekerim?”

Kadın korkudan aklını kaçırmış gibi tiril tiril titriyordu, karşılık verdi: “Gürültü işte… gürültü… ayak sesi… Evde biri var.”

Adam inanmamış gibi duruyordu hâlâ: “Biri mi? Öyle mi diyorsun? Ama yok, hayır, yanılıyorsun. Ayrıca kim olsun istiyorsun?”

Kadın ürperiyordu: “Kim mi?.. Kim ha?.. İyi ama, hırsızlar elbet, sersem!”

Adam usulca çarşafını üstüne çekti yeniden: “Hayır şekerim, kimse yok evde, düş gördün besbelli.”

Bunun üzerine kadın çarşafı aşağı çekti, yataktan fırlayıp öfke içinde bağırdı: “Beceriksiz olduğun kadar da korkaksın demek! Şöyle ya da böyle, ben senin ödlekliğinden ötürü kendimi parçalatacak değilim.”

Sonra ocaktaki maşayı kaptı, kendini savunmaya hazır biri gibi, gidip kilitli kapının arkasına dikildi.

Bu yiğitlik gösterisinden etkilenen, belki de utanan adam da söylene söylene kalktı, başındaki pamuklu gece külahını çıkarmadan, küreği kapıp yaşam arkadaşının karşısına geçti.

Çıt çıkarmadan yirmi dakika beklediler. En küçük bir gürültü işitilmedi dingin evde. Bunun üzerine, küplere binmiş olan hanım: “Evde birinin olduğundan emindim,” diyerek yatağına döndü.

Adam tartışmadan kaçınmak için, gün boyu bu akıldışı korkuya hiç değinmedi.

Ama ertesi gece Bayan Lerebour kocasını bir öncekinden daha büyük bir şiddetle uyandırdı, soluğu kesilmiş, kekeliyordu: “Gustave, Gustave, bahçe kapısı açıldı az önce.”

Bu üstelemeye şaşıp kalan adamcağız karısının uyurgezerliğe yakalandığını sandı, tam bu tehlikeli uykudan uyansın diye sarsmak üzereyken, evin duvarlarının dibinde hafif bir gürültü işitir gibi oldu.

Kalkıp pencereye koştu ve evet, bahçedeki yollardan birinden hızla bir beyaz gölgenin geçtiğini gördü.

Dizlerinin bağı çözülerek mırıldandı: “Biri var dışarıda!” Sonra kendini toparladı, kendi kendini yüreklendirdi, ansızın özel mülküne girilen mal sahibinin o sıra dışı öfkesiyle bağırdı: “Durun siz, durun, göreceksiniz gününüzü!”

Yazı masasına koştu, çekmeceyi çekti, tabancasını aldı, merdivenlere seğirtti.

Aklı başından gitmiş karısı bağıra bağıra ardından geliyordu: “Gustave, Gustave, sakın gitme, beni yalnız bırakma, Gustave!”

Ama adamın ona kulak astığı yoktu, çoktan bahçe kapısına varmıştı.

Bunun üzerine kadın yatak odalarına dönüp kapının arkasına iskemle koydu.

Beş, on, on beş dakika bekledi. Korkunç bir yılgınlık kaplıyordu içini. Öldürmüşlerdi besbelli kocasını, kıskıvrak yakalamış, elini kolunu bağlamış, boğmuşlardı. Keşke altı tabanca sesi duysaydı, o zaman adamın kendini savunduğunu, çarpıştığını anlayacaktı. Oysa şu sessizlik, bütün kırları kaplayan sessizlik aklını başından alıyordu.

Zili çalıp Céleste’i çağırdı. Céleste gelmedi, karşılık da vermedi. Bayılmak üzereyken, dizleri titreyerek bir daha çaldı. Bütün ev dilini yutmuştu.

Dışarıdaki koyu karanlığı yırtmak için, ateşler içinde yanan alnını cama dayadı. Ara yolların kül renkli çizgilerinin yanında uzayıp giden kara ağaçların gölgesinden başka bir şey göremedi.

Saat gece yarısını vurdu. Kocası kırk beş dakikadır ortalıkta yoktu. Onu bir daha göremeyecekti besbelli! Evet, evet, bir daha yüzünü göremeyecekti! Bunun üzerine, hıçkırarak olduğunu yere diz çöktü.

Birden yatak odasının kapısına iki kez hafifçe vuruldu, ayağa fırladı. Bay Lerebour sesleniyordu: “Aç Palmyre, aç, benim.” Kadın fırlayıp kapıyı açtı, gözleri yaşlı, ellerini beline dayayıp adamın karşısına dikildi: “Nereden geliyorsun, hayvan herif! Beni böyle tek başıma gebermeye bırakıyorsun demek! Ah, ah! Artık yaşamıyormuşum gibi, umurunda bile değilim senin…”

Adam kapıyı örtmüştü; gülüyordu, hem de deli gibi gülüyordu, ellerini göbeğinin altında bitiştirmiş, ağzı kulaklarında, gözlerinden yaşlar dökerek gülüyordu.

Ağzı bir karış açık kalan Bayan Lerebour bağırmayı kesti.

Adam gülmekten konuşamıyordu: “Şeymiş… şeymiş canım… Céleste seraya birini… almış… Biliyor musun… ne gördüm… ne gördüm…”

Kadının beti benzi atmış, işittiği şey karşısında soluğu kesilmişti: “Nee?.. Ne diyorsun sen?.. Céleste ha?.. Benim evimde… benim… benim seramda ha? Ve sen adamı öldürmedin, sen de suç ortağısın! Benim evimde, benim evimde…”

Artık ayakta duramadığı için bir yere çöktü.

Adam ayaklarını yere vurarak sıçradı, parmaklarıyla kastanyet çalar gibi yaptı, dilini şaklattı, gülmesini sürdürerek: “Ah bir bilsen… bir bilsen…” dedi.

Ansızın gelip kadına sarıldı.

Kadın onu itip kendini kurtardı. Ve sesi öfkeden boğularak: “İşitiyor musun beni, bu kızın bir gün bile evimde kalmasını istemiyorum artık! Tek bir gün… tek bir saat bile. Hemen evine dönecek, tutup sokağa atacağız onu…”

Bay Lerebour karısına belinden sarılmış, eski günlerdeki gibi şapur şupur boynundan öpüyordu. Kadın şaşkınlıktan dili tutulmuş halde bir kez daha sustu. Adamsa sımsıkı sarılmış, yatağa doğru sürüklüyordu onu…

Sabah dokuz buçuğa doğru, hep erken kalkan hanımıyla beyinin ortalıkta görünmeyişlerine şaşan Céleste kapılarını çaldı.

Karı koca yataktaydılar, yan yana, güle oynaya konuşuyorlardı. Kızın ağzı açık kaldı, sordu: “Sütlü kahve mi, hanımefendi?”

Bayan Lerebour, yumuşak sesle: “Buraya getir kızım,” dedi, “çok az uyuduk, epey yorgunuz.”

Hizmetçi kız çıkar çıkmaz, Bay Lerebour eşini gıdıklayarak yeniden gülmeye koyuldu, bir yandan da: “Ah bir bilsen! Ah bir bilsen!” deyip duruyordu. Kadın adamın ellerine yapıştı: “Tamam, uslu dur artık sevgilim, bu kadar gülersen, karnın ağrıyacak.”

Sonra gözlerinin altından usulca öptü.

O geceden sonra Bayan Lerebour'un kezzaplığı kalmadı. Karı koca, aylı gecelerde ulu ağaçların, çiçek tarhlarının arasından süzülüp, çıt çıkarmadan bahçenin öbür ucundaki seraya gidiyorlar. Ve içerdeki çok ilginç, garip şeyi izlemek için başlarını cama dayayıp yan yana uzanıyorlar.

Céleste'in aylığına zam yaptılar.

Bay Lerebour zayıfladı.

Bir Düello

Savaş bitmişti, Almanlar Fransa'yı ele geçirmişti. Ülke, yenenin dizinin altına aldığı yenilmiş bir güreşçi gibi çırpınıyordu.

Neye uğradığını şaşırmış, aç, umutsuz Paris'ten ilk trenler hareket ediyor, yeni cephelere yollanıyor, köylerin, kentlerin içinden ağır ağır geçiyorlardı. İlk yolcular, trenin kapılarından altüst olmuş ovalara, yanmış kulübelere bakıyorlardı. Ayakta kalmış evlerin önünde bakır tepeli kara şapkalar giymiş Prusya askerleri, iskemlelere ata biner gibi oturmuş, pipolarını tüttürüyorlardı. Kimisiyse, aileden biri gibi çalışıyor ya da hoşbeş ediyordu. Kentlerden geçerken, alanlarda eğitim yapan birlikler görülüyor, insanın kulağına zaman zaman boğuk buyruklar çalınıyordu.

Bütün kuşatma sırasında Paris Ulusal Savunma Birlikleri'nde görev almış Bay Dubuis, işgalden önce her olasılığa karşı yabancı ülkeye gönderdiği eşiyle kızının yanına, İsviçre'ye gidiyordu.

Açlık ve yorgunluklar varlıklı, barışçı tüccarlara özgü koca göbeğini bir santim bile eritmemişti. Bütün o korkunç olaylara üzüntülü bir rızayla, insanların yırtıcılıklarını dile getiren acı sözlerle katlanmıştı. Savaşın sonunda, sınıra doğru yol alırken, savunma görevini siperlerde yapmış, soğuk gecelerde nöbet tutmuş olmasına karşın, ilk kez Prusyalıları görüyordu.

Fransız toprağına babalarının malı gibi yerleşmiş bu silahlı, sakallı adamlara sinirli bir korkuyla bakıyor, içinde bir yandan işe yaramayan bir yurtseverlik duygusu uyanıyor, bir yandan da, savaştan sonra bir daha yakamızı bırakmayan o büyük gereksinme, yeni belirmiş sakınımlı olma içgüdüsü yaşıyordu.

Aynı kompartımanda, olup biteni görmeye gelmiş iki İngiliz, dingin ve meraklı gözlerle çevreye bakıyorlardı. Onlar da şişmandılar, kendi dillerinde konuşuyor, gösterilen yerleri iyi tanıyabilmek için, ellerindeki kılavuzu zaman zaman karıştırıp yüksek sesle okuyorlardı.

Tren ansızın küçük bir kentin garında durdu, bir Prusyalı subay belindeki kılıcı şakırdatarak vagonun basamağına çıktı. Uzun boylu, bedenini sımsıkı

saran bir üniforma giymiş, gözlerinin altına dek sakallı bir adamdı. Kızıl sakalı alev alev yanıyordu sanki, daha solgun bıyıkları, yüzünün iki yanında, çaprazlama aşağı doğru uzanıyordu.

İngilizler merakla hemen onu gözlemeye başladılar, Bay Dubuis ise gazetesini okuyormuş gibi yapıyordu. Bir jandarmanın kıstırdığı hırsız gibi köşesine büzülmüş duyumsuyordu kendini.

Tren yeniden yola koyuldu. İngilizler yine konuşmaya, savaşın geçtiği kesin yerleri saptamaya giriştiler; içlerinden biri bir köyü göstermek üzere parmağını uzatırken, Prusyalı subay uzun bacaklarını yayıp geriye doğru yaslanarak, Fransızca şunları söyledi:

“Pen yon iki Fransız öldürdüm o küyde. Büzden fazla da yesir aldım.”

İyice meraklanan İngilizler hemen sordular:

“Yaaa! Peki adı neydi o köyün?”

Prusyalı yanıtladı: “Pharsbourg!”

Sonra devam etti:

“O Fransız körkekleri kulaklarından yakaladım.”

Bunu derken, sakalının altından gülüyor, Bay Dubuis’ye bakıyordu.

Tren sürekli işgal edilmiş köylerden geçerek tıngır tıngır yol alıyordu. Yollar boyunca tarlalarda, geçitleri kapayan kolların köşesinde dikilen ya da kahvelerin önünde gevezelik eden askerler görülüyordu. Afrika’dan gelmiş çekirgeler gibi kaplamışlardı ülkeyi.

Subay elini uzattı:

“Kumutan pen olzaydım Paris’i alır, her şeyi yakar, herkesi öldürürdüm. Fransa tiye bir ney galmazdı.”

İngilizler incelik olsun diye:

“Yaa, evet!” demekle yetindiler.

Subay sürdürdü:.

“Yirmi yıl icinde bütün Avrupa, hepsi bizim holacak. Brusya herkeşten güçlü.”

Kaygılanan İngilizlerin sesi çıkmıyordu artık. Yeniden hiçbir şey anlatmaz olmuş yüzleri, uzun favorilerinin arasında balmumuna dönmüştü. Bunun üzerine Prusyalı subay gülmeye başladı. Ve aynı geri kaykılmış durumda dalga geçmeye koyuldu. Ezilmiş Fransa’yla, yere serilmiş düşmanlarla dalga geçiyordu; eskiden yendikleri Avusturya’yla alay ediyordu; canlarını dişlerine takarak bölgelerini savunan, ama ellerinden bir şey gelmeyen insanları alaya alıyordu; motorlu birliklerle, işe yaramayan topçularla dalga geçiyordu. Bismarck’ın ele geçirdiği toplarla, demirden bir kent yaptıracağını haber verdi. Ve birden fotinlerini, kulaklarına dek kızarıp gözlerini öteye kaçıran Bay Dubuis’nin kalçalarına dayadı.

İngilizler, sanki bir anda dünyanın gürültü patırtısından uzak adalarına çekilmişler gibi, her şeyle ilgilerini kesmişlerdi.

Subay piposunu çıkardı, gözünü Fransız’a dikip:

“Tütününüz gok mu açaba?” dedi.

Bay Dubuis karşılık verdi:

“Hayır bayım.”

Alman devam etti:

“Diren turunca inip halmanızı riça eteceğim.”

Sonra yine gülmeye başladı:

“İyi pir bakşiş feririm size.”

Tren yavaşlarken düdüğünü öttürdü. Bir garın yanmış yapılarının önünden geçiyorlardı; sonunda durdu.

Alman kapıyı açtı, Bay Dubuis’nin koluna yapışıp:

“Hadi gidip hısmarladığımı alın, cabuk, cabuk!” dedi.

Garda küçük bir Prusya müfrezesi vardı. Tahta parmaklıklar boyunca dizilmiş daha başka askerler trene bakıyorlardı. Tren yeniden yola koyulmak üzere düdüğünü öttürmüştü bile. Bunun üzerine Bay Dubuis, bir

anda perona fırladı, gar şefinin karşı çıkışına aldırmadan yan kompartımana attı kendini.

Kompartımanda yalnızdı! Yüreği öylesine atıyordu ki yeleğini açtı, soluk soluğa, alnını sildi.

Tren başka bir durakta yeniden durdu. Ansızın kapıda subay belirdi, merakın kamçıladığı iki İngiliz de arkasında. Alman yine gülerek gelip Fransız'ın karşısına oturdu.

"Hısmarladığımı halmak histemediniz," dedi.

Bay Dubuis yanıt verdi:

"Hayır bayım."

Tren yeniden yola koyulmuştu.

Subay:

"Öyleyse bibomu toldurmak için bıyıkınızı gesmek kerekecek," dedi.

Elini karşısındakinin yüzüne doğru uzattı.

Yüzlerinde en küçük bir kıpırtı olmamış iki İngiliz, gözlerini dikmiş bakıyorlardı.

Alman bir tutam bıyığa yapışmış çekiyordu, Bay Dubuis elinin tersiyle adamın kolunu havaya kaldırdı, yakasına yapışıp sıraya yapıştırdı. Sonra öfkeden çıldırmış, alın damarları fırlamış, gözleri kan çanağına dönmüş halde, bir eliyle adamın gırtlağını sıkarken, öbürüyle suratına müthiş tokatlar indirmeye girişti. Prusyalı çırpınıyor, kılıcını çekmeye, üstüne abanmış rakibini belinden kavramaya çalışıyordu. Ama Bay Dubuis, koca göbeğinin ağırlığıyla onu eziyor, soluk almadan, tokatların nereye indiğine bakmadan, durmadan vuruyordu. Kan akıyordu; boğazına sarılınmış Alman hırıldıyor, kan tükürüyor, gövdesine abanmış bu aklı başından gitmiş şişmanı üstünden atmaya çalışıyordu.

İngilizler ayağa kalkmış, daha iyi görebilmek için yaklaşmışlardı. Ayakta duruyor, boğuşanlardan biri üstüne bahse tutuşmaya hazır, merak ve sevinç içinde bakıyorlardı.

Birden, harcadığı çabayla bitkin düşen Bay Dubuis doğruldu, ağzını açmadan gidip eski yerine oturdu.

Prusyalı başına gelen karşısında, şaşkınlık ve acıdan ötürü öylesine ürkmüştü ki, üstüne çullanmadı.

“Tapançayla karşıma cıkmak histemezseniz, sizi höldürürüm,” dedi.

Bay Dubuis karşılık verdi:

“Ne zaman isterseniz. Ben hazırım.”

Alman devam etti:

“Strasbourg kendine keldik, gidip gendime iki subay tanık ketiricem, tren yola goyulmadan vagtim far.”

Tren kadar yüksek sesle burnundan soluyan Bay Dubuis İngilizlere sordu:

“Tanığım olmak ister miydiniz?”

“Ooo, evet!”

Tren durdu.

Prusyalı gidip iki dakikada, iki tabanca getiren iki arkadaşını bulmuştu, hemen toprak tabyalara çıkıldı.

İngilizler treni kaçırma kaygısıyla durmadan saatlerini çıkarıyor, hızlı hızlı yürüyor, hazırlıkları bir an önce bitirmeye çabalıyorlardı.

Bay Dubuis o güne dek eline tabanca almamıştı. Rakibinin yirmi adım ötesine yerleştirdiler onu. Sordular:

“Hazır mısınız?”

“Evet bayım,” diye yanıt verirken, İngilizlerden birinin güneşten korunmak için şemsiyesini açtığını gördü.

Bir ses komut verdi:

“Ateş!”

Bay Dubuis beklemeden, gelişigüzel ateş etti ve büyük bir şaşkınlıkla karşısındaki Prusyalının sendelediğini, kollarını havaya kaldırdığını ve yüzüstü yere çakıldığını gördü. Öldürmüştü adamı.

İngilizlerden biri sevinç içinde, giderilmiş merakı, mutlu sonla biten sabırsızlığı dile getiren bir “Vayyy be!” kopardı. Saatini eline almıştı, öbürüyse Bay Dubuis’nin koluna yapıştı, koşar adım gara sürükledi.

Birinci İngiliz yumruklarını sıkmış, dirseklerini bedenine yapıştırmış, koşarken buyruk veriyordu:

“Bir, ki! Bir, ki!”

Ve üçü yan yana, kocaman göbeklerine karşın, bir gülmece dergisinin çizgi kahramanları gibi tırıs tırıs koşuyorlardı.

Tren yola çıkmak üzereydi. Vagonlarına atladılar. Bunun üzerine, İngilizler kısa kenarlı gezi şapkalarını çıkardılar, havaya kaldırıp üç kez arka arkaya:

“Hip, hip, hip, hurraaaa!” diye bağırdılar.

Sonra gelip büyük bir ciddilikle, sırayla Bay Dubuis’ye sağ ellerini uzattılar, işleri bitince gidip köşelerine oturdular yeniden.

Bir Müzik Akşamı

Vernon’da noterlik yapan Üstat Saval müziğe vurgundu. Genç olmasına karşın kafası keldi, her zaman özenle tıraş olurdu, konumuna uygun biçimde azıcık göbekliydi, gözlük yerine burnunun üstünde bir kıstırma gözlük taşırdı, hareketli, çelebi, neşeli bir insandı. Vernon’da herkes onu sanatçı sayardı. Piyano tıngırdatır, keman çalar, yeni operaların yorumlandığı müzikli akşamlar düzenlerdi.

Hani derler ya, şöyle böyle bir sesi bile vardı; ama onu öyle bir beğeniyle kullanırdı ki, son notayı mırıldandıktan sonra, bütün dudaklardan: “Bravo! Harika! Olağanüstü! Müthiş!” sözleri dökülürdü.

Paris’teki bir müzik yayıncısına aboneydi, adam yeni basılan notaları gönderirdi, bunun üzerine o da kentin bütün seçkinlerine şunların yazıldığı küçük kâğıtlar yollardı:

“Pazartesi akşamı Vernon’da, Noter Bay Saval’in evinde, *Sais* operasının ilk seslendirilişinde hazır bulunmanız rica olunur.”

Kimi zaman, güzel sesli subaylar koro görevini üstlenirdi. Konuk hanımlardan bir ikisi de şarkı söylerdi. Noterin kendisi orkestra şefliğini üstlenirdi ve bunu öyle kendinden emin yerine getirirdi ki, 190. Alay’ın müzik şefi bir gün onun için:

“Bay Saval mi? Gerçek bir orkestra şefidir canım! Sanatçılığı seçmemiş olması çok yazık!” demişti.

Herhangi bir salonda adı geçince, şöyle diyen biri mutlaka bulunurdu:

“Öyle müziğe özenen biri değil o, sanatçı, gerçek bir sanatçı.”

Ve hemen üç dört kişi atılır, sarsılmaz bir inançla:

“Ooo! evet, gerçek bir sanatçı,” diye yinelerdi, “gerçek”i bastıra bastıra.

Paris’in büyük sahnelerinden birinde yeni bir yapıt yorumlanınca, Bay Saval yola düşerdi.

Geçen yıl, alıştığı gibi, *VIII. Henri*’yi dinlemek istedi. Saat dört otuzda Paris’e varan trene bindi, geceyi otelde geçirmemek için gece yarısı sıfır otuz beş treniyle geri dönmeye kararlıydı. Evde sırtına gece giysilerini geçirmiş, siyah takım giymiş, beyaz boyunbağı takmış, bunları yakası kalkık yağmurluğunun altına gizlemişti.

Amsterdam Sokağı’na ayak bastığı an sevinç kaplamıştı içini.

“Paris’in havası hiçbir yerinkine benzemez canım,” demişti kendi kendine. “İnsanı havalara kaldıran, kamçılayan, başını döndüren, içinde atlayıp zıplama, buna benzer bir sürü şey yapma arzusu uyandıran bir hava bu. Paris’e indiğim an, birden bir şişe şampanya içmiş gibi oluyorum. Bu kentte, sanatçıların arasında nasıl bir yaşam sürerdi insan! Böyle bir kentte ünlü olmanın tadını çıkaran büyük, seçkin insanlar ne kadar mutludur kim bilir! Nasıl bir yaşam sürerler!”

Sonra tasarılar kurmaya girişirdi; bu ünlü insanların birkaçını tanımak, sonra gidip Vernon’da onlardan söz etmek, Paris’e gelince evlerinde bir akşam geçirmek isterdi.

Derken bir şey geldi aklına. Çoktan üne ermiş ressamların, yazın adamlarının, hatta müzikçilerin toplandığı küçük kahvelerden söz edildiğini işitmişti, bunun üzerine ağır adımlarla Montmartre yokuşunu tırmanmaya başladı.

Tam iki saati vardı. Görmek istiyordu. Son bohemlerin gelip gittikleri birahanelerin önünden geçti, başlara baktı, aralarındaki sanatçıları keşfetmeye çalıştı. Sonunda, adı ilgisini çeken Rat-Mort’a[2] girdi.

Mermer masalara kollarını dayamış beş altı kadın sevda öykülerinden, Lucie ile Hortense arasındaki kavgalardan, Octave’ın kopukluğundan söz ediyorlardı. Bu kadınlar olgun, çok şişko ya da çok sıska, yorgun, bitip tükenmiş insanlardı. Hemen hemen keldiler, erkek gibi, çeyrek litrelik bardaklarla biraları yuvarlıyorlardı.

Bay Saval bu kadınlardan uzağa oturdu, bekledi, ünlülerin absent saati yaklaşıyordu. Az sonra genç bir adam gelip yakınına oturdu. Kahveyi işleten hanım ona Bay Romantin diye seslendi. Noter ürperdi. Bu, son Güzel Sanatlar Sergisi’nde birincilik ödülünü alan Romantin miydi acaba?

Genç adam, eliyle işaret edip garsonu çağırdı:

“Hemen akşam yemeğimi getir, sonra Clichy Bulvarı, 15 numaradaki yeni işliğime gidip bu sabah ısmarladığım otuz şişe birayla salamı götüreceksin. Bu akşam yeni işliği kutlayacağız.”

Bay Saval akşam yemeğini getirtti. Yağmurluğunu çıkarttı, kara takımıyla beyaz boyunbağını gözler önüne serdi.

Komşusu hiçbir şeyin farkında değilmiş gibiydi. Bir gazete almış okuyor, konuşmaya can atan Bay Saval’se yan gözle ona bakıyordu.

İki genç girdi içeri, kırmızı kadife ceket giymişlerdi, sivri sakalları III. Henri’ninkini andırıyordu. Romantin’in karşısına oturdular.

Gelenlerin ilki:

“İnan bana dostum, herkes orada olacak bu akşam. Bonnat’yı, Guillemet’yi, Gervex’i, Hébert’i, Duez’i, Clairin’i,

Jean-Paul Laurens’ı ayarladım; göz kamaştırıcı bir şölen olacak. Ve kadınları göreceksin! Bu akşam işi olmayan bütün kadın sanatçılar gelecek,” dedi.

Kahve sahibi yanlarına gelmişti:

“Bu kutlamayı sık mı yapacaksınız?”

Ressam karşılık verdi:

“Her konuda üçünüze de güveniyorum.”

Bay Saval artık kendini tutamadı, çekine çekine sordu:

“Rahatsız ettiğim için özür dilerim beyefendi, ama adınızı işittim, son Güzel Sanatlar Sergisi’nde çok hayran kaldığım Bay Romantin olup olmadığınızı öğrenmek isterdim.”

Sanatçı yanıt verdi:

“Ta kendisi bayım.”

Bunun üzerine noter, biraz mürekkep yaladığını kanıtlamak için, çok ustaca övgülerde bulundu.

Bu övgülere bayılan ressam nazik tümcelerle karşılık verdi. Epey konuştular.

Romantin sözü kutlamaya getirdi, yapacakları şölenin bütün ayrıntılarını anlattı.

Bay Saval kutlamaya çağırdığı bütün insanları sordu, sonra ekledi:

“Onca ünlü insanı bir anda işliğinizde görmek bir yabancı için gerçek bir talih olurdu.”

Gönlü çelinmiş ressam yanıtladı:

“Hoşunuza gidecekse, gelin.”

Bay Saval sevinçle kabul etti, bir yandan da:

“*VIII. Henri*’yi nasıl olsa görürüm,” diye düşünüyordu.

İkisi de yemeklerin bitirmişlerdi. Noter, masa komşusunun çelebiliğine karşılık vermek üzere, iki hesabı da ödemekte ısrar etti. Ayrıca kırmızı kadife ceketli gençlerin içtiklerini de ödedi, sonra ressamla birlikte çıktı.

Bütün birinci katı sonu gelmez bir serayı andıran uzun, pek yüksek olmayan bir evin önünde durdular. Altı işlik, cadde üzerinde yan yana sıralanmıştı.

Eve ilk Romantin girdi, merdiveni çıktı, bir kapıyı açtı, önce bir kibrit, onunla bir mum yaktı.

Uçsuz bucaksız bir odadaydılar, eşya olarak yalnız üç iskemle ile iki resim sehpası ve duvar boyunca, yerde birkaç resim taslağı vardı.

Ressam yanındakilere:

"Bakın, yerimiz geniş, ama her şeyin hazırlanması gerekiyor," dedi.

Sonra yüksek tavanı karanlıkta görünmeyen çıplak daireyi inceleyerek:

"İyi bir şölen çıkarabiliriz bu işlikten," diye ekledi.

Büyük bir dikkatle baştan başa dolaştı, ardından:

"Bize yardım edebilecek bir oynaşım var," dedi. "Kumaşları kesip biçme konusunda kadınlar benzersizdir; ama bu akşam yakamı kurtarabilmek için onu köye yolladım. Canımı sıktığından değil, ama pek görgüsüz: Buysa konukların yanında beni sıkıntıya düşürürdü."

Birkaç saniye düşündü, sonra ekledi:

"İyi bir kız, ama rahat ettirmez insanı. Burada toplantı yaptığımı bilse, gözümü oyardı."

Bay Saval hiç kıpırdamamıştı, bir şey anlamıyordu.

Sanatçı yanına geldi.

"Madem sizi çağırdım, bana biraz yardım edeceksiniz."

Noter yanıtladı:

"Nasıl isterseniz öyle kullanın beni. Bütünüyle buyruğunuzdayım."

Romantin kuyruklu ceketini çıkardı.

“Peki öyleyse yurttaş, iş başına. Önce ortalığı temizleyelim.”

Üstünde kedi resmi bulunan sehpanın arkasına geçip epey yıpranmış bir süpürge çıkardı.

“Alın şunu, ben aydınlatma donanımı getirirken, odayı süpürün.”

Bay Saval süpürgeyi aldı, şöyle bir baktı ve gerçek bir toz bulutu kaldırarak taş döşemeyi süpürmeye girişti.

Tüyleri diken diken olan Romantin koluna yapıştı:

“Hay dinine yandığımın, süpürmeyi bilmiyorsunuz! Bana bakın, tamam mı?”

Ve ömrü boyunca başka bir iş yapmamış gibi, kül renkli çöp yığınlarını önüne katıp yuvarlamaya başladı; sonra süpürgeyi kendisine öykünen notere verdi.

Beş dakika içinde işliği öyle bir toz kapladı ki, Romantin seslendi:

“Neredesiniz? Göremiyorum artık sizi.”

Öksürmekte olan Bay Saval yaklaştı. Ressam:

“Siz olsanız avizeyi nasıl yapardınız?” dedi.

Ağzı bir karış açık kalan öbürü sordu:

“Ne avizesi?”

— Ortalığı aydınlatacak avize, mumdan avize.

Noter hiçbir şey anlamadı. Yanıtladı:

“Bilmem.”

Ressam, parmaklarını şıkırdatarak hoplayıp zıplamaya başladı:

“Tamam işte! Ben yolunu buldum bunun beyefendiciğim!”

Sonra daha sakin ekledi:

“Üstünüzde beş frank var mı?”

Bay Saval karşılık verdi:

“Elbette var.”

Bunun üzerine sanatçı:

“Öyleyse şimdi gidip bana beş franklık mum alacaksınız, o arada ben de fıçıcıya gideceğim,” dedi.

Ve iki dirhem bir çekirdek noteri sokağa itti. Beş dakika sonra, birinin elinde mumlar, öbürünün bir fıçı, geri geldiler. Sonra Romantin bir dolaba daldı, yirmiye yakın boş şişe çıkardı, fıçının kapağına çember halinde tutturdu. Sehpada duran kedisinin resmini yaparak yaşlı kadının gönlünü kazandığını söyleyip, merdiven almak üzere kapıcının yanına indi.

Tahta merdivenle yukarı çıkınca Bay Saval’e sordu:

“Çevik misiniz?”

Beriki, bir şey anlamadan karşılık verdi:

“Evet.”

— Öyleyse şimdi şuna çıkıp bu avizeyi tavandaki halkaya bağlayacaksınız. Sonra her şişeye bir mum yerleştirip yakacaksınız. Bende aydınlatma yeteneği vardır diyorum size. Hay Allah, önce şu giysinizi çıkarın be! Uşağa benziyorsunuz böyle.”

Kapı ansızın sertçe açıldı, gözünden alevler fışkıran bir kadın kapı ağzında dikildi. Romantin korkulu gözlerle onu süzdü.

Kadın birkaç saniye bekledi, kollarını kavuşturdu; sonra çın çın öten, öfkeli, ince bir sesle bağırdı:

“Ah, pis domuz, ah! Beni böyle ortada bırakıyorsun demek!”

Romantin karşılık vermedi. Kadın kaldığı yerden sürdürdü:

“Seni gidi it herif! Beni köye göndererek gene kibarlık taslıyordun besbelli. Görürsün şimdi nasıl ayarlarım kutlamanı. Evet efendim, ben ağırlarım konuklarını…”

Konuştukça köpürüyordu:

“Bütün o mumlarla şişeleri suratlarına çarpacağım…”

Romantin, yumuşacık bir sesle mırıldandı:

“Mathilde…”

Ama kadın iyiden iyiye coşmuştu; dağarcığındaki bütün küfürleri ortaya dökerek, bildiği bütün suçlamaları yağdırarak, bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Küfürler ağzından, pislik taşıyan ırmak gibi dökülüyordu. Koşuşan küfürler ağzından çıkabilmek için birbirlerini itip kakıyorlardı sanki. Ağzının içinde bir şeyler geveliyor, kekeliyor, derken sesine yeniden kavuşup okkalı bir küfür, bir hakaret savuruyordu.

Adam kadının ellerinden tutmuştu, ama beriki bunun ayrımında değildi; bütün dikkatini konuşmaya, yüreğini yakanı dile getirmeye verdiğinden, görmüyordu sanki adamı. Sonra birden ağlamaya başladı. Sel gibi akan yakınmalarına ara vermese de, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Ancak sözcükler birbirine karışmış, çığlığı andıran, yanlış notalara dönüşmüştü. Ayrıca hıçkırıklar zaman zaman sözünü kesiyordu. İki üç kez bıraktığı yerden başladı, ansızın durdu, sonunda iyice gözyaşlarına boğulup sustu.

Bunun üzerine, duygulanan adam ona sarıldı, saçını öptü.

“Mathilde, canım Mathilde’im, dinle beni. Şimdi artık çok akıllı olacaksın. Bu kutlamayı, bana Güzel Sanatlar Sergisi ödülünü veren beylere teşekkür için düzenliyorum. Buna kadınları çağıramam. Bunu anlaman gerekirdi. Sanatçılarla iş herkesinkine benzemez.”

Kadın gözyaşları içinde geveledi:

“Neden bunu bana söylemedin?”

Adam bıraktığı yerden sürdürdü:

“Seni kızdırmamak, üzmemek için canım. Dinle, şimdi seni evine götüreceğim. Çok uslu duracak, nazik olacak, yatağında beni sakin sakin bekleyeceksin, ben de işim biter bitmez geleceğim.”

Kadın mırıldandı:

“Peki ama bir daha yapmayacaksın?”

— Yoo, hayır, yemin ederim yapmayacağım.

Avizeyi tavana tutturan Bay Saval’e döndü:

“Sevgili dostum, beş dakikada dönerim. Ben yokken biri gelirse, yerime ağırlarsınız, tamam mı?”

Durmadan gözünü, burnunu silen Mathilde’in koluna yapışıp sürükledi.

Yalnız kalan Bay Saval çevreye çekidüzen vermeyi sürdürdü. Sonra mumları yakıp bekledi.

Bir çeyrek, yarım saat, bir saat bekledi. Romantin bir türlü dönmüyordu. Derken, ansızın merdivende korkunç bir gürültü koptu ve bir Prusya birliğinin yürüyüşünü andıran uygun adımlar eşliğinde, yirmi ağızdan haykırılan bir şarkı başladı. Adımların düzenli patırtısı bütün evi sarstı. Kapı açıldı, bir kalabalık göründü. Kol kola tutuşmuş, ikişer ikişer sıra olmuş kadınlarla erkekler, topuklarını belli bir ölçüyle yere vura vura, kıvrılıp akan yılan gibi işliğe doldu.

Çocuk dadıları ve askerler

Gelin gelin kışlama!..

Ne yapacağını şaşırmış, kıl kıranta Bay Saval, avizenin altında ayaktaydı. Geçit alayı onun ayrımına varıp uludu: “İşte bir uşak! Uşak!” ve onu bir çığlık çemberine alarak çevresinde dönmeye başladı. Sonra el ele tutuştular, çılgınca dans etmeye giriştiler.

Bay Saval durumu açıklamaya uğraşıyordu:

“Beyler… beyler… hanımlar…”

Ama kimse onu dinlemiyordu. Dönüyor, hoplayıp zıplıyor, bağırıp çağırıyorlardı.

Sonunda dans kesildi.

Bay Saval mırıldandı:

“Beyler…”

Uzun boylu, gür sakallı bir genç sözünü kesti:

“Adınız ne, dostum?”

Şaşkına dönen noter adını söyledi:

“Bay Saval.”

Bir ses yükseldi:

“Rahip demek istiyorsun.”

Bir kadın sesi:

“Rahat bırakın adamı, sonunda kızacak ha. Bizimle konuşmak için değil, hizmet için para almış o.”

O arada, Bay Saval her konuğun içkisiyle çereziyle geldiğini gördü. Kiminin elinde bir şişe, kiminin de ezme vardı. Berikinde bir ekmek, ötekinde salam.

Uzun sarışın genç kucağına kocaman bir sosis bırakıp buyurdu:

“Al şunu, git büfeyi şuraya, köşeye kur. Şişeleri sola, yiyecekleri sağa koyarsın.”

Aklı başından giden Saval heyecanla bağırdı:

“İyi ama, beyler, ben noterim!”

Ortalığı önce bir sessizlik, ardından müthiş bir kahkaha kapladı. Kuşkucu bir bey sordu:

“Peki nasıl geldiniz buraya?”

Beriki durumu açıkladı, opera dinleme niyetini, Vernon’dan yola çıkışını, Paris’e gelişini, akşam boyunca başına geleni anlattı.

İnsanlar gelip çevresine oturmuş onu dinliyordu; zaman zaman laf atıyor; ona Şehrazat, diyorlardı.

Romantin bir türlü geri dönmüyordu. Daha başka konuklar geliyordu. Öyküsünü baştan anlatsın diye onlara tanıştırıyorlardı Bay Saval’i. O yanaşmıyor, anlatmaya zorluyorlardı; getirip üç iskemleden birine,

durmadan içki veren iki kadının arasına bağladılar onu. İçiyor, gülüyor, konuşuyor, şarkı bile söylüyordu. İskemlesiyle dans etmek istedi, yuvarlandı.

O andan sonra her şeyi unuttu. Buna karşın, kendisini soyduklarını, yatırdıklarını, yüreğinin sızladığını algılar gibi oldu.

Bir gömme dolabın içinde, tanımadığı bir yatakta uyandığında gün iyice ışımıştı.

Yaşlı bir kadın, elinde süpürge, öfkeyle ona bakıyordu. Sonunda:

“Vay serseri vay! dedi. Böyle zilzurna sarhoş olmak serbest demek!”

Kalkıp oturdu, kıçı acıyordu. Sordu:

“Neredeyim ben?

“Nerede misiniz, sersem? İyice kafayı bulmuşsunuz. Hadi bakayım, hemen yaylanın, hem bir an önce!”

Doğrulmak istedi. Yatakta çıplaktı. Giysileri yok olmuştu. Kekeledi:

“Hanımefendi… ben!..”

Derken anımsadı… Ne yapmalıydı? Sordu:

“Bay Romantin dönmedi mi?”

Kapıcı kadın ağzı köpüre köpüre:

“Yaylanacak mısınız hemen, hiç değilse burada görmesin sizi!”

Kıpkırmızı kesilen Bay Saval:

“Giysilerim yok,” dedi. “Almışlar.”

Ondan sonra beklemek, başına geleni anlatmak, dostlarına haber vermek, giyinmek için borç almak zorunda kaldı. Ancak akşam yola çıkabildi.

O günden beri evinde Vernon’un güzel bir salonunda müzikten söz açılınca, tam bir yetkeyle, resmin çok bayağı bir sanat olduğunu söylüyor.

Bir Zamanlar

Eski tarzda inşa edilmiş şato ağaçlı bir tepede, ulu ağaçlar koyu bir yeşille onu çevreliyor; uçsuz bucaksız bahçe kimi zaman ormanın derinliklerine, kimi zaman komşu ülkelere doğru uzayıp gidiyor. Evin ön yüzünden birkaç metre ötede, içinde mermer kadınların yüzdüğü bir havuz var; daha başka, basamak basamak alçalan havuzlar yamacın sonuna dek sıralanıyor ve yön verilmiş bir kaynak havuzların birinden öbürüne yuvarlıyor çağlayanlarını.

Bu eski yurtluktaki, geçkin bir hoppa gibi süzülen küçük konaktan, içlerinde geçen yüzyılın sevdalarının uyuduğu deniz kabuklarıyla bezeli mağaralara dek her şey geçmiş çağların izlerini taşıyor; buradaki her şey insana hâlâ eski alışkanlıklardan, bir zamanların törelerinden, geçip gitmiş inceliklerden, atalarımızın büründükleri hafif zarifliklerden söz ediyor sanki.

Duvarları çoban kızlarına övgüler yağdıran çobanların, kolu sepetli güzel hanımların ve kıvır kıvır saçlı kibar beylerin resimleriyle kaplı XV. Louis tarzı küçük salonda, kıpırdamadığı anda ölmüş gibi duran yaşlı bir kadın, kocaman bir koltuğa uzanmış gibi oturuyor, mumyanınkileri andıran kemikli elleri koltuğun iki yanından aşağı sarkıyor.

Perdeli bakışı, bahçede gençliğinin görüntülerini izliyormuş gibi, kırlara doğru dalıp gitmiş. Açık pencereden ara sıra gelen küçük esinti, taze ot ve çiçek kokuları getiriyor. Ve bu esinti kadının ak saçlarını kırışık alnıyla kafasındaki eski anıların çevresinde uçuşturuyor.

Yakınında, bir dokuma taburesinin üstünde, uzun sarı saçları örülüp arkaya bırakılmış bir genç kız, bir sunak süsü örüyor. Bakışları dalgın, çevik parmakları çalışırken, onun düş kurduğu görülüyor.

Bu arada yaşlı kadın başını çevirdi:

“Berthe,” dedi, “şu dünyada olup bitenden zaman zaman haberim olsun, biraz gazete oku bana.”

Genç kız bir gazete aldı, bakışlarıyla taradı.

“Pek çok siyasal haber var büyükanne, geçelim mi?”

— Evet, evet geçelim tatlım. Sevda öyküsü yok mu? Fransa'da eski kibarlık kalmamış demek, eskisi gibi ne kaçırmalardan, ne de serüvenlerden söz ediliyor.

Genç kız uzun uzun aradı.

"Hah, tamam, dedi. Haberin başlığı: 'Aşk dramı'."

Yaşlı kadın kırışıklıklarının arasından güldü.

"Oku bana onu," dedi.

Ve Berthe okumaya başladı. Bu bir kezzap öyküsüydü. Kocasından oynaşının öcünü almak isteyen bir kadın, kezzapla adamın yüzünü gözünü yakmıştı. Kadın suçsuz bulunmuş, ağır ceza mahkemesinden, kalabalığın alkışları arasında, aklanarak çıkmıştı.

Büyükanne koltuğunda kıpır kıpır kıpırdıyor, durmadan:

"Ay, çok korkunç, çok korkunç bir şey bu!" diyordu. "Aman tatlım, başka bir şey bul."

Berthe aradı; biraz ilerde, yine yargılama haberleri arasından okumaya başladı: "Üzücü dram." Olgunluk çağına ulaşmış, mağazada çalışan bir kız, bir delikanlının kucağına düşmüş; sonra uçarı sevgilisinden öç almak için tabancayla ateş etmişti. Zavallı oğlan ömür boyu sakat kalacakmış. Ahlak sahibi yargıcılar kurulu üyeleri, ateş eden kızın yasadışı sevdasından yana çıkmış, onurlu bir biçimde onu aklamışlardı.

Büyükanne bu kez gerçekten isyan etti ve titreyen bir sesle:

"İyi ama, kaçırmışsınız siz bugün! Hepiniz delisiniz! Yüce Tanrı size yaşamın biricik gönül çelme aracını, sevdayı bağışlamış; erkek buna, şu kısa ömrümüzün biricik eğlencesi olan tatlı sözlerle övmeyi eklemiş, ama siz kalkıp buna kezzabı, tabancayı karıştırıyorsunuz, tıpkı güzelim bir İspanya şarabına çamur katar gibi."

Berthe büyükannesinin böyle küplere binişini anlamıyor gibiydi.

"İyi ama, büyükanne, bu kadın öcünü almış. Düşünsene, kadın evliymiş ve kocası onu aldatıyormuş."

Büyükanne oturduğu yerde sıçradı.

“Ne düşünceler dolduruyorlar siz bugünkü genç kızların kafalarına!”

Berthe yanıtladı:

“İyi ama, evlilik kutsaldır, büyükanne!”

Büyükanne, o kibarlık yüzyılında doğmuş kadın yüreğiyle ürperdi.

“Kutsal olan sevdadır,” dedi. “Üç kuşak görmüş, kadınlarla erkekler konusunda epey şey bilen şu yaşlı kadına kulak ver küçük kızım. Evlilikle aşkın en küçük bir ilişkisi yoktur. İnsan aile kurmak için evlenir, aile ise toplum oluşturmak için kurulur. Toplum evlilikten vazgeçemez. Toplumu bir zincir sayarsak, her aile bir halkadır. Bu halkaları birbirine tutturmak için, hep benzer madenler aranır. İnsan evlenince beğenilerini birbirine uydurması, servetlerini birleştirmesi, benzer ırkları bir araya getirmesi, zenginlik ve çocuk demek olan ortak çıkar uğruna çalışması gerekir. Bak küçük kızım, insan yaşarken bir kez evlenir, çünkü dünya böyle ister, ama doğa bizi öyle yarattığından, yirmi kez sevdaya tutulabilir. Evlilik bir yasadır, anlıyor musun, aşksa bizi kimi zaman sağa, kimi zaman sola iten bir içgüdüdür. İnsanlar, içgüdülerimizle çelişen yasalar yaptılar, gerekliydi bu; ancak içgüdüler her zaman daha güçlüdür, yasaları insanlar yaptığına, içgüdüler Tanrı’dan geldiğine göre, onlara çok direnmemek gerekir.

Çocukların ilacına konan şeker gibi, insan yaşamı aşkla, olabildiğince çok sevdayla tatlandırmazsa, küçük kızım, kimse ona bu haliyle katlanmak istemezdi.”

Korkuya kapılan Berthe gözlerini ardına dek açıyordu. Mırıldandı:

“Ah büyükanne! Büyükanne, insan ömründe ancak bir kere sevebilir.”

Büyükanne, büyük sevdalar çağının göçüp gitmiş Tanrısından yardım istercesine ellerini yukarı kaldırdı. Kızgınlıkla bağırdı:

“Aşağılık yaratıklar, sıradan insanlar sürüsü olup çıktınız! Devrim’den bu yana dünya tanınmaz hale geldi. Bütün eylemlere iri laflar sokuşturdunuz, yaşamın her köşesine ödevler yerleştirdiniz; eşitliğe ve sonsuz tutkuya inanıyorsunuz. İnsanlar sevdadan öldüğümüzü anlatan dizeler yazdılar. Benim zamanımdaysa erkeklere bütün kadınları sevmeyi öğretmek üzere

şiir yazılırdı. Biz kadınlara gelince!.. Kibar bir bey hoşumuza gidince, küçük kızım, ona bir uşak yolluyorduk. Ve yüreğimizde yeni bir heves uyanınca, eski sevgiliye hemen yol veriyorduk, eğer ikisini birden saklamak istemiyorsak…”

Beti benzi uçan genç kız kekeledi:

“Demek o zaman kadınların onuru yokmuş.”

Büyükanne gülümsemeyi kesti. Ruhunda Voltaire’in acı alaycılığından bir şeylerin yanında, Jean-Jacques Rousseau’nun ateşlediği felsefeden de kırıntılar vardı. “Onursuz ha! Sevdiğimiz, bunu dile getirmeyi, hatta onunla övünmeyi göze aldığımız için onursuz mu oluyorduk? İyi ama, küçük kızım, Fransa’nın en soylu hanımları arasında bir tekimiz sevgilisiz kalsaydı, bütün saray gülerdi ona. Başka türlü yaşamak isteyenler gidip manastıra kapanabilirdi. Sizler kocalarınızın ömür boyu yalnız sizi seveceğine inanıyorsunuz galiba. Hay Allah, böyle bir şey gerçekten olabilirmiş gibi. Bak ne diyorum sana, evlilik toplumun sürebilmesi için gereklidir elbet, ama soyumuzun doğasında böyle bir şey yoktur, anlıyor musun? İnsan ömrünün biricik güzel şeyi sevdadır.

Ve onu yanlış anladığınız, çirkinleştirdiğiniz için, dinsel bir eylem gibi yüceltiyor ya da satın aldığınız entariye döndürüyorsunuz.”

Genç kız, titreyen elleriyle yaşlı kadının buruşuk ellerini kavradı.

“Sus büyükanne, yalvarırım sus.”

Ve diz çöktü, gözyaşları içinde, Yüce Tanrı’dan büyük bir sevda, çağdaş ozanların düşüne uygun olarak, tek bir sevda diledi; bu sırada, aşk çağının düşünürlerinin on sekizinci yüzyıla serptikleri o sevimli, sağlıklı aklı varlığının derinliklerinde saklayan yaşlı kadın, genç kızı alnından öperken mırıldanıyordu:

“Dikkat et küçük kızım; böyle çılgınlıklara inanıyorsan, çok mutsuz olursun.”

Öç Alıcı

Bay Antoine Leuillet, dul Bayan Mathilde Souris'yle evlendiğinde, on yıldır ona vurgundu.

Bay Souris dostu, eski bir lise arkadaşıydı. Leuillet onu sever, ama biraz sümsük bulurdu. Sık sık da söylerdi bunu: "Şu bizim zavallı Souris barutu icat etmemiştir."

Souris, genç kızlık soyadı Duval olan Mathilde'le evlendiğinde Leuillet biraz şaşırdı ve canı sıkıldı, çünkü hafiften vurgundu ona. Komşularından, küçük bir servetle köşesine çekilmiş, eski bir tuhafiyeci kadının kızıydı Mathilde. Güzel, ince, akıllıydı. Parası için vardı Souris'ye.

Bunun üzerine Leuillet başka umutlar besledi. Arkadaşının karısının çevresinde dolanmaya başladı. Eli ayağı düzgün bir insandı, aptal sayılmazdı, üstelik onun da parası vardı. Başarıya ulaşacağından emindi; beceremedi. Bunun üzerine gerçekten sevdalandı, kocayla yakınlığın gizli kapaklı, utangaç, tedirgin kıldığı bir aşktı bu. Bayan Souris onun kendisine artık öyle girişken düşüncelerle bakmadığına inandı, gerçek dostu oldu. Bu böyle dokuz yıl sürdü.

Bir sabah, görevlendirilmiş bir haberci ona zavallı kadının umutsuz iki satırını getirdi. Souris, kalbi genişleyip damarlardan biri kopunca, ansızın ölüvermişti.

Önce tepeden tırnağa ürperdi, çünkü aynı yaştaydılar, ama ardından derin bir sevinç, sınırsız bir rahatlama, kurtulma duygusu kapladı beynini de, bedenini de. Bayan Souris artık serbestti.

Bununla birlikte gerektiği gibi üzüntülü bir yüz takındı, gerektiği kadar bekledi, bütün görgü kurallarına uydu. On beş ay geçince, dul kadınla evlendi.

Herkes bu olayı son derece doğal, hatta cömertçe buldu. İyi bir dost, dürüst bir erkek ancak bunu yapardı.

Sonunda mutlu, ama gerçekten mutlu oldu.

Daha ilk anda birbirlerini anlayıp değerlendirdikleri için, tam bir dostluk içinde yaşadılar. Birbirlerinden hiçbir şey gizlemiyor, en özel düşüncelerini bile birbirlerine anlatıyorlardı. Leuillet şimdi artık eşini dingin, güvenli bir aşkla, eşiti ve sırdaşı, sevecen, kocasına yürekten bağlı bir can yoldaşı gibi seviyordu. Ancak yüreğinin derinlerinde, bu kadına kendisinden önce sarılmış, gençliğinin ve ruhunun çiçeğini ilk koparmış, böylece bir bakıma azıcık şiirsizleştirmiş olan merhum Souris'ye karşı garip, açıklanamayan bir hınç yatıyordu. Ölü kocanın anısı yaşayan kocanın mutluluğunu bozuyordu; adamın ölümünden sonra ortaya çıkmış bu kıskançlık, gece gündüz kafasını kurcalıyordu Leuillet'nin.

Bir de bakıyordunuz, sık sık Souris'den söz açıyor, onunla ilgili bin bir özel, gizli ayrıntıyı soruyor, alışkanlıkları ve kişiliği konusunda her şeyi öğrenmek istiyordu. Ve küçük kusurlarıyla alay edip gülünç yanlarını, aksayan yanlarını vurgulayarak dalga geçişleriyle gömütünde bile rahat bırakmıyordu adamı.

Her saniye evin öbür ucundan karısına sesleniyordu:

— Hey Mathilde! Orada mısın?

— Evet dostum.

— Gel, bana şunu söyle.

Kadın, yine Souris'den söz edeceklerini adı gibi bilerek, yeni kocasının bu zararsız saplantısını gözetip kollayarak, hep güler yüzlü çıkıp geliyordu.

"Baksana, bir gün Souris'nin bana kısa boylu erkeklerin uzun boylulardan daha çok sevildiklerini kanıtlamaya giriştiğini anımsıyor musun?"

Ondan sonra, uzun boylu olan kendisine oranla gizlice üstünlükler elde etmiş kısa boylu merhum konusunda ardı arkası gelmeyen tatsız düşünceler sıralıyordu.

Bayan Leuillet de onun haklı, hem de çok haklı olduğunu düşünmesine izin veriyor; bütün yüreğiyle gülüyor, yenisini alabildiğine sevindirerek eski kocasıyla dalga geçiyordu; beriki sonunda hep şöyle diyerek sözünü bitiriyordu:

"Hey gidi Souris hey, sümsüğün biriydi işte!"

Karı koca mutluydular, gerçekten mutlu. Ve Leuillet, ne kadar dışa vursa içine sinmeyen gösterilerle karısına duyduğu sevgiyi kanıtlamayı sürdürüyordu.

Ama o akşam, ikisi de içlerinde uyanan gençlik ateşiyle duygulanmış, bir türlü uyuyamıyorlardı; eşine sımsıkı sarılan Leuillet, dudaklarından öperken ansızın sordu:

“Söylesene, sevgilim.”

— Neyi?

— Souris… bu soracağım epey zor ama – Souris… iyi bir sevgili miydi?

Kadın da ona kocaman bir öpücük verdi, sonra mırıldandı: “Senin kadar değil, pisiciğim.”

Adamın bütün erkeklik gururu okşandı, sürdürdü: “Bu işlerde biraz… beceriksizdi sanırım… öyle değil mi?”

Kadın yanıt vermedi. Yalnız hınzırca kıs kıs gülürek yüzünü kocasının boynuna gömdü.

Adam sordu: “Çok çok sümsüktü ve… hani nasıl derler… pek becerikli değildi galiba?”

Kadın başını, “Hayır, değildi” anlamına hafifçe salladı.

Adam sürdürdü: “Geceleri epey canını sıkıyordu herhalde?”

Kadın bu kez tam bir içtenlikle yanıtladı: “Ooo, evettt!”

Adam bu söz üzerine kadını yeniden öptü, mırıldandı: “Vay hayvan herif vay! Onunla mutlu değildin demek?”

Kadın yanıtladı: “Hayır, her gün iç açıcı değildi.”

Leuillet, içinde karısının eski durumuyla şimdikini kendisini sevindirecek biçimde kıyaslayarak havalara uçtu.

Bir süre ağzını açmadı, sonra yeni bir sevinç içerisinde sordu:

“Şunu da söyler misin?”

— Neyi?

— Ama bana karşı içten, çok içten olur musun?

— Evet dostum, elbette.

— Peki öyleyse, onu… şu salak Souris'yi aldatmak geçmedi mi hiç içinden?

Bayan Leuillet, "Öff!" dedi yüzü kızararak ve kocasının boynuna iyice gömüldü. Ancak adam onun güldüğünü fark etti.

Üsteledi: "Gerçekten, hadi itiraf et! O hayvanda tam bir boynuzlu suratı vardı çünkü! Öylesi çok gülünç olurdu, çokkk! Zavallı Souris'cik! Hadi sevgilim, bunu bana, özellikle bana söyleyebilirsin."

"Bana"yı özellikle vurguluyor, Souris'yi aldatmak isterse, kadının bunu onunla, Leuillet ile yapacağını düşünüyordu çünkü ve bu itirafı beklerken hazdan titriyordu, eskiden sandığı gibi iffetli bir kadın değildiyse, üstelese bunu elde edebileceğine emin olarak.

Ancak kadın, alabildiğine gülünç bir olayı anımsar gibi karşılık vermiyor, durmadan gülüyordu.

Bunun üzerine Souris'ye boynuz taktırabileceğini düşünerek Leuillet de gülmeye koyuldu! Ne esaslı bir oyundu bu! Evet, evet, dünyanın en matrak olayı!

Sevinçten kırılırken ağzının içinde geveliyordu: "Vah zavallı Souris'cik, vah zavallı Souris'cik! Evet, evet, tam bir boynuzlu suratı vardı oğlanda!"

Bayan Leuillet artık çarşaflar arasında yuvarlanıyor, gözünden yaşlar akıtarak gülüyor, neredeyse çığlıklar atıyordu.

Bu arada Leuillet üsteliyordu: "Hadi, hadi, itiraf et. Açıkyürekli ol. Bunun hiç canımı sıkmayacağını iyi biliyorsun."

O zaman kadın, gülmekten kırılırken geveledi: "Evet, evet."

Kocası üsteliyordu. "Neye evet? Hadi artık, her şeyi anlat."

Bunun üzerine kadın artık usulca güldü, ağzını hoş bir itiraf bekleyen Leuillet'nin kulağına dayayıp: "Evet, aldattım onu," diye mırıldandı.

Leuillet buz gibi bir ürpertinin iliklerine işlediğini duyumsadı, aklı başından gitti, kekeledi: “Sen… sen… sen onu aldattın… tam anlamıyla mı?”

Kadın, erkeğin bunu son derece hoş bulduğunu sanıp karşılık verdi: “Evet… tam anlamıyla… tam anlamıyla.”

Leuillet, boynuzlananın kendisi olduğunu öğrenmişçesine sarsılmış, soluğu kesilmişti, doğrulup oturmak zorunda kaldı.

Önce hiçbir şey demedi; birkaç saniye sonra, yalnızca: “Ahh!” demekle yetindi.

Yaptığı yanlışı çok geç anlayan kadın da gülmeyi kesmişti.

Leuillet sonunda sordu: “Peki kiminle?”

Kadın hiç ağzını açmadı, bir gerekçe aradı.

Adam yineledi: “Kiminle?”

Kadın sonunda: “Bir delikanlıyla,” dedi.

Adam birden ona döndü, kuru bir sesle: “Bir aşçı kadınla olmadığını biliyorum elbet. Kim olduğunu soruyorum bu delikanlının, anladın mı?” dedi.

Kadın yanıt vermedi. Adam başına örttüğü çarşafı çekip yatağın ortasına attı, yineledi:

“Bu delikanlının kim olduğunu öğrenmek istiyorum, anlıyor musun?”

Bunun üzerine kadın: “Eğlenmek istemiştim,” diyebildi bin bir güçlükle.

Oysa adam öfkeden titriyordu: “Nee? Nasıll? Eğlenmek mi istemiştin? Demek benimle dalga geçiyordun? Ben bu masalları yutmam, anladın mı? Delikanlının adını soruyorum sana!”

Kadın sırtüstü uzanmış, kıpırdamadan yatıyordu, karşılık vermedi.

O zaman adam koluna yapışıp esaslı biçimde sıktı: “İşitiyor musun beni? Konuşurken bana yanıt vermelisin!”

Bunun üzerine kadın sinirli bir sesle: “Aklını kaçırıyorsun galiba, rahat bırak beni!” dedi.

Adam çileden çıkmış, ne diyeceğini bilemiyor, zangır zangır titriyor, bütün gücüyle kadını silkeleyip yineliyordu: “İşitiyor musun beni? İşitiyor musun ha?”

Kadın kurtulmak için ansızın bir hareket yaptı, parmaklarının ucuyla kocasının burnunu tuttu. Beriki iyiden iyiye köpürdü, kendisine vurulduğunu sandı, kadının üstüne çullandı.

Şimdi artık altına almış, var gücüyle tokatlıyor, bir yandan da bağırıyordu: “Al sana, al sana, al sana, kaltak, orospu, orospu!”

Gücü tükenip soluk soluğa kalınca kalktı, yatağın başındaki küçük masaya yollandı, bayılmak üzere olduğundan, portakal çiçeğiyle şekerli su yapacaktı kendine.

Kadın kendi kusuru yüzünden bütün mutluluğunun uçup gittiğini duyumsuyor, yatağın dibinde, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Derken, hıçkırıklar arasında, dili dolaşarak mırıldandı:

“Dinle beni Antoine, gel buraya, yalan söyledim sana, dinle beni, anlayacaksın.”

Ve bin türlü gerekçe ve hileyle donanmış olarak, azıcık yana yatmış gece takkesinin altında karman çorman olmuş başını azıcık kaldırdı.

Adam da onu dövdüğüne utana utana, ama bir koca olarak yüreğinin derinlerinde, öbür kocayı, Souris’yi aldatmış bu kadına bitip tükenmez bir kin besleyerek yüzünü ona döndü, yanına geldi.

Bekleyiş

Akşam yemeğinden sonra erkek erkeğe sigara odasında hoşbeş ediyorlardı. Beklenmedik, garip miraslardan söz ediliyordu. Kimi zaman ünlü üstat, kimi zaman da ünlü savunman diye seslenilen Üstat Le Brument gelip ocağa yaslandı.

“Bu aralar korkunç koşullarda ortadan kaybolmuş bir mirasçının peşindeyim. Sıradan yaşamın yalın, acımasız dramlarından biri bu; hemen her gün yaşanabilecek, bununla birlikte bildiğim en dayanılmaz öykülerden biri. İşte size öykü.”

*

Yaklaşık altı ay önce, ölmek üzere olan bir kadının başına çağrıldım. Bana dedi ki:

“Beyefendi, size olabilecek en tehlikeli, en zor ve uzun görevi vermek istiyorum. Şuradan, masanın üstünden vasiyetimi alın lütfen. İşi başaramazsanız beş bin, başarırsanız yüz bin frank bırakıldı size. Ben öldükten sonra oğlumu bulmanız gerekiyor.”

Kesik kesik çıkan sesi, soluk soluğa kalan boğazında öttüğü için, daha rahat konuşabilmek için kalkıp oturmasına yardım etmemi istedi.

Çok varlıklı bir evdeydim. Şatafatlı, ama yalın oda, duvar gibi kalın kumaşlarla kaplıydı; bu kumaşlar o kadar yumuşak ve sessizdi ki, bakarken insanın gözünü okşuyor, sözler içlerine giriyor, gözden yitiyor, can veriyordu sanki.

Can çekişen hanım kaldığı yerden sürdürdü:

“Siz korkunç öykümü anlatacağım ilk varlıksınız. Sonuna kadar gitme gücünü bulmaya çalışacağım. Siz hem duygulu, hem tanınmış bir insansınız, bana var gücünüzle yardım etmeyi isteyebilmeniz için, bilmediğiniz bir şey kalmamalı.

Dinleyin şimdi.

Evlenmezden önce, varlıklı olmadığı için ailemin geri çevirdiği bir genci sevmiştim. Kısa bir süre sonra çok zengin biriyle evlendim. Bütün genç kızlar gibi, bilgisizlik, korku yüzünden, ana baba sözü dinlemek için, uyuşukluğumdan evlendim onunla.

Bir çocuğum, oğlum oldu. Kocam birkaç yıl sonra öldü.

Sevdiğim genç de evlenmişti. Dul kaldığımı görünce, bekâr olmayışına çok yandı. Beni görmeye geldi, içimi parçalamak üzere önümde ağladı, hıçkırdı. Dostum oldu. Belki aslında onu görmemeliydim. Ama ne yaparsınız? Yalnızdım ve öyle kederli, öyle kimsesiz, öyle umutsuzdu ki! Üstelik onu hâlâ seviyordum. Ah, ah, ne acılar çekiyor zaman zaman insan!

Anam babam da öldüğünden, dünyada bir tek o vardı benim için. Sık sık geliyor, bütün akşam yanımda kalıyordu. Evli olduğundan, bu kadar sık gelmesine izin vermemeliydim. Ama buna engel olacak gücüm yoktu.

Evet, ne diyordum?.. Sonunda sevgilim oldu. Nasıl oldu bu iş? Biliyor muyum? Bilinir mi bu gibi şeyler? İnsan denen iki yaratık birbirlerine böyle karşılıklı sevdayla itiliyorsa başka türlü olabilir mi sizce? Hayran olduğunuz, en küçük isteklerini bile karşılayıp mutlu etmek, olabilecek bütün sevinçleri tattırmak istediğiniz, şu dünyanın onuruna ayak uydurmak üzere umutsuzluğa gömdüğünüz adamın diz çökerek, yalvararak, tutkulu bir öfkeyle istediklerine ömür boyu karşı durulabilir, savaşılabilir, hayır olmaz denebilir mi beyefendi? Bunun için nasıl bir güç, nasıl bir mutluluktan vazgeçiş, ne büyük bir özveri, ayrıca namus konusunda nasıl bir bencillik gerekir, öyle değil mi?

Sözün kısası beyefendi, oynaşı oldum; mutlu da oldum elbet. On iki yıl mutlu oldum. Ayrıca bu da benim en büyük zayıflığım, en büyük alçaklığım, eşinin dostu olmuştum.

Oğlumu birlikte büyütüyorduk, kafası cömert ve geniş düşüncelerle dolu, duygulu, iradeli, akıllı bir insan, tam bir erkek gibi yetiştiriyorduk onu. Çocuk on yedi yaşına geldi.

O, delikanlı, şeyi… sevgilimi en az benim kadar seviyordu, çünkü ikimiz tarafından aynı sevgiyle, aynı özenle büyütülüyordu. Ona ‘sevgili dost’ diyor, ondan yalnız bilgece öğütler aldığı, onda yalnızca dürüstlük, onur ve doğruluk örnekleri gördüğü için, sonsuz saygı duyuyordu. Onu annesinin

eski, sözünün eri, özverili arkadaşı, bir tür manevi baba, vasi, koruyucu, ne bileyim ben, buna benzer bir şey sayıyordu.

Küçük yaştan beri bu insanı evin içinde, benim yanımda, kendisinin yanında, sürekli bizimle ilgilenirken gördüğü için, belki hiçbir zaman aklından geçirmemişti.

Bir akşam üçümüz yemeği birlikte yiyecektik (bu benim en büyük bayramlarımdan biriydi), hangisinin önce geleceğini merak ederek onları bekliyordum. Kapı açıldı, gelen eski dostumdu. Kollarımı açıp yanına gittim, o da dudaklarıma uzun bir mutluluk öpücüğü kondurdu.

Birden hafif bir ses, varla yok arası bir şey, bir sürtünme, başka birinin varlığını sezdiren gizemli bir duyum ikimizi de ürpertti, bizi sarsılarak geri döndürdü. Oğlum, Jean, ayakta, sapsarı kesilmiş, bize bakıyordu.

Korkunç bir şaşkınlık anı yaşandı. Ellerimi yalvarır gibi oğluma uzatarak bir adım geriledim. Bir daha yüzünü göremedim. Gitmişti.

Biz ikimiz, kolu kanadı kırık, dilini yutmuş halde birbirimize bakakalmıştık. Ben bir koltuğa çöktüm, içimde karışık ve güçlü bir arzu, kaçıp gitme, karanlığa karışma, yok olma arzusu vardı. Sonra çırpınmalı hıçkırıklar düğümlendi boğazımda, ruhum paramparça, bu onulmaz yıkımla bütün sinirlerim tel gibi, o gibi anlarda bir ananın yüreğini kaplayan korkunç utanç içinde, sarsıla sarsıla ağladım.

O… çocuğun geri gelmesinden korktuğu için, yanıma gelmeyi, bana seslenmeyi, dokunmayı göze alamadan, şaşkın, önümde duruyordu. Sonunda:

‘Gidip arayayım onu… söyleyeyim… anlatayım… Kısacası, göreyim onu… bilsin…’ dedi ve çıktı.

Bekledim… Aklım başımdan gitmiş, en küçük gürültüde ürpererek, yüreğim ağzımda, ocaktaki ateşin bütün çıtırtılarında bilmem hangi anlatılmaz, dayanılmaz duyguya kapılarak bekledim.

Hiç tanımadığım bir korkunun, en büyük suçu işlemiş insana bile on dakikasını dilemeyeceğim bir sıkıntının yüreğimi sardığını duya duya, bir saat, iki saat bekledim. Neredeydi yavrum? Ne yapıyordu?

Gece yarısına doğru bir haberci sevgilimin pusulasını getirdi. Hâlâ ezberimdedir.

‘Oğlunuz döndü mü? Bulamadım onu. Aşağıdayım. Bu saatte yukarı çıkamam.’

Kurşunkalemle, aynı kâğıda şunu yazdım:

‘Geri dönmedi, onu bulmalısınız.’

Bütün geceyi, bekleyerek, koltuğumda geçirdim.

Aklımı kaçırıyordum. Avaz avaz bağırmak, koşmak, yerlerde yuvarlanmak istiyordum. Ama yerimden kıpırdamıyor, hep bekliyordum. Ne gelecekti acaba başına? Bunu bilmek, keşfetmek istiyordum. Ancak harcadığım bütün çabalara, yüreğimin acıyla kıvranmasına karşın, kestiremiyordum bunu.

Şimdi artık birbirlerini bulmalarından korkuyordum. Ne yapacaklardı? Çocuk ne yapacaktı? Ürkütücü kuşkular, korkunç varsayımlar yüreğimi paralıyordu.

Bunu anlıyorsunuz değil mi beyefendi?

Hiçbir şey bilmeyen, anlamayan oda hizmetçim, beni deli sanarak durmadan gidip geliyordu. Tek bir sözle ya da el hareketiyle geri yolluyordum onu. Gidip hekimi getirdi, adam beni tam bir sinir nöbeti içinde buldu.

Beni yatağa yatırdılar. Beynim ateşler içindeydi.

Uzun bir hastalıktan sonra kendime geldiğimde, yatağımın dibinde… yalnız… sevgilimi gördüm. Bağırdım: ‘Oğlum nerde?.. Nerede oğlum?’ Yanıt vermedi. Ağzımın içinde mırıldandım:

‘Öldü… öldü… Kendini mi öldürdü?’

O yanıtladı:

‘Yoo, hayır, hayır, yemin ederim size. Ancak bütün çabalarıma karşın ona ulaşmayı başaramadık.’

Bunun üzerine birden sabrım tükendi, hatta öfke içinde bağırdım, insan böyle açıklanmaz, akıldışı öfkelere kapılıveriyor:

‘Onu bulamazsanız, buraya dönmenizi, beni görmenizi yasaklıyorum; hadi çıkın şimdi.’

Çıktı.

Bir daha ne onu gördüm, ne ötekini, beyefendi, yirmi yıldır böyle yaşıyorum.

Düşünebiliyor musunuz? Bu sonsuz işkenceyi, bir ana, bir kadın olarak yüreğimdeki o ağır, sürekli paralanmayı, o korkunç, sonu gelmeyen… evet, sonu gelmeyen bekleyişi anlıyor musunuz? – Hayır. – Neyse, bitecek bu bekleyiş… can veriyorum artık. Bir daha yüzlerini göremeden ölüyorum… ne birini ne ötekini!

Öteki, sevgilim, yirmi yıl her gün yazdı bana; ama ben bir daha kabul etmedim onu, bir saniye için bile; çünkü bana öyle geliyor ki, o buraya gelse, o anda oğlumu da göreceğim! – Oğlum! – Oğlum! – Öldü mü acaba? Yaşıyor mu? Nerede saklanıyor? Ta ötede, büyük denizlerin ardında, adını bile bilmediğim uzak ülkede belki! Beni düşünüyor mu acaba?.. Ah, ah! Bir bilse! Nasıl da acımasız oluyor çocuklar! Beni nasıl dayanılmaz bir acıya gömdüğünü bir kerecik anladı mı acaba; beni, hem de yaşarken, genç yaşta nasıl bir umutsuzluğa düşürdüğünü, hangi işkenceye soktuğunu, onu bir ananın duyabileceği sevginin bütün şiddetiyle seven ben anasını ömrünün sonuna dek nasıl üzdüğünü aklına getirdi mi acaba?

Ona bütün bunları söylersiniz, beyefendi. Son sözlerimi aktarırsınız ona:

‘Yavrum, sevgili yavrum, zavallı yaratıklara karşı daha yumuşak ol. Yaşam yeterince hoyrat ve yırtıcı! Sevgili yavrum, gittiğin günden beri annenin, zavallı anneciğinin yaşamının ne hale geldiğini düşün. Canım yavrucuğum, ölüp gittiğine göre, bağışla artık anneni, sev, çünkü o cezaların en korkuncuna çarptırıldı.’”

Kadıncağız, gelip karşısına dikilmiş oğluyla konuşur gibi, titreyerek, soluk soluğa söylüyordu bunları. Sonra ekledi:

“Ve o günden beri… ötekinin yüzünü görmediğimi de söylersiniz beyefendi.”

Yeniden sustu, daha sonra kırık bir sesle sürdürdü:

“Rica ederim, yalnız bırakın şimdi beni. Madem ikisi de yok, tek başıma ölmek istiyorum.”

*

Üstat Le Brument ekledi:

“Evet beyler, hayvan gibi ağlayarak çıktım, öyle yüksek sesle gözyaşı döküyordum ki, arabacım zaman zaman dönüp bana bakıyordu.

Ee, işte beyler, ne diyeceksiniz, yanımızda yöremizde her gün bunun gibi bir sürü dram yaşanır!

O çocuğu bulamadım… Siz ne derseniz deyin, bana göre… gerçek bir suçlu o çocuk!”

İlk Kar

Uzun gezinti yeri La Croisette mavi suyun kıyısında kıvrılıyor. İleride, sağda, Esterel dağı denize doğru uzanıyor. Güneye özgü sayısız, garip, sivri dorukla güzel bir süs oluşturup, ufku kaplayıp görüşü engelliyor.

Solda Sainte-Marguerite ve Saint-Honorat adaları, suya uzanmış, çam kaplı sırtlarını gösteriyorlar.

Ve körfez boyunca, Cannes kentinin çevresine sıralanmış ulu dağlar boyunca beyaz yazlık evler yığını güneş altında uyuyor gibi. Tepelerin eteklerinden doruklarına dek serpiştirilmiş, koyu yeşilin şurasına burasına kar lekesi konduran bu ak evleri ta uzaktan görüyorsunuz.

Suya en yakın olanların demir parmaklıkları dingin dalgacıkların yaladığı geniş gezinti yoluna açılıyor. Hava güzel, ılık. Ancak küçük bir serinliğin duyumsandığı ılık bir kış günü. Bahçeleri çeviren duvarların üstünden altın renkli meyvelerle dolu portakal ve limon ağaçları görülüyor. Birtakım hanımlar, arkalarında çember çeviren çocuklar, yolun kumlarında ağır ağır dolaşıyor ya da beylerle konuşuyorlar.

Kapısı La Croisette’e açılan küçük, şirin evden genç bir kadın çıktı az önce. Bir an durup gezinenlere bakıyor, gülümsüyor ve bitkin adımlarla, gidip denize bakan bir sıraya oturuyor. Yirmi adım atmaktan yorulmuş, soluk soluğa çöküyor sıraya. Solgun yüzü bir ölününkini andırıyor. Öksürüyor, kendisini tüketen bu sarsıntıları durdurmak istercesine saydam parmaklarını dudaklarına götürüyor.

Pırıl pırıl parlayan, kırlangıç dolu göğe, Esterel’in uzaklardaki inişli çıkışlı doruklarına, daha yakındaki masmavi, dingin mi dingin, güzelim denize bakıyor.

Yeniden gülümseyip mırıldanıyor:

“Ah! Nasıl da mutluyum!”

Oysa yakında öleceğini, baharı göremeyeceğini, bir yıl sonra, aynı gezinti yerinde, önünden geçen aynı insanların, yanlarında biraz daha büyümüş çocukları, yürekleri umutla, sevgiyle mutlulukla dolu, bu güzelim kentin

ılık havasını solumaya geleceklerini, buna karşılık üzerinde kalan bir tutam etin meşe tabutun içinde çürüyüp gitmiş, geriye yalnız kefen diye seçtiği ipekli entarinin sarmaladığı kemiklerin kalacağını biliyor.

O artık olmayacak. Yaşamın her şeyi öbür insanlar için var olmayı sürdürecek. Onun içinse her şey, sonsuza dek bitmiş olacak. O artık olmayacak. Gülümsüyor ve bahçelerin kokulu havasını elinden geldiğince çekiyor hasta ciğerlerine.

Ve düşlere dalıyor.

Anımsıyor. Dört yıl önce Normandiyalı bir beyle evlendirdiler onu. Kafası pek çalışmayan, geniş omuzlu, neşeli, sakallı, al yanaklı, güçlü bir genç adamdı bu.

Kızın hiçbir zaman öğrenemediği birtakım servet hesapları yüzünden evlendirildi. Ona kalsa seve seve “hayır” derdi. Anasıyla babasına karşı gelmemek için, başıyla “evet” demekle yetindi. O Parisli, yaşamayı seven, mutlu bir kızdı.

Kocası onu alıp Normandiya’daki şatosuna götürdü. Bu, çok yaşlı, kocaman ağaçlarla çevrili geniş bir taş yapıydı. Ulu bir çam ağacı kitlesi göze çarpıyordu ön yüzünde. Sağdaki bir delikten uzaklardaki çiftliklere dek uzanan çıplak ova görünüyordu. Engel parmaklığın önünden çapraz bir yol geçiyor, üç kilometre ötedeki anayola dek uzanıyordu.

Ah, ah! Her şeyi anımsıyor işte: Gelişini, yeni konutundaki ilk gününü, sonraki ıssız yaşamını.

Arabadan inince eski yapıya baktı, gülerek:

“Hiç de iç açıcı değil!” dedi.

Kocası da gülmeye başlayıp yanıtladı:

“Pöff! Alışıyor insan. Göreceksin. Kendi payıma, hiç sıkılmam ben burada.”

O günü birbirlerine sarılarak geçirdiler ve kız bunu pek uzun bulmadı. Ertesi gün yeniden sarıldılar birbirlerine, doğrusunu isterseniz, sarılıp okşamalar bütün haftayı yedi.

Sonra evini düzenlemeye koyuldu. Bu da tam bir ay sürdü. Günler, önemsiz ama vakit alan işlerle, birbirini kovalıyordu. Günlük yaşamdaki küçük şeylerin değer ve önemini öğreniyordu. Mevsimlere göre birkaç kuruş fazla ya da eksik olan yumurta fiyatlarıyla ilgilenmeyi öğrendi.

Mevsim yazdı. Ekin devşirenleri görmeye tarlalara gidiyordu. Güneşin sevinci içini şenlendiriyordu.

Sonbahar geldi. Kocası ava gitmeye başladı. Sabahları iki köpeği, Médor ve Mirza'yla çıkıp gidiyordu. O, Henry'nin yokluğuna üzülmeden, yalnız kalıyordu. Aslında seviyordu kocasını, ama özlemiyordu. Geri döndüğünde, daha çok köpekleri seviyordu. Her akşam bakımlarını yapıyor, bıkıp usanmadan okşuyor, kocasına vermeyi aklından bile geçirmediği bin bir küçük adla çağırıyordu onları.

Adam hiç sektirmeden avını anlatıyordu ona. Kekliklere rastladığı yerleri anlatıyor; Joseph Ledentu yoncalığında tek bir tavşan bulamayışına şaşıyor ya da kendisinin, Parville'li Henry'nin vurduğu avı kaldırmak için topraklarının sınırında dolanan Havre'lı Bay Lechapelier'nin yöntemine nasıl sinirlendiğini anlatıyordu.

Kız, aklı başka yerde:

"Oo, hiç hoş değil doğrusu," diye karşılık veriyordu.

Kış, soğuk ve yağmurlu Normandiya kışı gelip çattı. Bıçak gibi göğe uzanan köşeli çatının kayağantaşlarına ardı arkası gelmeksizin sağanak yağıyordu. Yollar çamur deresine dönüyordu, tarlalar da çamur gölüne ve damları döven yağmurun sesinden başka bir gürültü işitilmiyordu; kara bir bulut gibi tarlanın birine konan, sonra havalanan karga sürüsünün döne döne uçuşundan başka da kıpırtı görülmüyordu.

Saat dörde doğru, şatonun solundaki ulu kayın ağaçlarına kulakları paralayan çığlıklarla konan koyu renkli, uçan sürüler iniyordu. Bir saate yakın dorukların birinden öbürüne uçuyor, vuruşuyormuş gibi birbirine giriyor, kül renkli dallara kara bir kıpırtı kazandırıyorlardı.

Her akşam, ıssız topraklara çöken karanlığın üzüntü verici can sıkıntısı içinde, yüreği daralarak bu kuşlara bakıyordu.

Sonra lambayı getirmeleri için zili çalıyor, ocağa yaklaşıyordu. Her yanını nem kaplamış uçsuz bucaksız odaları ısıtamadan, odun parçacıkları yakıyordu. Ve gün boyu her yerde, oturma odasında, yemeklerde, yatak odasında üşüyordu. İliklerine dek donduğunu sanıyordu. Kocası, hep ava gittiğinden ya da tohumlarla, sürülen tarlalarla, köylük yerlerin bütün öbür işleriyle uğraştığından, ancak akşam yemeğine dönüyordu.

Üstü başı çamur içinde, neşeli dönüyor, ellerini ovuşturarak:

“Ne hava ama!” diyordu.

Ya da:

“Aman ne güzel ateşe kavuşmak!”

Kimi zamansa soruyordu:

“Ne diyoruz bugün ha? Hoşnut muyuz?”

Bu yalın, sağlıklı ve dingin yaşamdan başka bir şey istemeyen, sağlıklı, mutlu bir adamdı.

Aralık ayına doğru, ilk karlarla birlikte, yıllar geçtikçe bu eski şatonun buz kesen insanlar gibi yüzyıllar boyunca donmuş havası öylesine canını yaktı ki, bir akşam kocasına:

“Baksana Henry, buraya bir kalorifer koydurmalısın,” dedi, “kalorifer duvarları kuruturdu. İnan bana sabahtan akşama ısınamıyorum.”

Küçük şatosuna kalorifer koydurma garip düşüncesini duyunca kocasının ilkin ağzı açık kaldı. Köpeklerine geniş gümüş tabakta yemek vermek çok daha olağan gelecekti adama. Sonra ciğerlerinin bütün gücüyle kocaman bir kahkaha kopardı, durmadan:

“Buraya bir kalorifer ha! Kalorifer ha! Aman, aman, ne yaman bir şaka bu!” diyerek.

Kadın üsteliyordu:

“İnan bana, insan buz kesiyor dostum; sürekli koşuştuğun için, sen ayrımında değilsin, ama gerçekten buz kesiyor insan.”

Adam gülmeyi sürdürerek yanıtladı:

“Pöff! Sonunda alışılıyor, ayrıca soğuk sağlığa yararlıdır. Çok daha iyi olursun. Bizler siz Parisliler gibi kışı ocak başında geçiren insanlar değiliz ki! Ayrıca iki gün sonra ilkbahar başlayacak.”

Ocak ayı başında büyük bir yıkım geldi başına. Anasıyla babası bir araba kazasında can verdiler. Gömme töreni için Paris’e döndü. Ve bu olayın acısı yaklaşık altı ay sızlattı yalnız yüreğini.

Güzel günlerin yumuşaklığı sonunda onun uyandırdı, kendini sonbahara dek kederli bir bitkinlik içinde yaşamaya bıraktı.

Soğuklar geri geldiğinde, ilk kez, karanlık geleceğe çevirdi gözünü. Ne yapacaktı? Hiçbir şey. Bundan sonra ne gelecekti başına? Hiçbir şey. Hangi bekleyiş, hangi umut canlandırabilirdi yüreğini? Hiçbiri. Danışılan bir hekim ömür boyu çocuğu olamayacağını bildirdi.

Geçen yılkinden daha keskin, daha içe işleyici soğuk sürekli acı çektiriyordu ona. Titreyen ellerini kocaman alevlere uzatıyordu. Alevler saçan ateş yüzünü yakıyordu; ancak buz gibi esinti sırtından giriyor, giysilerine, etine işliyordu sanki. Ve tepeden tırnağa titriyordu. Şatonun çeşitli bölmelerine sayısız hava akımı, düşman kadar amansız, canlı, sinsi hava akımı yerleşmiş gibiydi. Her an karşısına çıkıyorlardı; kimi zaman yüzüne, kimi zaman ellerine, kimi zaman boynuna üflüyorlardı buz gibi sinsi nefretlerini.

Bir daha söz etti kaloriferden, kocası onu kendisinden ayı istiyormuş gibi dinledi. Parville’e böyle bir aygıt yerleştirmek adama, herkesin aradığı felsefe taşını bulmak kadar olanaksız görünüyordu.

İş için Rouen’a gittiği bir gün, karısına, gülerek “taşınır kalorifer” adını verdiği bakır bir ayak tandırı getirdi; bunun onu üşümekten kurtaracağına inanıyordu.

Kadın, aralık sonuna doğru, hep böyle yaşayamayacağını anladı, bir akşam yemekte utana sıkıla sordu:

“Baksana dostum, ilkbahar gelmeden bir iki hafta kalabilir miyiz Paris’te?”

Adamın ağzı bir karış açık kaldı.

“Paris’te mi? Paris’te ha? İyi ama ne yapacağız orada? Yoo, işte bu olmaz canım! Burada, kendi evimizde çok iyiyiz. Ne garip şeyler geliyor zaman zaman aklına?”

Kadın ağzının içinde geveledi:

“Biraz eğlenirdik.”

Hiçbir şey anlamıyordu adam.

“Ne gerekli eğlenebilmen için? Tiyatrolar, akşam toplantıları, kentte yenen yemekler falan mı? İyi ama buraya gelirken bu tür eğlenceleri bulamayacağını iyi biliyordun!”

Kadın bu sözlerde ve söyleniş biçimlerinde bir suçlama sezdi. Sustu. Hiçbir şeye başkaldırmayan, hiçbir şey istemeyen, utangaç, yumuşak başlı bir insandı.

Ocakta soğuklar olanca şiddetiyle bastırdı. Ardından kar kapladı her yanı.

Bir akşam ağaçların çevresinde dönenen kargaların oluşturduğu koca buluta bakarken, elinde olmaksızın ağlamaya başladı.

O sırada kocası içeri giriyordu. Şaşkınlık içinde sordu:

“Neyin var peki?”

O, ömrü boyunca başka bir yaşam, başka hazlar düşlemediği için, çok ama çok mutluydu. Bu iç karartıcı ülkede doğmuş, orada büyümüştü, hem bedeni, hem kafasıyla rahattı, iyiydi orada.

İnsanın yaşamında birtakım olaylar isteyebileceğini, değişimi özleyebileceğini kafası almıyordu; yılın dört mevsimi aynı yerde kalmanın kimi varlıklara hiç de doğal gelmeyebileceğini anlamıyordu; bir sürü insan için yazın, sonbaharın, kışın, ilkbaharın yeni yörelerde yepyeni hazlar doğurduğundan habersiz gibiydi.

Kadın hiçbir karşılık veremiyor, durmadan gözünü siliyordu. Sonunda aklı başından gitmiş halde mırıldandı:

“Ben… ben… biraz kederliyim… biraz canım sıkılıyor…”

Ama hemen bunu söylediği için büyük bir korkuya kapıldı, hızlı hızlı ekledi:

“Ayrıca… biraz… biraz da üşüyorum.”

Bu söz adamı sinirlendirdi:

“Haa, evet!.. Yine şu kaloriferin. İyi ama dinine yandığımın, buraya geleli beri nezle bile olmadın.”

Gece oldu. Ayrı oda istediğinden, odasına çıktı. Yattı. Ama yatağın içinde bile üşüyordu.

“Ölene dek, hep ama hep böyle olacak bu iş,” diye düşünüyordu.

Ve kocası geçiyordu aklından. Nasıl söyleyebilmişti şunu:

“Buraya geleli beri nezle bile olmadın.”

Demek ki acı çektiğini anlayabilmesi için öksürmesi, hastalanması gerekiyordu.

Ve zayıf, utangaç insanlara özgü bir öfke, şiddetli bir öfke kapladı içini.

Öksürmesi gerekiyordu. O zaman kendisine acırdı herhalde. Tamam, öyle olsun! O da öksürecekti; kocası öksürdüğünü duyacaktı; hekim çağırmak gerekecekti; görürdü gününü kocası!

Bacakları çıplak, yalınayak yataktan çıkmıştı, dudaklarında çocuksu bir gülümseme belirdi:

“Kalorifer istiyorum, elde edeceğim. Öyle bir öksüreceğim ki, sonunda buraya bir kalorifer koyduracak.”

Ve yarı çıplak gidip bir iskemleye oturdu. Bir saat, iki saat bekledi. Soğuktan buz kesiyor, ama nezle olmuyordu. Bunun üzerine daha etkili çarelere başvurmaya karar verdi.

Gürültü etmeden odasından çıktı, aşağı indi, bahçe kapısını açtı.

Kar kaplı toprak ölü gibiydi. Birden çıplak ayağını uzattı, o hafif, buzlu köpüğe daldırdı. Yara gibi yakan bir üşüme yüreğine işledi; ama o öbür ayağını da uzattı, ağır ağır basamaklardan inmeye başladı.

Sonra çimenler üzerinde ilerledi, içinden:

“Çamlara dek gideyim,” diyordu.

Çıplak ayağını her kara daldırışında soluğu kesilerek, küçük adımlarla, nefes nefese yürüyordu.

Tasarladığı şeyi gerçekten yaptığına inanmak istercesine, eliyle ilk çam ağacına dokundu; sonra geri döndü. Bacakları öylesine ağırlaşmış, dizlerinin bağı öylesine çözülmüştü ki, iki üç kez yere yuvarlanacağını sandı. Bununla birlikte, eve girmeden o buzlu köpüğe oturdu, hatta onunla göğsünü bile ovdu.

Sonra eve girip yattı. Bir saat sonra boğazının karınca yuvasına döndüğünü duyumsadı. Daha başka karıncalar koşuşuyordu kollarında bacaklarında. Buna karşın uyudu.

Ertesi sabah öksürüyordu, yataktan kalkamadı.

Göğsü şişti. Sayıkladı, sayıklarken hep kalorifer istiyordu. Hekim: “Eve bir kalorifer konmalı,” dedi. Henry, sinirli bir tiksintiyle buna razı oldu.

Kadın iyileşemedi. Epey zarar görmüş ciğerleri canını tehlikeye atıyordu.

“Burada kalırsa, soğuklara dayanamaz,” dedi hekim.

Güneye gönderdiler onu. Cannes’a geldi, güneşi tanıdı, denizi sevdi, çiçek açmış portakal ağaçlarının kokusunu ciğerlerine çekti.

Sonra ilkbaharda kuzeye döndü.

Ama şimdi artık iyileşme, Normandiya’nın uzun kışlarına katlanma korkusuyla yaşıyordu; biraz toparlanınca, geceleri Akdeniz’in ılık kıyılarını düşleyerek penceresini açıyordu.

Şu anda ölüme yakın, bunu biliyor. Mutlu.

Hiçbir zaman açmadığı bir gazeteyi yayıyor masaya, başlığı okuyor: “Paris’te ilk kar.”

Bunun üzerine ürperiyor, ardından gülümsüyor. Batan güneşin pembeye boyadığı, uzaktaki Esterel dağına bakıyor; alabildiğine mavi göğe, masmavi engin denize bakıp kalkıyor.

Sonra ağır adımlarla eve dönüyor, geç vakte kadar dışarıda kaldığı, biraz üşüdüğü için, yalnız öksürmek üzere zaman zaman duruyor.

Kocasından mektup gelmiş. Yine gülümseyerek açıp okuyor:

“Sevgili dostum,

Umarım iyisindir ve güzel bölgemizi çok özlemiyorsundur. Birkaç gündür karın habercisi güzel bir don yaşıyoruz. Ben bayılıyorum bu havaya ve senin o Allahın cezası kaloriferini yakmaktan kaçınıyorum…”

Kaloriferine kavuştuğuna sevinip okumayı kesiyor. Mektubu tutan sağ eli ağır ağır dizine iniyor, sol eliniyse göğsünü paralayan öksürüğü bastırmak istercesine ağzına götürüyor.

Şaka

–Bir Şakacının Anıları–

Şakacıların ölü gömücülere benzeyip siyasetçi adını aldıkları bir yüzyılda yaşıyoruz. Babalarımızın sağlıklı, yalın, gerçek, güzel, neşeli şakası yapılmıyor artık ülkemizde. Oysa bir şakadan daha eğlendirici, daha gülünç ne vardır? Her şeye inanan insanları kandırmaktan, budalalarla dalga geçmekten, en kurnazları faka bastırmaktan, en büyük dümencileri zararsız ve gülünç tuzaklara düşürmekten daha eğlenceli şey olabilir mi? İnsanlarla ustaca alay etmekten, onları kendi saflıklarına gülmeye zorlamaktan ya da kızdıkları zaman yeni bir şakayla öç almaktan daha tatlı ne vardır yeryüzünde?

Evet, ben de epey şaka yapmışımdır yaşarken. Ve elbette bana da bir o kadarı yapılmıştır, hem de en güzelleri! Evet, insanları kırıp geçiren, korkunç şakalar da yaptım. Kurbanlarımdan biri bu şakanın sonunda öldü. Bu, kimse için bir kayıp olmadı. Günün birinde anlatırım; ancak bunu edeplice yapmakta epey zorlanacağım sanırım, çünkü şakam hiç ama hiç uygun bir şaka değildi. Paris yakınlarındaki küçük bir köyde yaşandı. Şakayla kandırılan ölmüş olsa da, tanık olanların hepsi bugün de katıla katıla gülerler. Nur içinde yatsın!

Bugün size iki şakayı, bana yapılan son şaka ile benim yaptığım ilk şakayı anlatmak istiyorum.

Sonuncuyla başlayalım, bana yapıldığı için onu daha az eğlendirici buluyorum.

Picardie’deki bir şatoya avlanmaya gidiyordum sonbaharda, dostlarımın yanına. Dostlarım şakacıydılar elbet. Başkalarıyla tanışmak istemem zaten.

Şatoya vardığımda beni prenslere yakışır bir törenle karşıladılar, bu da beni diken üstüne oturttu. Ateş edildi, kucaklanıp öpüldüm, herkesi eğlendirecekmişim gibi pohpohlandım, içimden: “Aman dikkat koca meraklı, bir şey hazırlıyorlar,” dedim.

Akşam yemeğinde herkes çok, aşırı neşeliydi. Kafamdan: “Her zamankinin iki katı eğlenen insanlar, üstelik ortalıkta hiçbir gerekçe yokken. İçlerinden iyi bir oyun oynamayı geçiriyor olmalılar. Ve bu oyunun hedefi belli ki benim. Aman dikkat,” diye geçiriyordum

Bütün akşam en abartılı biçimde gülündü. Bir köpeğin av kokusu alışı gibi, havada bir şaka kokusu alıyordum. İyi ama ne tür bir şaka acaba? Tepeden tırnağa dikkat kesilmiş, kaygılar içindeydim. Tek bir sözcüğü, niyeti, el kol devinimini kaçırmıyordum. Uşakların yüzüne varana dek her şey kuşkulu görünüyordu gözüme.

Yatma saati geldi, törenle götürdüler beni odama. Neden acaba? “İyi geceler,” diye bağırdılar. İçeri girip kapımı kapattım, elimde mum, tek adım atmadan, olduğum yerde dikildim.

Koridorda gülüşüp fısıldaştıklarını işittim. Belli ki beni gözetliyorlardı. Ben de duvarları, odadaki eşyayı, tavanı, duvar kaplamalarını, döşemeyi kolaçan ediyordum. Kuşku uyandıran hiçbir şey göremedim. Kapının dışından yürüme sesleri geldi. Anahtar deliğinden bakıyorlardı besbelli.

Birden aklıma geldi: “Işığım belki ansızın sönecek ve beni karanlıkta bırakacak.” Bunun üzerine ocaktaki bütün mumları yaktım. Sonra yeniden çevreme göz attım, hiçbir şey bulamadım. Küçük adımlarla bütün daireyi dolaştım. – Hiçbir şey yok. – Birer birer bütün nesneleri inceledim. – Yine bir şey yok. – Pencereye yaklaştım. Kalın ahşap rüzgârlıklar açık kalmıştı. Özenle kapattım, sonra perdeleri, kalın kadife perdeleri çektim, dışarıdan herhangi bir şey gelmesin diye önlerine bir iskemle yerleştirdim.

Ondan sonra sakına sakına oturdum. Koltuk sağlamdı. Yatmayı göze alamıyordum. Oysa vakit ilerliyordu. Sonunda çok gülünç duruma düştüğümü kabul etmek zorunda kaldım. Düşündüğüm gibi beni gözetliyorlarsa, hazırladıkları kandırmacanın başarıya ulaşmasını beklerken, kapıldığım korkuya katıla katıla gülüyor olmalıydılar.

Sonunda yatmaya karar verdim. Ama asıl, yataktan kuşkulanıyordum. Perdeleri çekiştirdim. Sağlam duruyorlardı. Bununla birlikte yatak tehlikeliydi. Belki yatar yatmaz tepeden başıma sular yağacak ya da döşeğimle birlikte yere çakılacaktım. Bu konuda yapılmış bütün şakaları

anımsamaya çalışıyordum. Ve faka basmak istemiyordum. Yoo, hayır! Tuzağa düşmeyecektim!

Bunun üzerine birden aklıma son derece etkili bir önlem geldi. Şiltenin kenarına usulca yapıştım, yavaş yavaş kendime doğru çektim. Yatak, örtü ve yorganlarla yanıma geldi. Hepsini odanın tam ortasına, giriş kapısının karşısına sürüdüm. Yatağımı orada, kuşku verici sedirle kaygı uyandıran yataklıktan uzakta, elimden geldiğince yeniden yaptım. Sonra bütün ışıkları söndürdüm, el yordamıyla yorganımın altına süzüldüm.

En küçük bir gürültüde ürpererek, yaklaşık bir saat daha uyanık kaldım. Şatodaki her şey tam bir dinginlik içinde gibiydi. Uykuya daldım.

Derin derin, uzun süre uyumuş olmalıyım; ama ansızın ağır bir bedenin üzerime devrilmesiyle sıçrayarak uyandım; aynı anda, yüzüme, boynuma, göğsüme yakıcı bir sıvı saçıldı, beni acıyla uluttu. Ve tabak çanak yüklü bir dolap yıkılmış gibi, dayanılmaz bir şangırtı kulaklarımı sağır etti.

Üstüme yıkılmış olan, artık kıpırdamayan ağırlığın altında soluğum kesilmişti. Elimi uzatıp bu nesneyi tanımaya çalıştım. Bir yüze, buruna, favorilere rastladım. O zaman bu yüze bütün gücümle bir yumruk savurdum. Ancak anında iki korkunç tokat yedim, bir sıçrayışta fırladım ıslak çarşafın içinden, aralık görünen kapıdan gömlekle koridora koştum.

Aman Tanrım! Ortalık ışıl ışıldı. Çıkan gürültüye koştular ve yatağıma uzanmış olarak, bana sabah çayını getiren, odanın ortasına konmuş beklenmedik döşeğime takılan, elinde olmaksızın kahvaltımı suratıma saçarak üstüme devrilen uşağı buldular.

Kepenkleri sıkıca kapatıp odanın ortasına yatma önlemleri onca korktuğum şakayı başıma getirmekten başka işe yaramamıştı.

Hey gidi hey, nasıl da gülmüştük o gün!

Anlatmak istediğim öbür şaka gençlik günlerimden. On beş yaşındaydım, yaz tatili için yine bir şatoya, yine Picardie’ye geliyordum.

Amiens’li, dayanılmaz, öğütçü, kötü yürekli, öç alıcı, durmadan söylenen, huysuz bir yaşlı kadın sık sık bizi görmeye gelirdi. Nedendir bilmem, benden nefret ederdi, en sıradan sözlerimi, en küçük eylemimi ters yorumlayıp sürekli beni kötülerdi. Hey gidi yaşlı cadı hey!

Adı Bayan Dufour'du, altmışın altında olmasına karşın, koyu kara bir takma saç takar, onun üstüne de pembe kurdeleli gülünç küçük hotozlar oturturdu. Varlıklı olduğu için saygı gösterilirdi. Bense bütün kalbimle nefret ederdim ondan, o kötü davranışlarının öcünü almaya karar verdim.

O yıl ikinci sınıfı bitirmiştim ve kimya derslerinde fosforlu kireç adı verilen, suya atılınca tutuşup patlayan, pis kokulu bir duman çıkaran bir cismin özelliklerinden çok etkilenmiştim. Çıplak gözle hani şu billur parçalarına benzeyen bu maddeden, tatilde eğlenmek üzere, birkaç avuç aşırmıştım.

Aynı yaşta bir kuzenim vardı. Tasarımı ona açtım. Gözü pekliğim karşısında korkuya kapıldı.

Neyse, bir akşam bütün aile henüz oturma odasındayken, Bayan Dufour'un odasına süzüldüm, (bağışlayın hanımlar) genellikle yatağın başucuna saklanan yuvarlak kaba yapıştım. Kuru olduğuna emin olduktan sonra dibine fosforlu kireçten şöyle kocaman bir avuç yerleştirdim.

Sonra saatin gelmesini beklemek için tavan arasına saklandım. Az sonra konuşmalar ve ayak sesleri odalara çıkıldığını haber verdi. Bunun üzerine, çıplak ayak aşağı indim, gidip gözümü düşmanımın anahtar deliğine dayadım.

Kadın özenle öteberisini yerleştiriyordu. Sonra yavaş yavaş eski püskü giysilerini çıkardı, kemiklerine yapışıyormuş gibi duran geniş beyaz bir gecelik geçirdi sırtına. Bir bardak aldı, su doldurdu, dilini koparacakmış gibi elini ağzına daldırdı, pembe beyaz bir şey çıkarıp hemen suya koydu. Utanç verici, korkunç bir giz karşısındaymışçasına korktum. Oysa bu yalnızca takma dişiydi.

Ardından esmer takma saçını çıkardı, şurasına burasına birkaç ak saçın dağıldığı küçük kel kafası ortaya çıktı, öylesine gülünçtü ki, bu kez, durduğum kapının ardında az kalsın kahkahayı patlatıyordum. Sonra duasını etti, kalktı, benim öç alma nesnesine yaklaştı, getirip odanın ortasına koydu, çömeldi, geceliğiyle örttü.

Yüreğim küt küt atarak bekledim. Kadın son derece dingin, hoşnut, mutluydu. Ben de… insanın öç aldığı zamanlardaki kadar mutlu, bekliyordum.

İlkin hafif bir ses, bir su şırıltısı işittim, ama hemen ardından çok uzaklardan geliyormuşa benzeyen, art arda boğuk patlamalar duyuldu.

Bayan Dufour'un yüzünde bir saniyede korkunç ve şaşırtıcı bir şey oldu. Gözleri kapandı, yeniden açıldı, bir daha kapandı, sonra kendisinden hiç beklemediğim bir çeviklikle doğrulup baktı…

Leğendeki beyaz nesne bir zamanların Bizans ateşi gibi yüzen hızlı alevler saçarak çatlayıp patlıyordu. Ve bir büyü kadar ürkütücü, gizemli yoğun bir duman tavana doğru yükseliyordu.

Ne düşündü acaba zavallı kadıncağız? İblis'in bir oyunu mu sandı bunu? Ya da tüyler ürpertici bir hastalık mı? Bedeninden çıkan bu ateşin bağırsaklarını eriteceğini, bir yanardağın ardından fışkıran lavlar gibi dışarı püskürеceğini ya da onu fazla doldurulmuş bir top gibi patlatacağını mı sandı acaba?

Korkudan çılgına dönmüş, gözünü olan bitene dikmiş, ayakta dikiliyordu. Sonra o güne dek işitmediğim bir çığlık koparıp sırtüstü serildi.

Hemen oradan sıvıştım, yatağıma gömüldüm, odamdan hiç ayrılmamış, hiçbir şey yapmamış, hiçbir şey görmemiş olduğuma kendi kendimi inandırmak istercesine sımsıkı gözümü yumdum.

İçimden: “Öldü kadıncağız! Ben öldürdüm!” diyordum. Sonra kaygıyla evin içindeki mırıltıları dinliyordum.

İnsanlar gelip gidiyor, birbirleriyle konuşuyorlardı; derken, gülüşmeler işittim; ardından anamın şaplakları yağdı kafama.

Ertesi gün Bayan Dufour'un yüzü sapsarıydı. Her saniye su içiyordu. Hekimin verdiği güvencelere karşın, karnındaki yangını söndürmeye çalışıyordu belki de.

O günden sonra, ne zaman yanında hastalıktan söz edilse, derin derin iç çekip mırıldanıyor: “Ah hanımefendiciğim, ah! Bilseniz ne garip hastalıklar var şu dünyada…”

Hiçbir zaman bunun dışında bir şey söylemedi.

Boğulmuş Birinin Üstünde Bulunan Mektup

Sizinle alay edip etmediğimi mi soruyorsunuz hanımefendi? Bir erkeğin hiçbir zaman sevdaya tutulmamış olabileceğine inanmıyor musunuz? İyi ama, ben hiç ama hiç kimseyi sevmedim.

Neden ileri geliyor bu? Bilmiyorum. Hani şu sevda denen esrikliğe hiç düşmedim ben! Bir kadının görüntüsünün bizi kaptırdığı çılgınlık, kendinden geçme, düş içinde bir gün bile yaşamadım. Bir anda benim için bütün mutluluklardan daha çok istenen, bütün yaratıklardan daha güzel, bütün evrenlerden daha önemli duruma geliveren bir varlığı beklemek ya da ona sarılmak bir kez bile kafamı kurcalamadı, aklımdan çıkmaz olmadı, beni alıp cennete uçurmadı! İçinizden hiçbiri için gözyaşı dökmedim, acı çekmedim. Gözüm açık, onu düşünerek tek bir gece geçirmedim. Onu düşünerek ya da anımsayarak uyanmanın ışıl ışıl aydınlattığı tek bir sabah yaşamadım. Geleceği zaman insanı kaplayan çıldırtıcı sinirliliği de, odada bir menekşe ve ten kokusu bırakarak kaçıp gittiğinde yaşanan kutsal özlem hüznünü de tanımam.

Hiçbir zaman sevmedim ben.

Bunun nedenini ben de kendime sık sık sordum. İnanın, pek bilmiyorum. Bununla birlikte, birtakım nedenler buldum elbet; ama daha çok doğaötesine giriyorlar ve söylesem belki de hiç hoşunuza gitmeyecekler.

Sanırım büyülerine kapılmayacak kadar çok yargılıyorum kadınları. Bu sözden ötürü özür dilerim. Açıklayayım. Her yaratıkta bir bedensel, bir de düşünsel varlık var. Sevebilmek için, bu iki varlık arasında benim hiçbir zaman bulamadığım bir uyuma rastlamak gerek. Hep bunların biri, kimi zaman düşünsel, kimi zaman bedensel varlık ağır basıyor.

Sevebilmek için bir kadından beklediğimiz zekânın erkek zekâsıyla hiçbir ilgisi yok. Bir bakıma ondan fazla, bir bakıma eksik. Bir kadın açık görüşlü, ince duygulu, duyarlı, ince, etkileyici olması gerekir. Düşüncesinin güçlü, girişken olması gerekmez, ama iyi yürekli, zarif, sevecen, hoppa olmalıdır, bir de hani şu, onu bir anda yaşamını paylaştığı kişiye benzer kılan özümseme yeteneğini taşımalıdır. En büyük niteliği sezgi, beden için dokunma ne ise zihin için o olan şu ince duyu olmalıdır. Bu ince duyu ona

kavrama alanında bin bir küçük şeyi, sayısız kıvrımı, açıyı ve biçimi açık seçik gösterir.

Güzel kadınlarda çoğu kez kişişel görünüşlerine uygun bir kavrama yeteneği yoktur. Oysa en küçük bir uyum kusuru beni daha ilk anda çarpar, yaralar. Dostlukta bunun hiç önemi yoktur. Dostluk bir antlaşmadır, içinde kusurlara da, niteliklere de yer vardır. Bir erkek ya da kadın dostu yargılayabilir, iyi yanlarını göz önünde bulundurup kötü yanlarını görmezden gelebilir, özel, derin ve hoş bir sevgiyle onları oldukları gibi değerlendirebiliriz.

Birini sevebilmesi için insanın kör olması, kendini bütünüyle teslim etmesi, hiçbir şey görmemesi, hiç akıl yürütmemesi, hiçbir şey anlamaması gerekir. Güzellikler kadar zayıflıklara da hayran olması, her türlü değerlendirmeden, düşünmeden, uzak görüşlülükten vazgeçmesi gerekir.

Bense gözümü böyle kör edemem, her türlü akıldışı gönül çelmeye karşıyımdır.

Dahası var. Uyum konusunda o kadar yüce, ince bir düşüncem var ki, bu ülkü hiçbir zaman gerçekleşemez. Çılgın diyeceksiniz şimdi bana! Dinleyin beni. Kanımca, bir kadının çok tatlı bir ruhu, sevimli bir bedeni olabilir, ama o bedenle o ruh tam bir uyum içinde olmayabilir. Bununla, burunları belli bir biçimde yaratılmış kişilerin ille de belli biçimde düşünmeleri gerekir demek istemiyorum. Şişkolar, zayıfların kullandığı sözcükleri kullanma hakkına sahip değildir. Mavi gözlü olan siz, hanımefendi, yaşama gözleriniz karaymış gibi bakamaz, nesneleri ve olayları öyle değerlendiremezsiniz. Bakışınızdaki ince ayrıntıların kaçınılmaz olarak düşüncenizin ayrıntılarına yansıması gerekir. Bunu sezme konusunda burnum av köpeğininki kadar duyarlıdır. Gülün isterseniz. Ama böyle bu.

Bununla birlikte, günün birinde, bir saat için ben de sevdiğimi sandım. Safça çevredeki koşulların etkisinde kalmıştım ansızın. Gün doğumunun yarattığı serabın beni büyülemesine izin vermiştim. Anlatayım mı size bu kısa öyküyü?

Bir akşam coşkulu, güzel, küçük bir insanla tanışmıştım, şiirsel bir özençle, bir geceyi ırmak üstündeki bir teknede benimle geçirmek istedi.

Bana kalsa bir oda ve yatağı yeğlerdim, yine de ırmağı ve sandalı kabul ettim.

Haziran ayıydı. Hanım arkadaşım, iyice esrikleşmek için aylı bir geceyi seçti.

Irmak kıyısında akşam yemeğini yedik, sonra ona doğru tekneye bindik. Bu serüveni çok aptalca buluyordum, ama kız arkadaşımdan hoşlandığım için çok kızmadım. Tam karşısındaki tahta sıraya oturdum, küreklere yapıştım, yola çıktık.

Görünümün sevimli olduğunu yadsıyamayacağım. Ağaçlı, bülbül dolu bir adanın kıyısından geçiyorduk; akıntı da bizi hızla gümüş renkli ürpertilerle dolu ırmağa sürüklüyordu. Karakurbağaları ince, tekdüze çığlıklarını atıyorlardı; öbür kurbağalar kıyıdaki otların arasında gırtlaklarını yırtarcasına haykırıyorlardı, akan suyun kayışı çevremizde hemen hemen yakalanmaz, kaygı verici, karışık bir gürültü çıkarıyor, yüreğimizi gizemli bir korkunun belli belirsiz duyumuyla dolduruyordu.

Ilık gecelerin, ay ışığında parlayan nehirlerin tatlı güzelliği içimize işliyordu. Böyle yaşamak, suyun üstünde çalkalanmak, düşlere dalmak ve yanı başında güzel, duygulanmış bir genç kadının varlığını duyumsamak hoştu.

Akşamın solgun aydınlığıyla, yanımdaki kadının düşüncesiyle biraz duygulanmış, sarsılmış, başım dönmüştü.

“Yanıma oturun,” dedi. Öyle yaptım. Devam etti: “Şimdi de bana şiir okuyun.” Bu kadarını fazla buldum, “Olmaz,” dedim; üsteledi. Benim *Ay* adlı güldestemden Dante’nin *Rime*’ine dek bütün duygusal orkestrayı, büyük oyunu istiyordu besbelli. Sonunda isteğine boyun eğdim, Louis Bouilhet’nin tatlı şiirinden şu son dörtlükleri okudum dalga geçmek için:

Özellikle şu gözü yaşlı ozandan nefret ederim
Bir yıldıza bir adı mırıldanarak bakan,
Onun gözünde uçsuz bucaksız doğa bomboştur
Atının terkisinde Lisette ya da Ninon yoksa.

Sevimlidir o insanlar ki çaba harcarlar

Şu zavallı evrenle ilgilenelim diye
Ovadaki ağaçlara iç etekler asarlar
Yeşil tepeciklerin karşısına da beyaz rahibe başlığı dikerler.

Çünkü onlar kutsal müzikleri kavramamışlardır
Titreyen seslerle dolu doğayı
Derin sel yataklarında tek başına gitmeyenler
Ağaçların çıkardığı hışırtıyı işitince hemen bir kadın düşleyenler.

Beni kınamasını bekliyordum. En küçük kınama gelmedi. “Ne kadar doğru!” diye mırıldandı. Ağzım açık kaldı. Anlamış mıydı acaba?

Sandalımız yavaş yavaş kıyıya yanaşmış, bir söğüdün altına girip durmuştu. Beline sarıldım, dudaklarımı usulca boynuna yaklaştırdım. Ansızın beni itti, sinirli bir sesle: “Kaba bir insan mısınız? Başladığınız şeyi bitirin!” dedi.

Ben onu kendime doğru çekmeye çalışıyordum. O çırpındı, ağaca yapıştı, az kalsın ikimizi de suya gömecekti. Üstelemekten vazgeçmeyi daha uygun buldum. Kız da: “İleri giderseniz sandalı deviririm,” dedi. “Öyle iyiyim ki şu anda. Düş kuruyorum. Bu da o kadar güzel ki!” Sonra hafif bir hınzırlıkla ekledi: “Az önce bana okuduğunuz dizeleri unuttunuz mu?” – Haklıydı. Sustum.

Devam etti: “Hadi kürek çekin.” Bunun üzerine yeniden küreklere sarıldım.

Gece gözüme uzun, davranışım da gülünç gelmeye başlamıştı. Arkadaşım sordu: “Bir söz verir misiniz bana?”

— Evet… ne sözü?

— Size izin verirsem uslu, ağzı sıkı durma sözü…

— Neye izin vereceksiniz? Hadi söyleyin.

— Söylüyorum. Yanınızda, sandalın dibine sırtüstü uzanmak, yıldızlara bakmak isterdim.

Heyecanlı bir sesle: “Kabul,” dedim.

Kız sürdürdü: “Beni anlamıyorsunuz. Yan yana uzanacağız. Ama bana dokunmanızı, sarılmanızı, yani… yani… okşamanızı yasaklıyorum.”

Söz verdim. Baştan uyardı: “Kıpırdarsanız, sandalı deviririm.”

Sonra yan yana uzandık, suyun akışına kapılmış olarak, gözlerimizi göğe çevirdik. Sandala vuran belli belirsiz dalgalar bizi sallıyordu. Gecenin sesleri şimdi sandalın dibine daha kısık geliyor, zaman zaman tüylerimizi ürpertiyordu. İçimde garip, kavrayıcı bir duygulanım, sınırsız bir duygulanma, birine sarılmak, sevmek üzere gönlümü açmak, düşüncelerimi, bedenimi, canımı, bütün varlığımı birine vermek üzere kollarımı açma gereksinmesine benzer bir şey belirdi.

Hanım arkadaşım, bir düş görüyormuş gibi mırıldandı: “Neredeyiz biz? Nereye gidiyoruz? Yeryüzünden ayrılıyorum sanki. Ne tatlı bir duygu bu! Ah, ah, azıcık… sevseydiniz beni!”

Yüreğim küt küt atmaya başladı. Ne diyeceğimi bilemedim; onu sevdiğimi sandım. Şiddetli arzunun izi kalmamıştı. Böyle, yanında iyiydim, bu da bana yetiyordu.

Uzun, uzun süre kıpırdamadan yattık. El ele tutuşmuştuk; tatlı mı tatlı bir güç bizi kıpırdatmıyordu; hiç bilmediğim üstün bir güç, yan yana yatan, dokunmadan birbirinin olan bedenlerimizin tertemiz, içsel, mutlak birliği! Neydi bu? Biliyor muydum onu? Sevda mı acaba?

Yavaş yavaş gün ağarıyordu. Saat sabahın üçüydü. Büyük bir aydınlık ağır ağır bütün göğü kaplıyordu. Sandal bir şeye çarptı. Küçük bir adacığa yanaşmıştık.

Ben hâlâ coşku içinde, kendimden geçmiş durumdaydım. Karşımızdaki uçsuz bucaksız gök yer yer altın sarısı dumanları andıran bulutlarla kaplı, kızıl, pembe, mor ışıklarla aydınlanıyordu. Nehir lal rengine boyanmıştı, kıyıdaki üç ev tutuşmuş gibiydi.

Kız arkadaşıma doğru eğildim. “Şuna bakın,” diyecektim. Ama aklım başımdan gitti, sustum, ondan başka bir şey göremiyordum artık. O da pembeydi, üstüne azıcık göğün mavisi değmiş bir ten pembesi. Saçları pembeydi, gözleri pembe, dişleri, giysisi, oyaları, gülüşü, her şey pembeydi.

Aklım öylesine başımdan gitti ki, bir an gerçekten gün doğumunun karşısındayım sandım.

Usulca doğruluyor, dudaklarını bana uzatıyordu; ben de ürpererek, sayıklayarak, az sonra göğü, mutluluğu, düşe dönüşmüş kadını, insan kılığında yeryüzüne inmiş ülküyü öpeceğimi duyumsayarak ona doğru uzanıyordum.

Kız: “Saçınızda bir tırtıl var,” dedi. Bundan ötürü gülümsüyormuş.

Kafama bir balyoz indi sanki. Ve birden yaşamımda en küçük bir umut kalmamış gibi kederlendim.

Hepsi bu hanımefendi. Çocukça, safça, ahmakça bir şey bu. Ama o günden beri artık kimseyi sevmeyeceğime inanıyorum. Ama yine de... Kim bilir?

....

Üzerinde bu mektubun bulunduğu genç dün Seine nehrinde, Bougival ile Marly arasında sudan çıkarılmıştır. Adını öğrenmek için üstünü arayan ince ruhlu bir denizci mektubu gazeteye getirip bırakmıştır.

*MAUFRIGNEUSE**

Dehşet Verici

Ilık gece usul usul bastırıyordu.

Kadınlar villanın oturma odasında kalmışlardı. Bahçedeki iskemlelere düz ya da ata biner gibi oturmuş erkekler, kapının önünde, üstüne fincanlarla küçük bardakların sıralandığı yuvarlak masanın çevresine dizilmiş sigara içiyorlardı.

Her geçen dakika koyulaşan karanlıkta sigaraları göz gibi parlıyordu. Az önce, dün yaşanan korkunç bir kaza anlatılmıştı: İki erkekle üç kadın, konukların gözü önünde, nehirde boğulmuştu.

General G… dedi ki:

*

Evet, böyle şeyler insanı duygulandırır, ama ürkünç değildir.

Dehşet verici, bu eski sözcük, korkunçtan daha çok şey anlatır. Bunun gibi korkunç bir kaza insanı duygulandırır, sarsar, ürkütür: Ama dehşete düşürmez. İnsanın dehşete düşebilmesi için, ruhun heyecan duymasından öte bir şey, korkunç bir ölü yüz görmekten öte bir şey, ya gizemin verdiği bir ürperti, ya sıra dışı, doğaüstü bir korku gerekir. En acıklı koşullarda bile olsa, ölen bir insan dehşet uyandırmaz; bir çarpışma alanı dehşet verici değildir; kan dehşet saçmaz; en aşağılık cinayetler bile kırk yılda bir dehşet vericidir.

İşte size dehşet vericiden ne anlamak gerektiğini bana gösteren iki örnek.

1870 savaşı sırasındaydı. Rouen’ı geçmiş, Audemer Köprüsü’ne doğru çekiliyorduk. Ordu, bozguna uğramış, dağılmış, direnme gücünü yitirmiş, bitkin, aşağı yukarı yirmi bin kişi Havre’da yeniden düzene girecekti.

Her yer kar kaplıydı. Akşam oluyordu. Bir gün öncesinden beri ağzımıza bir lokma girmemişti. Prusyalılar pek uzakta olmadıklarından, hızla kaçıyorduk.

Çiftlikleri çeviren ağaçların gölgeleriyle yer yer lekelenmiş kurşuni mor Normandiya kırları iç karartıcı, kara, ağır göğün altında uzayıp gidiyordu.

Batan güneşin solgun ışığında yürüyen birliğin çıkardığı karışık, yumuşak, ama ölçüye sığmaz gürültünün, sefertaslarının ya da kılıçların belli belirsiz çıngırtısının dışında hiçbir şey duyulmuyordu. İki büklüm olmuş, kamburunu çıkarmış, kir içindeki, çoğu kez giysileri lime lime erler bitkin uzun adımlarla, kara bata çıka koşuyorlardı.

O gece hava korkunç derecede soğuk olduğundan, elin derisi namluların çeliğine yapışıyordu. Sık sık küçük bir çaylağın pabuçları ayağını sıktığı için, onları çıkarıp çıplak ayak yürüdüğünü görüyordum ve attığı her adımda ayak izinde kan lekesi bırakıyordu. Sonra soluk almak üzere, bir tarlaya oturuyor, bir daha geri gelmiyordu. Oturan her er ölmüş demekti.

Donmuş bacaklarını azıcık gevşetince hemen yola koyulmayı uman ne kadar çok zavallı yorgun askeri geride bıraktık! Oysa yürümeyi, hemen hemen kıpırtısızlaşmış kanlarını donmuş bedenlerinde dolaştırmayı kestikleri an, karşı konmaz bir ağırlaşma onları oldukları yere çakıyor, toprağa çiviliyor, gözlerini kapatıyor, aşırı yorulmuş bu insan makinesini bir saniyede kötürüm ediyordu. Ve belleriyle bacakları kıpırtısızlaştığından, bükülmesi ya da doğrultulması olanaksız birer kütüğe döndüğünden, büsbütün devrilmeseler bile, alınlarını dizlerine dayayıp oldukları yere çöküyorlardı.

Biz daha güçlü kuvvetli olanlar, iliklerine dek donmuş olarak, o karanlık gecede, karlar içinde, o buz gibi, öldürücü kırda, yürek acısı, bozgun, umutsuzluk altında ezilmiş, özellikle de o korkunç bırakılmışlık, son, ölüm, hiçlik duygusunun pençesine düşmüş olarak, başlatılmış devinimin verdiği güçle ilerliyorduk.

İki jandarmanın, görünüşü gerçekten şaşırtıcı, yaşlı, sakalsız, kısa boylu garip bir adamı kolundan tuttuklarını gördüm.

Bir casus yakaladıklarına inanarak bir subay arıyorlardı.

“Casus” sözcüğü bir anda yayıldı ayaklarını sürüye sürüye yürüyen erler arasında, tutsağın çevresinde bir halka oluşturuldu. Bir ses yükseldi: “Hemen kurşuna dizin bunu!” Ve yorgunluktan yere yıkılan, ancak

tüfeklerine yaslandıkları için ayakta durabilen bütün erler kalabalıkları kıyıma iten o çılgın öfkeyle ürperdi.

Konuşmak istedim; o dönemde tabur komutanıydım, ama artık komutana falan aldırdıkları yoktu, beni bile kurşuna dizebilirlerdi.

Jandarmalardan biri bana:

“Üç gündür bizi izliyor,” dedi. “Her önüne gelene topçu birlikleri konusunda soru soruyor.”

O varlığı sorguya çekmeye çalıştım:

“Ne yapıyorsunuz? Ne istiyorsunuz? Neden ordunun ardından geliyorsunuz?”

Adam anlaşılmaz bir yerel ağızla bir şeyler geveledi.

Dar omuzlu, sinsi bakışlı, garip bir insandı, karşımda öyle şaşkın duruyordu ki artık casus olduğuna kuşkum kalmamıştı. Alçakgönüllü, sersem, kurnaz bir bakışla bana aşağıdan bakıyordu.

Çevremizdeki erler bağırıyorlardı:

“Duvar dibine! Duvar dibine!”

Jandarmalara döndüm:

“Tutsağın sorumluluğunu üstleniyor musunuz?..”

Sözümü bitirdiğim an korkunç bir itiş beni yere devirdi, adamın çılgına dönmüş askerlerce yakalandığını, yere yatırıldığını, dövüldüğünü, yolun kıyısına sürüklenip bir ağaca dayandığını gördüm bir saniyede. Yarı ölü gibi karın içine yuvarlandı.

Ve anında kurşuna dizildi. Erler, yontulmamış insanlara özgü hırsla adama ateş ediyor, bütün mermilerini boşaltıyor, doldurup yeniden ateş ediyorlardı. Sıra kapmak için birbirleriyle itişiyor, cesedin önünde geçit yapıyor, bir tabutun önünden geçip kutsal su atan insanlar gibi bir de onlar ateş ediyorlardı.

Ama ansızın biri haykırdı:

“Prusyalılar geliyor! Prusyalılar geliyor!”

Ve dört bir yanımdan, koşmaya başlayan, ne yapacağını şaşırmış ordunun uğultusu yükseldi.

O başıboş dolaşan insana yağdırılan mermilerin yol açtığı ürküntü kurşuna dizenlerin akıllarını başlarından almıştı, bu büyük korkuyu kendilerinin yarattığını hiç anlamadılar, her yana seğirtip karanlıkta gözden yittiler.

Görevleri gereği yanımda kalan iki jandarmayla yalnızdım cesedin başında.

O ezilmiş, hamur edilmiş, kanlı et yığınını kaldırdılar.

“Onu gömmek gerekir,” dedim.

Ve cebimdeki kibrit kutusunu uzattım. Erlerden biri öbürüne ışık tutuyordu. Ben ikisinin arasında ayaktaydım.

Cesedi çekiştiren jandarma sıraladı:

“Mavi yelek, beyaz gömlek, pantolon ve pabuç giymiş.”

Birinci kibrit söndü, ikinci yakıldı. Er, cepleri boşaltarak devam etti:

“Kemik saplı bir bıçak, kareli bir mendil, bir tabaka, bir parça ip, biraz ekmek.”

İkinci kibrit söndü. Üçüncü yakıldı. Er, cesedi uzun uzun yokladıktan sonra bildirdi:

“Hepsi bu.”

Bunun üzerine:

“Soyun onu,” dedim.” Çıplak bedeninde bir şey buluruz belki.”

İki er birlikte çalışabilsinler diye, aydınlatma görevini ben üstlendim. Kibritin kısa ömürlü, hemen sönen ışığında giysileri birer birer çıkardıklarını, o henüz sıcak ve cansız bedeni soyduklarını görüyordum.

Derken içlerinden biri kekeledi:

“Hay Allah, komutanım, kadın bu!”

Nasıl garip, yakıcı bir sıkıntının yüreğimi sardığını anlatamam. Duyduğuma inanamıyordum, yakından görebilmek için, karlar içinde yatan o et yığınının başına çöktüm: Kadındı!

Elleri ayakları kesilen, bütün cesaretlerini yitiren jandarmalar bir şey söylememi bekliyorlardı.

Bense ne düşüneceğimi, neyi varsayacağımı bilmiyordum.

Bunun üzerine jandarma ağır ağır:

“Kadın belkim de nicedir haber alamadığı topçu çucuğunu aramaya gelmişti,” dedi.

Öbürü ona yanıt verdi:

“Ee, belkim de öyleydi.”

O güne dek onca kötü şey görmüş olan ben, ağlamaya başladım. Ve o buz gibi gecede, o kapkara ovanın ortasında, öldürülmüş bu kadının karşısında, katledilmiş bu adsızın önünde, bu gizem karşısında, şu sözcüğün ne anlama geldiğini duyumsadım: “Dehşet”.

Aynı duyguya, geçen yıl, yerlilerin öldürdüğü Albay Flatters olayını yaşayan tanıklarından birini, Cezayirli bir askeri sorguya çekerken de kapıldım.

Bu korkunç acı olayın ayrıntılarını bilirsiniz. Ama belki de bilmediğiniz şu kalmıştır:

Albay çölde Sudan’a gidiyor ve uçsuz bucaksız Tuareg bölgesinden geçiyordu; Tuaregler Atlas Okyanusu’ndan Mısır’a, Sudan’dan Cezayir’e dek uzanan o kum okyanusunda yaşayan, bir zamanlar açık denizleri kasıp kavuran korsanlara benzeyen topluluklardır.

Albaya yol gösteren kılavuzlar Şambaa aşiretinden, Uarglalardandılar.

Günün birinde çölün ortasında konakladılar ve Araplar bütün develeri alıp hemen yakınlardaki kaynaktan su getirmeye gideceklerini söylediler.

Tek bir kişi ihanete uğradığını söyleyip albayı uyardı: Flatters buna inanmadı, yanına mühendisleri, hekimleri ve hemen bütün subayları alıp Araplarla gitti.

Kaynağın çevresinde hepsi kılıçtan geçirildi, develere el kondu.

Konaklama yerinde kalmış olan Uargla Arap Bürosu'nun başındaki yüzbaşı kıyımdan kurtulabilmiş sipahilerle nişancı erlerin komutasını ele aldı, bunları taşıyacak deve bulunmadığı için, yüklerle yiyecekleri orada bırakarak geri çekilmeye başladılar.

Sabahtan akşama beyinlerini kaynatan güneş altında, o gölgesiz, uçsuz bucaksız ıssızlıkta yola koyuldular.

Kabilelerden biri gelip bağlılığını bildirdi, hurma getirdi. Hurmalar zehirliydi. Hemen bütün Fransızlar, son subay da aralarında olmak üzere can verdi.

Geriye bir tek, başçavuş Pobéguin'in de aralarında bulunduğu birkaç sipahi, bir de Şambaa kabilesinden birkaç yerli nişancı kalmıştı. İki de deve vardı. Bir gece iki Arapla birlikte onlar da yok oldu.

Bunun üzerine sağ kalanlar yakında birbirlerini yemeye başlayacaklarını anladılar, iki adamın develeriyle birlikte kaçtıkları ortaya çıkar çıkmaz, birbirlerinden ayrılıp şöyle tüfek menzilinin dışında, göğün kavurucu alevi altında, teker teker yürümeye başladılar.

Bütün gün böyle yürüyor, bir kaynağa ulaşınca, en yakın tek yürüyen yeterince uzaklaştıktan sonra, sıradaki gelip su içiyordu. Cayır cayır yanan, düz çöl okyanusunda yer yer yürüyenleri uzaktan belli eden küçük toz sütunlarını kaldıra kaldıra bütün gün gidiyorlardı.

Ama bir sabah, yolculardan biri ansızın yolundan saptı, komşusuna yaklaştı. Durup bakıştılar.

Aç erin üstüne yürüdüğü adam kaçmadı, yere uzandı, gelene nişan aldı. Uygun uzaklığa geldiğine aklı kesince ateş etti. Beriki yaralanmadı, yürümeyi sürdürdü, sonra tüfeğini omuzlayıp arkadaşını oracıkta öldürdü.

Bunun üzerine öbürleri paylarını almak için dört bir yandan koşup geldiler. Arkadaşını vuran, ölüyü kesip dağıttı.

Ve bu uzlaşmaz bağlaşıklar, onları yaklaştıracak bir sonraki öldürüme dek, birbirlerinden uzaklaştılar yeniden.

İki gün paylaştırdıkları o insan etiyle yaşadılar. Sonra açlık geri geldi, ilk öldüren birini daha öldürdü. Ve kasap gibi cesedi parçaladı, kendi payını ayırıp arkadaşlarına dağıttı.

Ve kendi türdeşini yiyenlerin bu geri çekilişi böylece sürüp gitti.

Son Fransız, Pobéguin, tam da yardımın geleceği günün arifesinde bir kuyu başında öldürüldü.

Şimdi anlıyor musunuz “dehşet verici” derken ne demek istediğimi?

*

General G… geçen akşam bize işte bunları anlattı.

Tik

Akşam yemeğine gelenler ağır ağır otelin büyük salonuna girip yerlerine oturuyorlardı. Hizmetliler gecikenler de yetişsin, geri götürmek zorunda kalmasınlar diye, yemeği yavaş yavaş dağıtmaya başladılar; kendileri için mevsimin epeyce ilerlediği kaplıcanın eski konukları, buraya alışmış hastaları, yeni yüzler görme umuduyla, her açılışta başlarını kapıya çeviriyorlardı.

Kaplıca kentlerinin en büyük eğlencesi budur. O gün gelenleri gözlemek, kim olduklarını, ne yaptıklarını, ne düşündüklerini keşfetmek için beklenir. Bir arzu dolaşır zihnimizde, hoş insanlarla tanışma, sevimli kişilerle tanışma, belki yeni sevdalar yaşama arzusu. İnsanların birbirlerini her an görerek yaşadıkları bu ortamda komşular, tanımadığımız kişiler müthiş önem kazanır. Merak her an uyanıktır, sevgi hazır bekler, karşılıklı bağlanıp yardımlaşma yeteneği sürekli çalışır.

Bir hafta birilerinden hoşlanmaz, bir ay yakın dost olursunuz, insanlara değişik gözle, kaplıcalara özgü bilgiyle bakarsınız. Akşam, yemekten sonra, insanı sağlığına kavuşturan suyun kaynadığı parktaki ağaçların altında, insanlarda ansızın üstün bir kavrama yeteneği, şaşırtıcı nitelikler bulursunuz ve bir ay sonra, ilk günlerde o kadar sevimli görünen bu yeni dostları unutuverirsiniz.

Kalıcı ve ciddi ilişkiler burada her yerdekinden daha hızlı kurulur. İnsan birbirini bütün gün görür, çok çabuk tanır ve başlayan sevgiye eski yakınlıkların yumuşaklığından, kendini bırakışından bir şeyler karışır. Bu ilk dostluk saatlerinin değerli, duygulandırıcı anısı, ruhun keşfedildiği ilk konuşmaların, dudaklar kıpırdamazken sorular sorup yanıtlar alan ilk bakışların anısı, o ilk açılmanın anısı, size içini döktüğünü sandığınız birine yüreğinizi açmanın verdiği o tatlı duygunun anısı uzun süre saklanır.

Ve kaplıcaların kederi, birbirine benzeyen günlerin tekdüzeliği, bu sevgi açılmasını her geçen saat daha eksiksiz kılar.

Dolayısıyla o akşam da her zamanki gibi, tanımadığımız yüzlerin içeri girmesini bekliyorduk.

Yalnız iki yüz belirdi, ama epey garip yüzler; bir erkek, bir kadın yüzü: Babayla kızı. Bende hemen Edgar Poe'nun kişilerine benzedikleri izlenimi uyandı; ancak yüzlerinde bir sevimlilik, mutsuz bir sevimlilik vardı; kaçınılmaz bir olayın kurbanları gibi görüyordum onları. Erkek zayıf, uzun boyluydu, biraz kamburdu, henüz genç duran yüzüne epey ters düşen bembeyaz saçları vardı; yürüyüşünde, kişiliğinde ciddi bir şey, Protestanlara özgü sert duruş vardı. Yirmi dört, yirmi beş yaşlarındaki kız kısa boyluydu, o da çok zayıftı, yorgun, bitkin, bıkkın yüzü sapsarıydı. İnsan yaşarken, yaşamın gereklilik ve işlerine dayanamayacak kadar zayıf, hepimizin her gün yaptıklarımıza, kıpırdamaya, yürümeye dayanamayacak kadar zayıf görünen bu insanlara rastlar. Bu kızcağız epey güzeldi, dışarıdan yarı saydam görünen bir güzelliği vardı ve kollarını kıpırdatamıyormuş gibi son derece ağır yiyordu yemeğini.

Kaplıcalara gelen belli ki oydu.

Masanın öbür yanında, tam karşımda oturuyorlardı; daha ilk anda babanın çok garip bir tiki olduğu gözüme çarptı.

Bir nesneye uzandığında, eli hızlı bir çengel hareketi yapıyor, alacağı şeye dokunmadan, bir bakıma korkulu küçük bir zikzak çiziyordu. O kadar canım sıkıldı ki, görmemek için başımı çevirdim.

Aynı anda, genç kızın yemek yerken, sol eline eldiven taktığını gördüm.

Yemekten sonra kaplıcanın bahçesinde dolaşmaya çıktım. Burası Auvergne'deki küçük bir kaplıca, Châtel-

guyon’du; eski yanardağların merkezinden gelen sıcak kaynakların fışkırdığı yüce dağın eteğindeki bir boğaza saklanmıştı. Tepemizdeki sönmüş doruklar kesik başlarıyla dağ dizisi boyunca sıralanıyorlardı. Châtelguyon, yassı tepeler bölgesinin başındadır zaten.

Daha ileride sivri doruklar bölgesi uzayıp gider; onun ötesindeyse kurşun madenleri.

Yassı tepelerin en büyüğü Dôme[3], dorukların en yükseği Sancy doruğu, kurşun madenlerinin en büyüğü de Cantal’dır.

O akşam hava çok sıcaktı. Karanlık ağaçlı yolda, parkın üstündeki gazinonun ilk şarkılarını çevreye yağdırışını dinleyerek bir aşağı bir yukarı gidip geliyordum.

Babayla kızın ağır adımlarla bana doğru geldiklerini gördüm. Kaplıcalarda otelde kalanların birbirlerine yaptıkları gibi onlara selam verdim; adam hemen durup sordu:

“Beyefendi, bize daha kısa, daha güzel bir gezinti yeri söyler misiniz acaba? Böyle küt diye soruşumu da bağışlayın lütfen.”

İki büyük, kayalık ve ağaçlı yamacın arasında kalan, ince bir derenin aktığı, derin koyağa, boğaza götürmeyi önerdim.

Kabul ettiler.

Doğal olarak, kaplıcaların erdeminden söz ettik yolda.

“Ah,” diyordu adam, “kızımın kaynağı bilinmeyen garip bir hastalığı var. Anlaşılmaz sinir nöbetleri geçiriyor. Kimi zaman kalbi hasta sanılıyor, kimi zaman karaciğeri, kimi zaman da omuriliği. Bugün mideden, hani şu bedenin büyük düzenleyicisi ve kazanından ileri geldiği sanılıyor bu bin yüzlü, bin belirtili hastalığın. Bunun için buradayız zaten. Ben daha çok sinirlerden ileri geldiğine inanıyorum. Her neyse, çok üzücü.”

Ansızın elindeki şiddetli tik geldi aklıma, sordum:

“İyi ama, kalıtımsal değil mi acaba? Sizin de sinirleriniz biraz hasta değil mi?”

Büyük bir dinginlikle karşılık verdi:

“Benim mi?.. Yok canım… öteden beri çok sakindir sinirlerim…”

Sonra bir süre susup ansızın ekledi:

“Haa! Bir şey alacağım zaman elimde beliren kasılmayı anıştırıyorsunuz sanırım? O kapıldığım korkunç heyecandan ileri geliyor. Düşünebiliyor musunuz, bu çocuk diri diri gömüldü!”

Şaşkınlık ve heyecanla ağzımdan çıkan “Yaa!”nın dışında ne diyeceğimi bilemedim

Adam sürdürdü:

*

Serüven şöyle. Çok yalın aslında. Juliette bir süredir ciddi kalp rahatsızlıkları geçiriyordu. Kalbinin hasta olduğunu sanıyor, her an her şey olabilir diye bekliyorduk.

Günün birinde onu buz kesmiş, kıpırdamaz, can vermiş olarak getirdiler. Bahçede düşmüştü. Hekim ölmüş olduğuna karar verdi. Bir gün iki gece başında bekledim; tabuta kendi elimle yerleştirdim, gömütlüğe dek izledim, orada aile gömütümüze yatırıldı. Bu dediğim, Lorraine’de, kırın tam ortasındadır.

Benden aldığı bütün armağanlarla, mücevherleri, bilezikleri, gerdanlıkları, yüzükleriyle ve ilk balo entarisiyle gömülmesini istemiştim.

Eve dönerken yüreğimin, ruhumun ne durumda olduğunu düşünüyorsunuzdur. Eşim uzun süre önce öldüğünden, kızımdan başka kimsem yoktu. Kolum kanadım kırık, yarı çılgın, tek başıma odama döndüm, koltuğuma yığıldım, hiçbir şey düşünemiyor, kolumu kaldıracak gücü bulamıyordum. Acılı, titreyen, derisi yüzülmüş bir makineye dönmüştüm; ruhum açık bir yarayı andırıyordu.

Juliette’i o son uyku için süsleyip tabutuna yerleştirmekte bana yardım etmiş olan yaşlı uşağım Prosper hiç gürültü etmeden içeri girip sordu:

“Beyefendi bir şey içmek isterler mi acaba?”

Ben sesimi çıkarmadan başımla: “Hayır,” dedim.

O sürdürdü:

“Beyefendi yanılıyor. Böyle yaparsa hasta olur. Kendilerini yatırmamı isterler mi acaba?”

“Yok, hayır, rahat bırak beni,” dedim.

Uşak da çekildi.

Kaç saat geçti, bilmiyorum. Hey ulu Tanrım! Ne geceydi, ne gece! Oda soğuktu, büyük ocaktaki ateş sönmüştü ve rüzgâr, kış rüzgârı, her şeyi donduran, buz gibi kış rüzgârı iç karartıcı, düzenli bir gürültüyle pencereleri dövüyordu.

Kaç saat geçmişti? Gözüm açık, bacaklarımı uzatmış, bedenim pelte gibi, beynim umutsuzluktan uyuşmuş, koltuğa yığılmış, kolu kanadı kırık, uyumadan oturuyordum orada. Birden giriş kapısındaki, evin ilk boşluğundaki büyük çan çaldı.

Öyle bir sarsıldım ki altımdaki koltuk çatırdadı. Çanın kalın, ağır sesi boş şatoda yeraltı gömütlüğündeki gibi çınlıyordu. Duvar saatine bakmak için başımı çevirdim. Sabahın ikisiydi. Kim gelebilirdi bu saatte?

Birden çan iki kez daha çaldı. Hizmetçiler kalkmayı göze alamıyorlardı besbelli. Bir mum alıp aşağı indim. Az kalsın soracaktım:

“Kim var orada?”

Sonra bu zayıflıktan utandım, ağır ağır kilidi çevirdim. Yüreğim çarpıyordu, korkuyordum. Birden kapıyı açtım, karanlıkta dikilen, hayaleti andıran beyaz bir şey gördüm.

Korkudan elim ayağım kesilmiş, geri çekilip kekeledim:

“Ki… ki… kimsiniz?”

Bir ses yanıt verdi:

“İyi ama, benim baba.”

Gelen kızımdı.

Aklımı kaçırdığımı sandım elbet; içeri giren o hayaletin önünde, geri geri gidiyordum; geri gidiyor, bir yandan da onu kovmak için az önce gördüğünüz hareketi yapıyordum; bu hareket bir daha yakamı bırakmadı.

Hayalet devam etti:

“Korkma baba; ölmemiştim. Yüzüklerimi almak istediler, parmağımı kestiler; kanamaya başladı, bu da beni canlandırdı.”

O zaman gerçekten de kan içinde olduğunun ayrımına vardım.

Soluğum kesilerek, hıçkırarak, hırıldayarak dizüstü çöktüm.

Aklım öylesine başımdan gitmişti ki, karşılaştığım büyük mutluluğu pek kavrayamıyordum, ama azıcık kendimi toparlayınca, kızımı hemen yukarı çıkardım, koltuğuma oturttum; sonra zili üst üste çalarak, ateşi canlandırması, içecek bir şeyler getirmesi, sonra yardım istemesi için Prosper’i çağırdım.

Uşak içeri girdi, kızıma baktı, korku ve dehşetle ağzını açtı, sonra küt diye sırtüstü yere serildi.

Gömütü açan, çocuğumun parmağını kesip orada bırakan oydu: Yaptığı hırsızlığın izlerini silememişti. Tam güvenime sahip olduğundan, kendisinden kuşkulanmayacağımdan emin, tabutu gömütüne koyma gereğini bile duymamıştı.

Görüyorsunuz ya beyefendi, gerçekten talihsiz insanlarız biz.

*

Adam sustu.

Gece olmuş, o ıssız, kederli küçük koyağı karanlık kaplamıştı, bu garip varlıkların, dirilmiş ölü kızla ürkütücü el hareketleri yapan babanın yanında olmanın verdiği gizemli korku yüreğimi daraltıyordu.

Söyleyecek bir şey bulamıyordum. Mırıldandım:

“Ne dehşet verici şey bu!..”

Ve bir dakika sonra ekledim:

“Geri dönsek mi, hava serinledi galiba.”

Bunun üzerine otele doğru yürüdük.

Bitti

Lormerin kontu giyinmeyi yeni bitirmişti. Banyosunun bir duvarını kaplayan aynaya baktı, gülümsedi.

Saçları ağarmış olsa da hâlâ güzel adamdı. İnce, uzun boylu, yakışıklı, göbeksizdi, hatları pek belirgin olmayan, sarışın sayılabilecek ince bıyıklı zayıf yüzüyle alımlı, soylu, seçkindi, hani ne derler, milyonlar içinde seçilecek kadar iki erkek arasında büyük ayrım yaratan bir güzelliği vardı.

Mırıldandı:

“Lormerin hâlâ ayakta!”

Ve gelen mektupların kendisini beklediği oturma odasına geçti.

Bir gün bile çalışmayan bu beyefendinin her şeyin yerinin belli olduğu çalışma masasında, değişik görüşlü üç gazetenin yanında bir düzineye yakın mektup duruyordu. Parmağının ucuyla bunları, karşısındakine kart seçtiren oyuncu gibi sıraladı; zarfları açmazdan önce her sabah yaptığı gibi, üstlerindeki yazılara baktı.

Bu onun için çok tatlı bir bekleyiş, araştırma ve belli belirsiz kaygı anıydı. O kapalı, gizemli zarfları ona kim getiriyordu? İçlerinde hangi hazlar, mutluluklar ya da acılar vardı acaba? Onları şöyle bir bakıp düzene sokuyor, yazılarını tanıyor, aralarında seçim yapıyor, bağladığı umuda göre, iki üç öbek yapıyordu. Dostlar şuraya, ilgiye değmezler şuraya, tanımadıkları da daha öteye. Tanımadıkları hep azıcık rahatını kaçırırdı. Ne istiyorlardı acaba? Şu garip, düşünce, vaat ya da gözdağı yüklü harfleri kim çiziktirmişti?

O gün özellikle bir mektup dikkatini çekti. Oysa yalın, herhangi bir şeyi açığa vurmayan bir zarftı bu; ama ona bir bakıma içi ürpererek, kaygıyla baktı. “Kimden olabilir?” diye düşündü. “Hem tanıyorum bu yazıyı, hem tanımıyorum.”

İki parmağı arasında usulca tutarak, açmadan, zarfın üstünden okumaya çalışarak, gözünün hizasına getirdi mektubu.

Sonra kokladı, masanın üstünden harfleri yakından incelemekte kullandığı küçük büyüteci aldı. Yavaşça sinirleniyordu. “Kimden olabilir? İyi tanıyorum bu yazıyı, çok iyi tanıyorum. Sık sık, evet sık sık okudum bu elden çıkan yazıyı. Yaşlı, epey yaşlı olmalı. Hay Allah, ne acaba? Hah! Para istiyordur mutlaka.”

Bunun üzerine zarfı açıp okudu:

“Sevgili dostum, beni unutmuşsunuzdur sanırım, çünkü yirmi beş yıldır görüşmedik. O zamanlar gençtim, şimdi yaşlıyım. Size veda ettiğimde, ‘hastanem’ adını verdiğiniz kocamla, yaşlı kocamla taşraya gitmek üzere Paris’ten ayrılıyordum. Anımsadınız mı? Beş yıl önce öldü; şimdi de kızımı evlendirmek üzere Paris’e dönüyorum, evet, hiç görmediğiniz, on sekiz yaşında bir kızım var. Dünyaya adım atışını size bildirmiştim, ama bu kadar küçük bir olaya dikkat etmemişsinizdir.

Sizse, hep o yakışıklı Lormerin’mişsiniz, söylediler bunu bana. Hani Lison diye seslendiğiniz küçük Lise’i anımsıyorsanız, bu akşam ona, yaşlı Vance baronesine, size artık öpmek değil, sevgili Jaquelet’ciğim, sıkmak üzere elini uzatan, biraz heyecanlı, aynı zamanda mutlu sadık dostunuza yemeğe gelin.

VANSE’LI LISE.”

Lormerin’in yüreği güm güm atmaya başlamıştı. Mektup dizlerinde, gözünden yaş getiren bir heyecanla kısılmış bakışları bir noktaya çakılı, gömüldüğü koltuğunda oturuyordu.

Ömründe tek bir kadın sevdiyse, o işte buydu, saçlarının garip rengiyle gözlerinin soluk kül renginden ötürü Kül Çiçeği adını verdiği küçük Lise’di, Vance’lı Lise’di. Hey gidi hey! Onu alıp ansızın taşraya götüren, yakışıklı Lormerin’i kıskandığı için dünyadan koparan, bir yere kapatan şu yaşlı, çopur, hastalıklı baronun karısı nasıl da narin, ince, güzel, sevimli bir yaratıktı!

Evet, sevmişti bu kadını ve yanılmıyorsa, o da kendisini sevmişti. Baş başa oldukları zaman ona Jaquelet der ve bunu öyle tatlı söylerdi ki!

Uzaklardan, silinip gitmiş, tatlı, şimdi artık hüzün veren bin bir anı geliyordu belleğine. Bir akşam, bir balodan çıkışta evine gitmiş, birlikte

Boulogne ormanında dolaşmaya çıkmışlardı: Onun sırtında açık bir giysi, kendisinin de odasında giydiği bir ceket vardı. Mevsim ilkbahardı: Hava ılıktı. Sıktırma yeleğinin, biraz da teninin kokusu ılık havayı misk gibi kokutuyordu. Hey ulu Tanrım, ne kutsal bir akşamdı! Göle yaklaştıklarında, ay dallar arasından suya vurunca, kadın ağlamaya başlamıştı. Biraz şaşıran adam neden ağladığını sormuştu.

Kadın:

“Bilmem,” diye yanıtlamıştı, “ay ve su beni duygulandırdı. Şiirsel şeyler görünce, yüreğim daralır, ağlarım.”

Adam da duygulanmış, en küçük duygulanımın çöküntüye uğrattığı bu kadınlara, küçük zavallı kadınlara özgü heyecanı aptalca ve sevimli bulup gülümsemişti. Ve kekeleyerek, tutkuyla sarılmıştı kadına:

“Ah küçük Lise’im benim, çok şekersin!”

Nasıl da kırılgan, kısa ömürlü bir sevda olmuştu bu ve nasıl da hızla sona ermiş, karısını alıp kaçıran, ondan sonra kimselere göstermeyen o yaşlı kaba baron tarafından en ateşli zamanında küt diye kesilmişti!

Ancak, hey gidi hey, Lormerin iki üç haftada unutmuştu onu. Paris’te, hele genç bir erkekseniz, bir kadının yerini öylesine hızla başkası alır ki! Bununla birlikte, bu kadına yüreğinde küçük bir yer ayırmıştı, çünkü yalnız onu sevmişti! Şimdi artık iyice anlıyordu bunu.

Ayağa kalktı, yüksek sesle: “Elbette gideceğim bu akşam yemeğe!” dedi. Ve içgüdüsel olarak aynasına döndü, tepeden tırnağa baktı kendine. İçinden: “O benden çok daha fazla yaşlanmıştır mutlaka,” diye düşünüyordu. Doğrusu, kadına hâlâ yakışıklı, dinç görüneceği, şaşırtacağı, belki de duygulandıracağı ve gerilerde, çook gerilerde kalmış günleri özleteceği için hoşnuttu aslında.

Öbür mektuplarına baktı. Hiç önemli değillerdi.

Bütün gün geri gelen kadını düşündü! Nasıldı acaba? Böyle yirmi beş yıl sonra buluşmak ne gülünçtü! Tanıyabilecek miydi bari?

Bir kadın hoppalığıyla süslendi, kendisine en çok yakışan beyaz yeleği giydi, bu giyeceği takıma kara yelekten daha iyi gidiyordu, saçları yerinde

durduğundan, kızgın maşayla düzelttirmek üzere berberini çağırttı, nasıl koşarak geldiğini göstermek üzere, erkenden yola çıktı.

Yeni eşyayla döşenmiş oturma odasına girişte ilk gözüne çarpan, eski bir ipek çerçeve içine yerleştirilip duvara asılmış, rengi solmuş kendi resmi oldu.

Oturup bekledi. Sonunda arkasında bir kapı açıldı; hızla ayağa fırladı, geri döndü ve iki elini birden kendisine uzatan, ak saçlı yaşlı bir hanım gördü.

Kadının ellerine yapıştı, birbiri ardından öptü; sonra başını kaldırıp sevgilisine baktı.

Hiç tanımadığı, aslında ağlamak isteyen, ama gülümseyen yaşlı bir kadın vardı karşısında.

Mırıldanmaktan kendini alamadı:

“Siz misiniz, Lise?”

Kadın yanıtladı:

“Evet, benim, ben. Tanıyamadınız beni, değil mi? Öyle çok… öyle çok acı çektim ki… Acı ömrümü yakıp kül etti… Bu hale geldim işte… Bana bakın… daha doğrusu… bakmayın… Sizse ne kadar yakışıklı ve… genç kalmışsınız… Sokakta size rastlasam: ‘Jaquelet bu!’ diye bağırırdım. Hadi oturun şimdi, konuşalım önce. Sonra kızımı, kocaman olmuş kızımı çağırırım. Nasıl da bana benzediğini göreceksiniz… daha doğrusu, benim ona benzediğimi… yoo, hayır, bu da değil: Eski ‘bana’ benzediğini! Ama ilkin baş başa kalmak istedim. İlk anda biraz heyecanlanmaktan korkuyordum. Ama artık geçti, bitti… Oturun dostum.”

Adam elini tutarak dizinin dibine oturdu; ama ne diyeceğini bilemiyordu; tanımıyordu bu insanı, hiç görmemişti sanki. Ne yapmaya gelmişti bu eve? Neden söz edebilirdi? Eski günlerden mi? Ortak ne kalmıştı aralarında? Bu büyükanne yüzü karşısında hiçbir şey anımsamıyordu artık. Küçük Lise’i, Kül Çiçeği’ni düşündükçe, zaman zaman içini dolduran bütün o yumuşacık, tatlı, sevgi dolu, yüreğine işleyen şeyleri anımsamıyordu şimdi. Nereye gitmişti o kadın? Hani şu sevdiği, eski kadın? Kül rengi gözlü, sarı saçlı, kendisine “Jaquelet” diye seslenen, uzak düşü süsleyen genç kadın?

Yüreklerinde derin bir rahatsızlık, kafaları allak bullak, canları sıkılmış, kıpırdamadan, yan yana oturuyorlardı.

Kesik kesik söylenen, ağır, anlamsız tümcelerden başka bir şey söyleyemeyince kadın ayağa kalktı, zilin düğmesine bastı:

“Renée’yi çağırayım,” dedi.

Önce bir kapı, ardından bir entari sesi işitildi, sonra genç bir ses duyuldu:

“Geldim anne!”

Lormerin, hayalet görmüş gibiydi. Kekeledi:

“Selam küçük hanım…”

Sonra anneye döndü:

“Aman Tanrım! Tıpatıp siz bu!..”

Gerçekten de, bir anda yok olup giden, şimdi geri gelen eski kadın, Lise’di bu! Yirmi beş yıl önce elinden alındığı haliyle karşısındaydı. Üstelik bu daha genç, daha taze, daha çocuktu.

İçinden çılgınca kollarını açma, kulağına fısıldayarak ona yeniden sarılma arzusu geçiyordu:

“Selam Lison’cuğum!”

Uşaklardan biri seslendi:

“Hanımefendinin sofrası hazır!”

Bunun üzerine yemek odasına geçtiler.

O akşam yemeğinde neler oldu? Neler söylendi ona, kendisi ne yanıtlar verebildi? Hani şu çıldırmayı andıran düşlerden birinin içindeydi. Kafasında tek bir düşünceyle, bunamış adam düşüncesiyle o iki kadına bakıyordu:

“Hangisi sahici bunların?”

Anne sürekli yineleyerek gülümsüyordu:

“Anımsıyor musunuz?”

Ve adam genç kızın açık renk gözlerinde buluyordu bütün anılarını. Duygulu gözlerle kendisine bakan yaşlı kadını unutup, belki yirmi kez ağzını açıp: “Anımsıyor musunuz, Lison?” diyecek oldu.

Bununla birlikte, ne diyeceğini bilemiyor, aklı başından gidiyordu; bugünkünün geçmiştekine bütünüyle benzemediğini görüyordu. Eskisinin sesinde, bakışında, bütün varlığında şimdi artık göremediği bir şey vardı. Sevdiği kadını anımsayabilmek, elinden kayıp gitmiş olan, bir daha canlanmamış olan yanlarını yakalayabilmek için olağanüstü çaba harcıyordu.

O arada barones:

“Ah sevgili dostum, eski coşkunuz kalmamış,” diyordu.

Adam mırıldanıyordu:

“Yalnız coşkumu mu, o kadar çok şeyi yitirdim ki!”

Ancak, kıpırdayan yüreğinde, bir zamanlar onu ısırmış olan, uykudan uyanmış bir hayvan gibi, eski sevdasının yeniden alevlendiğini duyumsuyordu.

Genç kız gevezelik ediyordu ve birlikte yaşandığı zaman edinilen o ruh ve davranış benzerliği, geri gelmiş vurgulamalar, annesine özgü sözcükler, Lormerin’i tepeden tırnağa ürpertiyordu. Bunların hepsi içine işliyor, yeniden açılmış tutkusunda yara gibi sızlıyordu.

Erken kalkıp caddede yürüdü. Ama o kızın görüntüsü ardından geliyor, hiç aklından çıkmıyor, yüreğini çarptırıyor, kanını ateşliyordu. O iki kadından uzakta, yalnızca geri gelmiş olan, geçmişteki genç kadını anımsıyor ve onu eski günlerdeki kadar çok seviyordu. Yirmi beş yıllık kesintiden sonra çok daha büyük bir aşkla seviyordu onu.

Bu garip ve korkunç şeyi düşünmek, ayrıca yapacağı şeyi düşlemek üzere evine döndü.

Ancak elinde mum, aynasının, yemeğe gitmezden önce kendine bakıp hayran olduğu büyük aynanın önünden geçerken, içinde ak saçlı olgun bir adam gördü ve ansızın eskiden, küçük Lise zamanında nasıl olduğunu anımsadı; sevildiği günlerdeki sevimli ve genç hali gözünün önüne geldi.

Bunun üzerine, ışığı yaklaştırıp yüzüne yakından baktı, kırışıklarını inceledi, o ana dek görmediği korkunç çöküntüleri saptadı.

Ve kendi görüntüsünün, acıklı imgesinin karşısına oturup mırıldandı: “Bitti Lormerin, bitti!”

Yirmi Beş Günüm

Komşuların bütün gürültülerini geçiren, kâğıt duvarlı, daracık hücreme, oteldeki odama yeni girmiştim; aynalı dolaba giysilerimle çamaşırlarımı yerleştirirken tam ortadaki çekmeceyi açtım. Dürülmüş kâğıt tomarı hemen gözüme çarptı. Düzeltip açtım, şu başlığı okudum:

Yirmi Beş Günüm

Kaplıcaya gelmiş, küçük odamda kalmış son insanın giderken unuttuğu güncesiydi bu.

Bu sayfalar, konutlarından hiç ayrılmayan sağlıklı, bilge insanlar için ilginç olabilir. Tek harfine dokunmadan, onlar için aktarıyorum buraya.

*

Châtelguyon, 15 Temmuz.

Burası ilk bakışta hiç iç açıcı değil. Bense karaciğerimi, midemi iyileştirmek, biraz zayıflamak üzere yirmi beş gün kalacağım burada. Yedek askerlerin yirmi beş gününe benzeyen bir yirmi beş gün; ikisi de angaryalarla, ağır angaryalarla doludur. Bugün henüz bir şey yok, yerleştim, yapıları, hekimleri tanıdım. Châtelguyon, sarı bir suyun aktığı bir dereden, onun iki yakasındaki, üzerlerinde bir gazino, evler ve taştan haçların bulunduğu küçük tepelerden oluşuyor.

Derenin kıyısında, küçük koyağın dibinde küçük bir bahçeyle çevrili dörtgen bir yapı görülüyor, kaplıcalar onun içinde. Kederli insanlar dolaşıyor bu niteliksiz yapının çevresinde: Hastalar. Ağaçların gölgelediği ara yollarda büyük bir sessizlik var, çünkü bir eğlence değil, gerçek bir sağaltım yeri burası; insanlar buraya inançla iyileşmeye geliyor; galiba iyileşiyorlar da.

İşin uzmanları madenli suların mucizeler yarattığını bile öne sürüyorlar. Oysa veznenin üstüne hiçbir *kutsal simge* asılmamış.

İçinde gülümseyen, tatlı yüzlü bir hanımla bir çimento havuzda fokurdayan kaynağın bulunduğu, tepesine kayağantaştan çatıların oturtulduğu tahta kulübeye zaman zaman bir bey ya da hanım yaklaşıyor. Hastayla iyileştirici suyun başındaki bekçi kadın arasında tek söz edilmiyor. Bekçi kadın yeni gelene, içinde hava kabarcıklarının oynaştığı duru bir suyla dolu bardağı uzatıyor. Beriki bu suyu içiyor, sonra ağır adımlarla ağaçlar altındaki sonsuz gezintisine dönüyor.

O küçük bahçede en küçük bir gürültü, yapraklar arasında en küçük bir esinti yok, tek bir ses işitilmiyor bu sessizlikte. Aslında buranın kapısına şu yazılmalıydı: “Burada gülünmez, iyileşilir.”

Konuşanlar, ses çıkarmaktan öylesine korkuyorlar ki, ses çıkarıyormuş gibi yapmak üzere ağızlarını açan dilsizlere benziyorlar.

Otelde de aynı sessizlik egemen. Birbirlerine söyleyecek hiçbir şeyi olmayan kusursuz insanların akşam yemeği yedikleri kocaman bir otel bu. Davranışları görgülerini açığa vuruyor, yüzleri ise kimisinin belki de somut kanıtlarını göstermekte zorlanacağı bir üstünlüğün inancını yansıtıyor.

Saat ikide, keçiyollarından çıkılan küçük bir tepenin üstüne oturtulmuş küçük ahşap kulübeye, gazinoya çıkıyorum. Oradan görünüm olağanüstü. Châtelguyon, ovayla dağ arasındaki küçük, daracık bir koyakta. Dolayısıyla, tepeye çıkınca solda Auvergne bölgesindeki eski yanardağların dibinde olduğumuzdan, yer yer kül rengi lekelerle, donup kemikleşmiş lav akıntılarıyla kaplı ormanlık ulu dağların ilk dalgaları gözümü çarpıyor. Sağda, küçük koyağın V biçimindeki oyuğunda, yalnız sapsarı olgun buğday tarlalarının, köylerin, kentlerin ve elma ağaçlarının gölgesi vurmuş çayırların görünmesine izin veren mavimsi bir sis içinde yüzen, deniz gibi uçsuz bucaksız ovayı keşfediyorum. Her zaman hafif bir buhar peçesinin yüzünü örttüğü, göz alabildiğine dümdüz uzanan Limagne ovası bu.

Akşam oldu. Akşam yemeğini tek başıma yedikten sonra, şu anda, açık penceremin önünde bu satırları yazıyorum. İleride, tam karşımda, çölde tek başına öten çılgın bir kuş gibi, birtakım havalar çalan gazinodaki orkestranın sesini işitiyorum.

Zaman zaman bir köpek havlıyor. Bu büyük dinginlik insana iyi geliyor. İyi akşamlar.

16 Temmuz. – Hiçbir şey yok. Önce banyo, sonra duş yaptım. Üç bardak su içtim, her bardak arasında parktaki ağaçların altında birer çeyrek, sonuncunun ardındansa yarım saat yürüdüm. Yirmi beş günüme başladım.

17 Temmuz. – Herkesten sonra suya giren, yemek yiyen iki güzel kadın çarptı gözüme.

18 Temmuz. – Hiçbir şey yok.

19 Temmuz. – İki güzel hanımı yeniden gördüm. Pek şıklar ve çok hoşuma giden, anlatılmaz bir havaları var.

20 Temmuz. – Ağaçlı küçük koyakta, Sans-Souci keşiş evine dek, uzun yürüyüş. Kederli de olsa, tadına doyulmaz, alabildiğine dingin, hoş, yeşil bir yer burası. Dağ yollarında iki ineğin ağır adımlarla çektikleri ya da inişlerde yan yana bağlanmış başlarıyla büyük çaba harcayarak tuttukları, saman yüklü dar arabalar görüyorsunuz. Kocaman kara şapka giymiş bir adam, elindeki ince değnekle böğürlerine ya da alınlarına dokunarak sürüyor onları ve çok ağır gelen yük, dik yokuşlarda adımlarını hızlandırınca, bir tek canlı ve ciddi el hareketiyle ansızın zınk diye durduruyor.

Bu küçük koyaklarda hava şerbet kadar tatlı. Çok sıcak olduğu zaman toz bulutu insanın burnuna hafif bir vanilya benzeri ahır kokusu getiriyor; çünkü o kadar çok inek geçiyor ki bu yollardan, her yere kendilerinden bir iz bırakıyorlar. Başka hayvanlardan gelse çok kötü olacak bu koku burada hanım kokusunu andırıyor.

21 Temmuz. – Enval koyağında gezinti. Hemen dağın dibinde, kayalıklar arasında kalan dar bir boğaz bu. Sağa sola birikmiş kayaların arasından bir dere akıyor.

Koyağın dibine geldiğimde, kadın sesleri çalındı kulağıma, az sonra bir taşa oturmuş konuşan, otelimdeki iki gizemli hanımı gördüm.

Fırsat bana uygun göründü, çekinmeden kendimi tanıştırdım. Yakınlaşma çağrım çekinmesiz kabul gördü. Paris'ten söz ettik, tanıdığım pek çok insanı onlar da tanıyorlardı galiba. Kimdiler acaba?

Yarın yine görürüm onları. Bu buluşmalardan daha eğlenceli şey olamaz.

22 Temmuz. – Hemen bütün günü tanımadığım o iki hanımla geçirdim. Doğrusu isterseniz, kıyasıya güzeller, biri sarışın, biri esmer. Dul olduklarını söylüyorlar. Hımmm?..

Yarın onları Royat'ya götürmeyi önerdim, kabul ettiler.

Châtelguyon, gelirken umduğumdan çok daha az keder verici.

23 Temmuz. – Royat'da geçirdik günü. Royat, Clermont-Ferrand'ın hemen önünde, bir koyağın dibindeki bir küme bitişik oteldir. Müthiş kalabalık. Kocaman park kıpır kıpır. Birbirini izleyen küçük koyakların ucundaki Puy-de-Dôme'dan görünüm olağanüstü.

Yanımdaki hanımlarla epey ilgileniyor insanlar, bu da pek hoşuma gidiyor. Güzel bir hanıma eşlik eden erkek başında ayla varmış gibi saygı görür, hele iki güzel kadınla gezen. Geleni gideni eksik olmayan bir lokantada, herkesin baktığı bir hanımla yemek yemekten daha hoş bir şey olamaz ve bir erkeğe komşularının gözünde bundan daha büyük saygınlık kazandıracak şey de.

Boulogne ormanına ardında bir döküntüyle gitmek ya da caddelerde kolunda çirkin bir kadınla dolaşmak, başkalarının yargısına değer veren biri için başa gelebilecek en küçük düşürücü iki kazadır. Şatafatların en enderi, en seçkini kadındır, bize en pahalıya patlayan ve en çok kıskanılan odur; dolayısıyla halkın kıskanç gözleri önüne en çok sermemiz gereken de odur.

Kolundaki güzel kadını insanlara göstermek, bir anda bütün kıskançlıkları körüklemektir, "Görüyorsunuz ya, zenginim, dolayısıyla bu ender bulunan, pahalı nesneye sahibim; bu inciyi bulabildiğime göre beğenim çok ince; belki onun tarafından da seviliyorum, beni aldatmıyorsa elbet, ama aldatıyorsa bile, bu başkalarının da onu sevimli bulduklarını kanıtlar," demektir.

Buna karşılık, kent içinde çirkin bir kadını gezdirmek ne büyük utançtır!

Böyle bir görüntü ne küçük düşürücü söylentiler bırakır insanın ardında!

İlke olarak, onun yasal eşiniz olduğu varsayılır, çünkü insanın böyle çirkin bir oynaşı olması nasıl kabul edilebilir? Gerçek eş sevimsiz olabilir, ama o zaman çirkinliği sizin için bir sürü tatsız şeyi akla getirebilir. Sizi ilkin noter ya da yargıç sanırlar, gülünç mü gülünç ve epey yüklü çeyiz

getirmiş eşlere sahip olma tekeli bu iki uğraşın elindedir çünkü. Buysa bir erkek için dayanılır şey midir? Bu, herkesin yüzüne, o çirkin yüzü, çarpık çurpuk bedeni okşamakla görevli olduğunuzu ve günün birinde o arzulanmaz yaratığı gebe bırakma sakınımsızlığını bile göstereceğinizi haykırmak demektir, buysa dünyanın en gülünç şeyidir.

24 Temmuz. – Şimdi, artık tanımaya başladığım iki duldan hiç ayrılmıyorum. Bu yöre çok hoş, otelimiz harika. Mevsim güzel. Sağaltım bana çok iyi geliyor.

25 Temmuz. – Tazenat gölüne araba gezintisi. Öğle yemeğinde kararlaştırılan beklenmedik, nefis eğlence. Masadan kalkar kalkmaz yola çıkış. Dağlarda uzun süre yol aldıktan sonra, eski bir yanardağ ağzının dibinde yatan o küçücük, cam gibi parlayan, yusyuvarlak, masmavi, hayranlık verici gölü görüyoruz ansızın. Bu kocaman oyuğun bir yakası çorak, öbür yakası ağaçlı. Ağaçların arasında küçük bir ev, sevimli ve şakacı bir adam, günlerini Virgilius'un şiirlerinden çıkmışa benzeyen bu yerde geçiren bir bilge yatıyor evde. Bizi buyur ediyor. Birden aklıma geliyor. Bağırıyorum: "Burada suya girsek!.."

— İyi ama… ne derler...

— Pöff! Çölün ortasındayız.

Ve suya giriyoruz –… – !

Ozan olsaydım, suyun saydamlığındaki o unutulmaz körpecik, çıplak bedenleri nasıl anlatırdım. Bir gümüş para gibi parlayan yuvarlak, kıpırtısız gölü eğik, yüksek bir yamaç çevreliyor; güneş sıcak ışığını yağmur gibi yağdırıyor gölün üstüne; sarışın ten, kayalar boyunca, yüzen kadınların üstünde asılı gibi durdukları hemen hemen göze görünmez dalga içinde kayıyor. Dipteki kuma hareketlerinin gölgesi vuruyor.

26 Temmuz. – İki dulla böyle çabucak içlidışlı oluşuma kimileri şaşkın ve onaylamayan gözlerle bakıyor sanki.

Demek ki yeryüzünde yaşamın, can sıkıntısı içinde geçirilmek üzere var olduğunu sanan insanlar var. Eğlenceye benzer her şey bunlara hemen görgüsüzlük ya da ahlaksızlık gibi görünüyor. Onlara göre, görevin insanı öldürecek kadar hüzün verici, bükülmez kuralları var.

Ben onlara, alçakgönüllüce, görev denen şeyin Mormonlar, Araplar, Zulular, Türkler, İngilizler ya da Fransızlar için aynı şey olmadığını anımsatacağım. Ve bütün halklarda son derece dürüst insanlar bulunduğunu da.

Bir örnek vereceğim burada. Kadınlar açısından bir İngiliz'in görevi dokuz yaşında başlatılır, Fransız'ın göreviyse ancak on beşinde başlar. Bana gelince, her halkın görev anlayışından bir parça alır, bunlardan Hazreti Süleyman'ınkine benzer bir ahlak yaparım.

27 Temmuz. – İyi haber. Altı yüz yirmi gram zayıfladım. Harika bu Châtelguyon suyu! Dulları Riom'da akşam yemeğine götürüyorum. Tersine çevirdiğiniz zaman, sağaltıcı kaynaklara yakın olunca iç karartıcı bir anlam kazanan Riom: Mori, yani ölüm.

28 Temmuz. – Rezillik! Benim iki dulu görmeye iki bey geldi. – Bunlar da iki dul herhalde. – Bu akşam yola çıkıyorlar. Küçük bir pusula yazdılar bana.

29 Temmuz. – Yalnızım! Eski yanardağ ağzı Nachère'e dek uzun bir gezinti. Görünüm olağanüstü.

30 Temmuz. – Hiçbir şey yok. – Sağaltımı sürdürüyorum.

31 Temmuz. – Aynı. Aynı.

Bu güzel yörede bir sürü kokuşmuş dere var. Hiçbir şeye bakmayan belediyeye büyük otelin karşısındaki yolu berbat eden korkunç çirkefi haber veriyorum. Otelin mutfağından çıkan bütün atıklar oraya dökülüyor. Tam bir kolera yatağı.

1 Ağustos. – Hiçbir şey yok. Sağaltım.

2 Ağustos. – Gelen herkesin topalladığı romatizma sağaltım merkezi Châteauneuf'e harika gezi. Bu değnekli insan kalabalığından daha gülünç bir şey olamaz!

3 Ağustos. – Hiçbir şey yok. Sağaltım.

4 Ağustos. – Aynı. Aynı.

5 Ağustos. – Aynı. Aynı.

6 Ağustos. – Umutsuzluk!.. Tartıldım. Üç yüz on gram almışım. İyi mi?..

7 Ağustos. – Arabayla dağda altmış altı kilometre yol. Hanımlara saygımdan, gittiğim yerin adını söylemeyeceğim.

Bu gezintiyi bana çok güzel ve ender yapılan bir şey diye anlatmışlardı. Dört saatlik yürüyüşten sonra, bir nehrin kıyısında, göz kamaştırıcı ceviz ağaçlarının ortasındaki epey güzel bir köye varıyorum. Auvergne’de bu kadar büyük ceviz ormanı görmemiştim.

Zaten ceviz yörenin bütün zenginliğini oluşturuyor, bucağın her yerine dikilmiş. Bu bucak eskiden çalılıklarla kaplı, çıplak bir kıyıymış. Yetkililer burada boşu boşuna ekin yetiştirmeye çalışmışlar, yetiştirilen birkaç koyunu beslemeye ancak yetmiş.

Kadınların emeğiyle, şimdi göz kamaştırıcı bir orman olmuş ve çok garip bir adı var: “Sayın Rahibin Günahları” deniyor buraya.

Oysa dağlı kadınların, ovalılardan çok daha hafif oldukları söylenir. Bu kadınlarla karşılaşan oğlan en azından bir öpücük alır; daha çoğunu alamazsa, aptalın tekidir. Doğrusunu isterseniz, bu, olabilecek tek mantıklı, akıllıca düşüncedir. İster kentte, ister köyde olsun, kadının doğal görevi erkeğin hoşuna gitmek olduğuna göre, erkeğin de ona hoşuna gittiğini kanıtlaması gerekir. Bunu kanıtlamaktan kaçınırsa, kadını çirkin bulduğunu gösterir; buysa kadına hakaret gibidir. Ben kadın olsaydım, ilk karşılaşmamızda bana saygısızlık eden erkeği bir daha yanıma sokmazdım, çünkü güzelliğime, çekiciliğime, kadınlığıma saygısızlık ettiğini düşünürdüm.

Dolayısıyla, X köyünün oğlanları kadınlara sık sık onları beğendiklerini kanıtlıyorlardı, bu hem doğal hem çelebice kanıtlamaların önünü alamayan rahip, o beğenmeleri bütün toplumun yararına kullanmaya karar vermiş. Günah işleyen her kadının bucağa bir ceviz dikmesini zorunlu kılmış. Ve her gece tepede ateşböceklerini andıran fenerler dolaşır olmuş, çünkü suçlu kadınlar cezalarını gün ışığında çekmek istemiyorlarmış.

İki yılda köyde boş toprak kalmamış, bugün ayin saatlerini onların yaprakları arasında çalan çan kulesinin çevresinde üç binden fazla ağaç var. Bunlar rahibin günahları işte.

Bütün Fransa ağaçlandırılmak istendiğine göre, orman genel müdürlüğü bu alçakgönüllü rahibin bulduğu şu yalın yöntemi kullanmak üzere din adamlarıyla anlaşamaz mı?

7 Ağustos. – Sağaltım.

8 Ağustos. – Bavullarımı hazırlayıp o dingin, sessiz yere, yeşil dağa, çıt çıkmayan küçük koyaklara, bulunduğu yerden, her zaman yüzünde o hafif, mavimsi peçesiyle, uçsuz bucaksız Limage ovası görünen ıssız gazinoya veda ediyorum.

Yarın sabah yola çıkacağım.

*

Elyazması burada bitiyor. Kaplıcayla ilgili izlenimlerim benden önce kalanla aynı olmadığından, bunlara bir şey eklemek istemiyorum. Çünkü ben orada aynı dullarla karşılaşmadım!

Latince Sorunu

İnsanı serseme çeviren her Latince sorunu bana bir öyküyü, gençlik yıllarımın bir öyküsünü anımsatır.

Merkezi Fransa'daki büyük kentlerden birinde, bir çorbacının evinde kalıyor, bütün taşrada Latince derslerinin sıkılığıyla ün kazanmış Robineau Enstitüsü'nde eğitim görüyordum.

Robineau Enstitüsü, on yıldır, kentteki krallık lisesini de, ilçelerdeki bütün liseleri de yarışmaların hepsinde yeniyordu ve bu sürekli başarılarının sıradan bir gözcüden, Bay Piquedent'dan, daha doğrusu Peder Piquedent'dan ileri geldiği söyleniyordu.

Bu, yaşını kestirmek olanaksız, ama yaşamöyküsü görür görmez sezilen, hani şu saçları erken ağarmış orta yaşlılardan biriydi. Yirmi yılı aşkın bir süre önce eğitim kurumlarından birine, ilkin lisansını, ardından doktorasını tamamlamak üzere yatılı okul gözcüsü olarak girmiş, o iç karartıcı yaşama öylesine bir dalmıştı ki, ömür boyu gözcü kalmıştı. Ancak Latince sevdası hiç eskimemişti, hastalığa varan bir tutkuyla yakasındaydı. Saplantıya varan bir direngenlikle ozanları, düzyazı ustalarını, tarihçileri okumayı, yorumlamayı, çözmeyi, açıklamayı sürdürüyordu.

Günün birinde aklına, sınıfındaki öğrencilerin hepsini kendisine yalnız Latince karşılık vermeye zorlamak geldi; bu konuda o kadar ısrar etti ki, sonunda öğrenciler onunla anadilleriymiş gibi uzun uzun konuşmayı başarır oldular.

Öğrencilerini, çalgıcılarının çalışmasını dinleyen bir orkestra yöneticisi gibi dinliyor, cetveliyle her an kürsüye vurup bağırıyordu:

“Bay Lefrère, Bay Lefrère, söz diziminde yanlış yapıyorsunuz! Kuralı anımsamıyor musunuz?..”

“Bay Plantel, tümce yapınız Latince değil, tastamam Fransızca. Bir dilin özünü kavramak gerekir. Şimdi bana kulak verin…”

Oysa Robineau Enstitüsü'nün öğrencileri yıl sonunda bütün Latince'ye çeviri, Latince'den çeviri, konuşma ödüllerini kazandılar.

Maymun kadar kurnaz, ayrıca her saniye buruşan, gülünç suratı da maymunu andıran ufak tefek kurum sahibi ertesi yıl izlencelerin, tanıtım duyurularının hepsine bunu yazdırıp kurumun kapısına boyayla işletti:

“Latince derslerinde özel ustalıklar. – Lisenin beş sınıfında kazanılmış beş birincilik.”

“Bütün Fransa lise ve kolejlerinin katıldığı Genel Yarışma’da iki onur ödülü.”

Robineau Enstitüsü tam on yıl aynı derecede başarılı oldu. Bu başarılardan etkilenen babam beni Robinetto ya da Robinettino adını verdiğimiz bu Robineau’ya gündüzlü olarak yazdırdı ve saatine beş frank ödeyerek Peder Piquedent’dan özel dersler aldırdı; o beş frankın ikisini gözcü alıyor, üçü okulun sahibine kalıyordu. O sırada on sekiz yaşındaydım ve felsefe bölümüne gidiyordum.

Özel dersler sokağa bakan küçük bir odada yapılıyordu. Gün geldi, Peder Piquedent benimle Latince konuşacak yerde, çektiği acıları Fransızca anlattı. Bu anasız babasız, dostsuz, zavallı adam beni bağrına bastı, acısını benim yüreğime akıttı.

On, on beş yıldan beri, kimseyle baş başa konuşmamıştı.

“Çöldeki bir meşe gibiyim,” diyordu. “*Sicut quercus in solitudine.*”

Öbür gözcülerden tiksiniyordu; kentte kimseyi tanımıyordu, çünkü insanlarla ilişki kuracak zamanı yoktu.

“Geceleri bile dostum, ve en zoru da bu. Bütün düşüm, kendi eşyamı, kitaplarımı, benim olan, başka kimsenin dokunamayacağı nesneleri koyacağım bir odamın olması. Benim olan tek şeyim yok, pantolonumla kuyruklu ceketimin dışında, hayır, tek bir şeyim yok, döşeğimle yastığım bile benim değil! Şu odada ders vermeye geldiğim saatin dışında, içine kapanacağım dört duvarım da yok. Siz anlayabiliyor musunuz, bir insanın ömür boyu, nereye olursa olsun, tek başına bir yere kapanacak, düşünecek, düşüncelere dalacak, çalışacak, düş kuracak zamanı olmamasını? Ah sevgili dostum, bir anahtardır mutluluk, kapatılabilen bir kapının anahtarıdır, budur işte biricik mutluluk!

Burada bütün gün sürekli kıpırdayan şu yumurcaklarla ders, gece de yatakhanede aynı horlayan yumurcaklar. Ve gözetlemem gereken bu haylazların iki sıralı yataklarının ucundaki açık yatakta uyuyorum. Hiç ama hiçbir zaman yalnız kalamıyorum! Dışarı çıkınca kalabalık sokakla karşılaşıyorum, yürümekten yorulunca sigara içenlerle, bilardo oynayanlarla dolu bir kahveye giriyorum. Ne diyorum size, tam bir zindandayım."

Soruyordum:

"İyi ama, neden başka bir şey yapmadınız Bay Piquedent?"

Hemen bağırıyordu:

"Peki ama, ne yapacaktım, yavrum, ne? Ne ayakkabıcıyım, ne marangoz, ne şapkacı, ne fırıncı, ne berber. Bir tek Latince biliyorum, pahalıya satacak bir diplomam yok. Hekim olsaydım, şimdi beş meteliğe sattığımı beş franka satardım ve sattığımın niteliği de daha düşük olurdu, çünkü adım ünümü sürdürmeye yeterdi."

Zaman zaman bana:

"Yalnız sizin yanınızda geçirdiğim saatlerde dinleniyorum," diyordu. "Sakın korkmayın, hiçbir kaybınız olmayacak. Sınıfta sizi öbürlerinin iki katı konuşturarak açığımı kapatacağım."

Bir gün gözümü kararttım, ona sigara tuttum. Önce şaşkınlıkla beni süzdü, sonra kapıya baktı:

"İyi ama, sevgili dostum, ya biri girerse!"

— Tamam, biz de pencere önünde içelim, dedim.

Bunun üzerine sokağa bakan pencereye dirseklerimizi dayadık, incecik sarılmış tütünleri deniz kabuğu gibi büktüğümüz avuçlarımıza sakladık.

Tam karşımızda bir ütücü dükkânı vardı; etekli, beyaz ceketler giymiş dört kadın, önlerine serilmiş çamaşırların üzerinde duman çıkaran, ağır, sıcak ütüyü dolaştırıyorlardı.

Ansızın başka biri, beşinci kadın, müşterilere gömleklerini, mendillerini, örtülerini götürmek üzere, kolunda belini büken ağır bir sepetle dükkândan

çıktı. Kapıda şimdiden yorulmuş gibi durdu; sonra başını kaldırdı, sigara içtiğimizi görünce bize gülümsedi, boştaki eliyle hiçbir şeye aldırmayan işçi kızlara özgü alaycı bir öpücük gönderdi; ardından pabuçlarını sürüye sürüye, ağır adımlarla yürüdü gitti.

Kısa boylu, zayıfça, epey güzel, solgun yüzlü, dağınık saçlarının altından gülümseyen gözlerle bakan, çocuksu, yirmi yaşında bir kızdı.

Duygulanan Peder Piquedent mırıldandı:

“Bir kadın için ne uğraş ama! Tam bir beygir işi!”

Sonra halkın acılı yaşamına duygulandı. Duygusal demokratlara özgü coşkulu bir yüreği vardı, işçi kızların yorgunluğundan tam Jean-Jacques Rousseau tümceleriyle, boğazı düğümlenerek söz ediyordu.

Bir sigara attım kıza, hemen yakıp içmeye başladı. Öbür dört ütücü de birer sigara kapma umuduyla kapıya fırlayıp ellerini uzattılar.

Böylece kaldırımdaki işçi kadınlarla pansiyondaki aylaklar arasında dostluk alışverişi kuruldu.

Peder Piquedent’ın hali gerçekten gülünçtü. İşini yitireceği için, görülürüm diye tir tir titriyor, utangaç, gülünç el hareketleri yapıyor, sahnedeki bir sevdalı gibi usulca kaşını gözünü oynatıyor, kadınlar da buna öpücük yağmuruyla karşılık veriyordu.

Haince bir düşünce filizleniyordu kafamda. Bir akşam odamıza girince, yaşlı gözcüye alçak sesle:

“İnanmayacaksınız Bay Piquedent,” dedim, “küçük ütücü kıza rastladım! Hani şu sepet taşıyan kıza ve konuştum onunla!”

Adamcağız sesimden biraz etkilenmiş olarak sordu:

“Ne dedi size?”

— Bana dedi ki… hay Allah… sizi beğendiğini söyledi… Bana kalırsa, şey… azıcık size vurgun bu kız…

Yüzünün sarardığını gördüm, bıraktığı yerden sürdürdü:

“Benimle dalga geçiyor besbelli. Benim yaşımda böyle şeyler olmaz.”

Ciddi bir sesle yanıtladım:

“Neden olmuyormuş? Aslan gibisiniz!”

Kurnazca oyunumdan etkilendiğini görünce, daha fazla üstelemedim.

Ama her gün küçük kıza rastlayıp konuştuğumu söylüyordum; sonunda bana inandı, ütücü kıza ateşli, inançlı öpücükler göndermeye başladı.

Derken günün birinde, pansiyona dönerken, gerçekten rastladım kıza. On yıldır tanıyormuşum gibi çekinmeden yanına gittim.

“Merhaba küçük hanım. İyi misiniz?”

— Teşekkür ederim beyefendi, çok iyiyim.

— Sigara ister misiniz?

— Evet ama, sokakta olmaz.

— Evde içersiniz.

— O zaman isterim.

— Baksanıza küçük hanım, bilmiyorsunuz değil mi?

— Neyi, beyefendi?

— Hani şu bey, benim yaşlı öğretmen…

— Peder Piquedent mı?

— Evet, Peder Piquedent. Adını biliyorsunuz demek?

— Elbette! Ee peki?

— O size vurgun!

Çılgınca gülmeye başladı kız ve bağırdı:

“Amma da şaka ha!”

— Yoo, hiç de şaka değil! Her derste bana sizden söz ediyor. Kendi payıma, sizinle evleneceğine yemin ederim!

Kız gülmeyi kesti. Evlenme sözü bütün kızları ciddileştirir. Sonra inanmayarak yineledi:

“Tam bir şaka bu!”

— Yemin ederim ki doğru.

Ayaklarının dibine bıraktığı sepetine yapıştı:

“Peki! Görürüz,” dedi.

Sonra çekip gitti.

Hemen pansiyona girip Peder Piquedent’ı köşeye çektim:

“Kıza yazmalısınız, deli gibi seviyor sizi.”

Bunun üzerine bizimki uzun tümcelerle, dolaylamalarla, mecazlarla, kıyaslamalarla, üniversite çevrelerine özgü felsefeyle, övgülerle dolu, sevgi yüklü bir mektup, kaba güldürülere yakışan bir incelik başyapıtı yazdı, onu genç kıza götürme görevini ben üstlendim.

Kız mektubu ciddi bir yüzle, heyecanlanarak okudu, sonra mırıldandı:

“Ne kadar güzel yazmış! Eğitimli olduğu görülüyor! Benimle evlenecek mi gerçekten?”

Hiç sektirmeden yanıtladım:

“Hay Allah! Düşündükçe aklı başından gidiyor!”

— Öyleyse gelecek pazar beni Çiçek adasına akşam yemeğine çağırsın.

Oraya çağrılacağına söz verdim.

Peder Piquedent, anlattıklarımdan çok etkilendi.

“Bu kız sizi seviyor Bay Piquedent,” diye ekledim; “ve onun dürüst bir kız olduğuna eminim. Sakın tavlayıp yüzüstü bırakmayın!”

Kararlı bir sesle yanıt verdi:

“İyi ama dostum, ben de dürüst bir insanım.”

İnanın, aslında hiçbir tasarım yoktu. Bir şaka, bir öğrenci şakası yapıyordum, o kadar. Yaşlı gözcünün saflığını, çocuksuluğunu, zayıflığını sezmiştim. İşin nereye varacağını düşünmeden, eğleniyordum. On sekiz yaşındaydım ve lisede adım çoktan anasının gözü şakacıya çıkmıştı.

Sözün kısası, Peder Piquedent'la ikimizin arabayla İnek Kuyruğu salına dek gitmesi, orada Angèle'le buluşması kararlaştırıldı, orada onları kendi tekneme bindirecektim, çünkü o günlerde kayıkla dolaşıyordum. Onları Çiçek adasına götürecek, akşam yemeğini üçümüz orada yiyecektik. Elde ettiğim başarının iyice tadını çıkarabilmek için, yemekte ben de bulunmak istemiştim ve yaşlı gözcü yaptığım ayarlamayı kabul ederek, konumunu ortaya vurarak kız için gerçekten yanıp tutuştuğunu kanıtlamak istiyordu.

Sandalımın sabahtan beri bağlı durduğu araba taşıma iskelesine vardığımızda, otların, daha doğrusu kıyıdaki yüksek otların üstünde dev boyutlu bir gelinciği andıran kırmızı bir şemsiye gördüm. Şemsiyenin altında pazar giysileriyle ütücü kız bizi bekliyordu. Şaşırdım, biraz solgun olsa da gerçekten şekerdi ve görünüşü biraz kenar mahalleli gibi olsa da epey çekiciydi.

Peder Piquedent kızı şapkasını çıkarıp yerlere eğilerek selamladı. Kız elini uzattı, hiçbir şey demeden birbirlerine baktılar. Sonra tekneme bindiler, küreklere yapıştım.

Arka sıraya, yan yana oturmuşlardı.

Yaşlı gözcü konuştu ilkin:

"Tekne gezintisi için güzel bir hava."

Kız mırıldandı:

"Yaa, evet, öyle!"

Elini uzatmış, parmaklarıyla suya dokunuyor, parmaklarının ucundan camdan kılıcı andıran ince saydam bir ip süzülüyordu. Böylece sandal boyunca, hafif bir iz oluşuyordu.

Lokantaya girince kızın dili çözüldü, yemek ısmarladı: Patates kızartması, piliç, salata; yemekten sonra avucunun içi gibi tanıdığı adaya götürdü bizi.

O zaman neşelendi, çocuklaştı, hatta epey şakacı bir insan oldu.

Tatlı gelene dek, kimse sevdadan söz etmedi. Ben onlara şampanya söylemiştim, Peder Piquedent hafifçe kafayı bulmuştu. Kız da azıcık çakırkeyif olmuş, adama:

“Bay Piquedent,” diye sesleniyordu.

“Bakın küçük hanım, Bay Raoul size duygularımdan söz etmiştir sanırım.”

Kız bir anda yargıç gibi ciddileşti.

“Evet beyefendi!”

— Bunlara karşılık veriyor musunuz?

— Bu tür sorulara yanıt verilmez efendim.

Adamın heyecandan soluğu kesilmişti, sürdürdü:

“Peki, günün birinde hoşunuza gider miyim acaba?”

Kız gülümsedi:

“Hay koca sersem! Çok incesiniz.”

— Şey yani, küçük hanım, acaba günün birinde biz ikimiz?..

Kız bir saniye duraksadı; sonra titreyen bir sesle sordu:

“Benimle evlenmek için mi söylüyorsunuz bunları? Başka türlüsü olmaz çünkü, anlıyorsunuz değil mi?”

— Evet küçük hanım!

— Eh, o zaman tamamdır, Bay Piquedent!

Böylece, yaramaz bir çocuk yüzünden bu iki şaşkın birbirlerine evlenme sözü verdiler. Ben bu işi ciddiye almıyordum; belki onlar da. Kız bir duraksama geçirdi:

“Biliyorsunuz, hiçbir şeyim yok benim, tek meteliğim bile.”

Adam, zilzurna sarhoş olduğundan, ağzının içinde geveledi:

“Benim biriktirilmiş beş bin frankım var.”

Bunun üzerine kız sevinçle haykırdı:

“Öyleyse yerleşip iş kurarız, değil mi?”

Adam kaygılandı:

“Nereye yerleşeceğiz?”

— Ne bileyim? Görürüz. Beş bin frankla epey şey yapılır. Gelip sizin yurtta oturmamı istemezsiniz sanırım?

Adam işi bu kadar ileri götürmemişti, şaşkın, kekeliyordu:

“Nereye yerleşip hangi işi kuracağız? Pek kolay değil bu iş! Ben Latince’den başka şey bilmem ki!”

Düşlediği bütün uğraşları zihninden geçirerek, kız da düşünmeye koyulmuştu.

“Hekim olamaz mısınız?”

— Hayır, diplomam yok.

— Peki eczacı?

— O da olmaz.

Kız bir sevinç çığlığı attı. Bulmuştu.

“Öyleyse baharat dükkânı alırız! Aman Tanrım, ne büyük talih! Baharat dükkânı alırız! Öyle büyük bir şey değil elbet; beş bin frankla çok açılınmaz.”

Adam buna ayaklandı:

“Yoo, hayır, baharatçı olamam… Ben… ben… tanınmış biriyim… üstelik… Latince’den başka şey bilmem…”

O bunları derken, kız dolu bir şampanya bardağını ağzına dayıyordu. İçip sustu.

Yeniden tekneye bindik. Ortalık karanlık, zifiri karanlıktı. Buna karşın, birbirlerinin beline sarıldıklarını ve birkaç kez öpüştüklerini gördüm.

Olay korkunç bir yıkımla sonuçlandı. Yaptığımız kaçamak ortaya çıkınca, Bay Piquedent kovuldu. Bu olaya kızan babam, beni alıp felsefe bölümünü bitirmek üzere, Ribaudet yatılı okuluna gönderdi.

Altı hafta sonra liseyi bitirdim. Sonra Paris'e hukuk okumaya gittim; doğduğum kente ancak iki yıl sonra dönebildim.

Yılan sokağını dönünce küçük bir dükkân gözüme çarptı. Dükkânın tepesinde: *Sömürgelerden Gelmiş Ürünler* yazıyordu. Altında da bilgisizleri aydınlatmak üzere: *Baharatçı*...

Heyecanlı bir sesle:

"*Quantum mutatos ab illo!*"[4] dedim.

Adam başını kaldırdı, müşterilerini bırakıp ellerini uzattı, bana doğru koştu.

"Ah, sevgili küçük dostum, sevgili küçük dostum, sonunda kavuştum size! Ne büyük talih! Ne büyük talih!"

Güzel, yusyuvarlak bir kadın da tezgâhı bırakıp boynuma atıldı. Öyle şişmanlamıştı ki, tanımakta güçlük çektim.

Sordum:

"Ee, işler yolunda mı?"

Piquedent yeniden terazinin başına geçmişti:

"Oo, çok, ama çok iyi! Bu yıl tastamam üç bin frank kazandım!"

— Peki ya Latince, Bay Piquedent?

— Haa, Latince mi? Latince, Latince, biliyorsunuz, Latince karın doyurmuyor!

Çiftçi

Treilles baronu René bana:

“Av mevsimini açmak üzere Marinville’deki çiftliğime gelin,” demişti. “Çok hoşnut edersiniz beni. Zaten tek başımayım. Avlanma alanı öyle çetin, yattığım ev de o kadar ilkel ki, ancak birkaç yakın dostumu götürebiliyorum.”

Kabul etmiştim.

Dolayısıyla, cumartesi akşamı Normandiya hattında çalışan trenle yola çıktık. Alvimare durağında indik ve Baron René, kır saçlı iriyarı bir köylünün tuttuğu ürkek bir atın koşulduğu iki sıralı bir köy arabasını gösterip:

“Arabamızla arabacımız bu, sevgili dostum,” dedi.

Köylü efendisine elini uzattı, baron da dostça sıkarken sordu:

“Ee, Lebrument Usta, işler yolunda mı?”

— Heb aynı, baron hazletleri.

Alabildiğine kocaman iki tekerleğin üstüne oturtulmuş o tavuk kafesine bindik. Ve genç at, şiddetli bir yana savrulmanın ardından, bizi top gibi havaya zıplatarak dörtnala kalktı; tahta sıraya her iniş korkunç canımı yakıyordu.

Köylü, telaşsız, tekdüze sesiyle yineliyordu:

“Hopp, hopp, yavaş ol, Moutard, yavaş ol.”

Ama Moutard hiç aldırmıyor, oğlak gibi seğirtiyordu.

İki köpeğimiz, arkamızda, kafesin boş kesiminde ayağa kalkmış, av kokusunun dolaştığı ova havasını kokluyordu.

Baron kederli gözlerle uçsuz bucaksız bir İngiliz parkını andıran, inişli çıkışlı, hüzünlü Normandiya kırlarına bakıyordu; bu ölçüye sığmaz parkta iki üç sıra ağaçla çevrili, evlerin görünmesini engelleyen bodur elma

ağaçlarıyla dolu çiftlik avluları, göz alabildiğine uzayıp giden ulu ağaçlar sanatçı bahçıvanların soyluların topraklarında biçimlendirmeye çalıştıkları ağaç kümeleri, sık ağaçlıklar giriyordu görünüme. Treilles baronu René ansızın mırıldandı:

“Benim toprağım bu, köklerim orada.”

Bütün okyanusların kıyısında krallıklar kurmaya giden eski serüvencilerin soyundan gelen, uzun boylu, geniş omuzlu, azıcık göbekli, has bir Normandiya’lıydı o. Aşağı yukarı yirmi beşinde, bizi götüren çiftçiden on yaş küçüktü. Buysa, hani şu yüz yıl yaşayan, kemikleri etsiz bir deriyle kaplı, sıska bir köylüydü.

O yeşil, hep aynı ovada, taşlı yollarda geçen iki saatlik yolculuktan sonra, araba elmalı bir avluya girdi; yaşlı bir hizmetçi kadının, koşup atın yularına yapışan genç bir oğlanla birlikte beklediği dökülen bir yapının önünde durdu.

Çiftliğe girdik. Duman kokulu mutfak yüksek tavanlı ve genişti. Ocağın yansımalarıyla aydınlanan bakır kaplarla fayanslar pırıl pırıl parlıyordu. İskemlelerden birinin üzerinde bir kedi uyuyordu, masanın altında da bir köpek. İçerde süt, elma, is kokusu vardı, bir de eski köylü evlerine özgü o tanıma gelmeyen koku, toprak, duvar, eşya, çevreye sıçramış çorba kokusu, eski çamaşırların, orada yaşayan yaşlıların kokusu, hayvanlarla insanların, nesnelerle varlıkların iç içe geçmiş kokusu, zamanın, geçip gitmiş zamanın kokusu.

Avluya bakmak için dışarı çıktım yeniden. Avlu kocamandı, eski çağlardan kalma, bodur, eğri büğrü, dalları yanımıza yöremize, otların arasına düşen meyvelerle dolu elma ağaçlarıyla kaplıydı. Bu avludaki Normandiya’ya özgü elma kokusu, güney kıyılarındaki çiçek açmış portakal ağaçlarının kokusu kadar keskindi.

Dört sıra gürgen çevreliyordu çiftliği. Güneşin batmak üzere olduğu bu saatte öyle uluydular ki, başları neredeyse bulutlara değiyordu ve akşam yelinin değdiği tepeleri durmadan kıpırdıyor, sonu gelmez, kederli bir ağıt söylüyordu.

Yeniden içeri girdim. Baron ayaklarını ısıtıyor, çiftçisinin anlattığı yöre olaylarını dinliyordu. Adam düğünleri, doğumları, ölümleri, tahıldaki

düşüşü, hayvanlarla ilgili haberleri anlatıyordu. La Veularde (Veules'den alınmış inek) haziran ortasında buzağılamıştı. Geçen yıl elma şarabı pek başarılı olmamıştı. Armut aşılanmış elmalar yörede gittikçe azalıyordu.

Sonra akşam yemeği yendi. Köye özgü, yalın ve bol, uzun ve dingin bir akşam yemeğiydi bu. Yemek boyunca, baronla köylü arasındaki, ilkin beni şaşırtmış olan dostça yakınlığın özelliği iyice gözüme çarptı.

Dışarıda gürgenler gece rüzgârı altında inlemeyi sürdürüyorlardı ve bir ahıra kapatılmış iki köpeğimiz korkunç bir sesle ağlayıp uluyorlardı. Büyük ocaktaki ateş söndü. Hizmetçi kadın yatmaya gitti. Lebrument Usta da:

"Baron hazletleri, izin veriseniz, gendimi yataa atayım. Menim öle geç vakte kada oturma alışganlığım yok," dedi.

Baron adama elini uzattı; "Hadi, gidip yatın dostum," dedi ve bunu öyle sevgi dolu bir sesle söyledi ki, köylü gider gitmez sordum:

"Size çok mu sadık bu çiftçi?"

— Sadıktan öte, sevgili dostum, beni ona bağlayan bir dramdır, eski, yalın mı yalın, acı mı acı bir dram. Öyküsü şöyle…

*

Biliyorsunuz, babam süvari albayıydı. Emir eri olarak da yanında, bir çiftinin oğlu olan, şimdi artık yaşlanmış bu çocuk vardı. Babam emekli olunca, aşağı yukarı kırkına gelmiş bu eri uşak olarak yanına aldı. O sırada ben otuzumdaydım. Caudebec-en-Caux yakınlarındaki Valrenne şatomuzda yaşıyorduk.

O günlerde annemin oda hizmetçisi dünyanın en güzel kızlarından biri, sarışın, uyanık, canlı, ince bir kızdı, hani şu artık örneği bulunmayan, hizmetçi kızı canlandıran sanatçılardan biriydi. Günümüzde bu yaratıklar hemencecik sokak kızına dönüşüyor. Paris, demiryollarıyla onları kendine çekiyor, çağırıyor, eskiden sıradan hizmetçiler olarak kalan o küçük hoppa kızları serpilir serpilmez kapıyor. Eskiden asker devşirici olarak ortada dolaşan adamlar bu küçük kızları toplayıp yosmalık yaptırıyor, bize de oda hizmetçisi diye kadın cinsinin en döküntüleri, gönül işlerinde

kullanılamayacak kadar çirkin, kalın, aşağılık, sıradan ve biçimsizleri kalıyor.

Kısacası, bu kız sevimliydi, ben de kıyıda köşede zaman zaman ona sarılıyordum. Ama o kadar: Yoo, yemin ederim, o kadar! Zaten kız da dürüst bir insandı; ben de bugünkü çapkınların hiç aldırmadıkları şeyi yapıyor, anamın evine saygı gösteriyordum.

Derken, babamın uşağı, eski emir eri, az önce gördüğünüz yaşlı çiftçi bu kıza çılgınca, ama görülmemiş derecede vuruldu. İlkin, adamın her şeyi unuttuğunu, hiçbir şeyi düşünmediğini ayrımsadık.

Babam durmadan soruyordu:

“İyi ama, Jean, neyin var? Hasta mısın?”

O da:

“Yoo, baron hazletleri. Hiçbir şeyim yok.”

Zayıfladı, derken, masaya yemek getirirken bardakları kırdı, tabakları düşürdü. Sinir hastalığına yakalandığını sanıp hekim getirdik, adam omurilikteki bir rahatsızlığın belirtilerini yakaladığını sandı. Bunun üzerine, uşağının üstüne titreyen babam onu bir sağlık evine göndermeye karar verdi. Adamcağız bu haberi duyunca her şeyi açıkladı.

Bu iş için bir sabahı seçti, babam tıraş olurken, çekine çekine:

“Baron hazletleri…” dedi.

— Evet yavrum.

— Bana gerek olan, hap falan diğil.

— Ne peki?

— Evlenme!

Şaşıran babam ona döndü:

“Ne, ne, ne dedin?”

— Evlenme.

— Evlenme mi? Demek, demek… birine vurgunsun… hayvan adam?

— Tamam öyle baron hazletleri.

Babam öyle ölçüsüz bir kahkaha kopardı ki, annem duvarın öte yanından bağırdı:

“Neyin var, Gontran?”

O da yanıt verdi:

“Gel buraya, Catherine.”

Ve karısı içeri girince, gözlerinden sevinç yaşları akıtarak, sersem uşağının birine vurulduğunu anlattı.

Annem gülecek yerde duygulandı.

“Kimi seviyorsun böyle çılgınca, oğlum?”

Adam hiç duraksamadan açıkladı:

“Louise’i, barones hazletleri.”

Bunun üzerine annem ciddi bir yüzle sürdürdü:

“Tamam, en iyi biçimde çözmeye çalışırız bu sorunu.”

Dolayısıyla, Louise annem tarafından çağrıldı, sorguya çekildi; kız Jean’ın kendisine ne kadar vurgun olduğunu bildiğini, bunu birçok kez dile getirdiğini, ama kendisinin onu istemediğini bildirdi. Nedenini söylemeye yanaşmadı.

Aradan iki ay geçti, annemle babam Jean’la evlenmesi için kızı sürekli sıkıştırdılar. Kızsa başka kimseyi sevmediğine yemin ediyor, ama hayır deyişine bir gerekçe gösteremiyordu. Babam sonunda epey yüklü para armağan ederek kızın direnişini kırdı ve onları şimdi bulunduğumuz toprağa çiftçi olarak yerleştirdi. Şatodan ayrıldılar, üç yıl yüzlerini görmedim.

Üç yıl sonra Louise’in veremden öldüğünü öğrendim. Derken annemle babam da öldüler, Jean’la yüz yüze gelemeden iki yıl daha geçirdim.

Bir sonbahar, ekim ayının sonlarına doğru, büyük özenle bakılan, çiftçimin avının bol olduğunu söylediği bu topraklara avlanmaya gelmeyi düşündüm.

Bunun üzerine bir akşam, yağmurlu bir akşam bu eve geldim. Babamın eski erini, daha yaşı kırk beş, kırk altı olduğu halde saçı bembeyaz kesilmiş bulunca şaşırdım.

Onu karşıma, şimdi oturduğumuz masaya oturtup yemek verdim. Yağmur sağanak halinde yağıyordu. Yağmurun çatıyı, duvarları, camları dövdüğü, sel halinde avluya döküldüğü işitiliyor, köpeğim de bugünkülerin yaptığı gibi ahırda uluyordu.

Hizmetçi yatmaya gider gitmez, ansızın adam mırıldandı:

“Baron hazletleri…”

— Ne var Jean?

— Size deyecek sözüm va.

— Söyle, Jean Usta.

— Deyeyim ama… canımı sıkıyo.

— Olsun, yine de söyle.

— Karım Louise’i hatırlıyonuz di mi?

— Elbette anımsıyorum.

— Tamam işte, o bana siz için bi şe bıraktı.

— Ne bıraktı?

— Şe… şe… nasıl disem, bi itiraf.

— Yaa, neymiş bu itiraf peki?

“Şe… şe… azlında sölemek hiç hoşuma gitmiyo… ama… ama… sölemeliyim… o… veremden ölmedi… şeden… yürek yarasından öldü… uzun hikâye ama, işin kısası bu.

Ho buraya gelince, ho zayıfladı, ho deyişti, bi ay sona tanınmaz oldu, baron hazleetleri. Honunla evlenmeden ben nasılsam öle oldu, atta tersi, tam tersi.

Hekim çaarttım. Hekim karaciyerinin hasta olduunu söledi… şe… iç sönmesi. Bunun üstüne haplar aldım, üç yüz frank verip yıınla haplar aldım. Ama ho bunları yutmak istemiyodu, hiç istemiyodu, hep diyodu ki:

'Hiç gereği yok, sevgili Jean'ım. Hiç işe yaramıcak.'

Men, yüreciğinde bir uf olduğun görüyodum. Daha kötüsü, günün birinde honu aalar buldum; ne edeceğim bilemedim, hayır hiç bilmedim. Başlıklar, entariler, saç için kremler aldım, güpeler aldım. Hiç işe yaramadı. O zaman honun öleceni annadım.

Derken bi akşam, kasım sonunda, karlı bi akşam, bütün gün yatakından çıkmamıştı, gidip papaz getimemi söledi. Gittim.

Papaz gelincek:

'Jean,' dedi, 'sana itirafımı sölecem. Bunu sölemek boynumun borcu. Seni hiç aldatmadım, hiç. Ne evlilikten önce, ne de sona, hiç. Ruhumun içini bilen papaz efendi öle olduğuna tanıktır. Dinle beni şimdi, Jean, ölüsem, bu, şatoda olamadım içindir, çünküm Baron René'ye karşı çok… çok büyük bi dostluğum vaadı… Çok büyük dostluğum, annıyon mu, yalnız dostluğum. Bu beni öldürüyo. Onu göremeyince, ölecemi hissettim. Onu görebilseydim, ölmezdim; yanız görseydim, başka bi şe deel. Bunu bi gün, daha sona, ben burada olmadım zaman ona sölemeni istiyom. Ona söyleceksin. Yemin et… yemin et Jean… papaz efendinin önde yemin et. Bundan dolayı öldüğüm bilmesi içime su sepecek… dileğim bu… yemin et şimdi.'

Ben de söz vedim, baron hazletleri. Ve erkekçe söz vediğim için, sözümü tuttum."

Bunu dedi, gözleri benimkilere dikili, sustu.

Hey ulu Tanrım! Hiç ayrımında olmaksızın eşini öldürdüğüm bu zavallı adamcağız bunu bana o yağmurlu akşam, bu mutfakta anlattığında yüreğimi nasıl bir heyecanın kapladığını düşünemezsiniz sevgili dostum.

Durmadan:

“Zavallı Jean’cığım! Zavallı Jean’cığım!” deyip duruyordum içimden.

O mırıldandı:

“O şe bu işte, baron hazletleri. Elimden bi şey gelmezdi, ne menim… ne de sizin… Olan oldu…”

Masanın üstünden uzanıp ellerine yapıştım, ağlamaya başladım.

Sordu:

“Mezarı görmek iste misiniz?”

Ağzımı açamadığım için, başımla “evet” dedim.

Kalktı, bir fener yaktı, yağmur altında yola koyulduk, fenerin ışığı yağmurun ok gibi hızlı, yanlamasına düşen damlalarını zaman zaman aydınlatıyordu.

Bir kapıyı açtı, kara tahta haçlar gördüm.

Bir mermer levhanın önünde birden: “İşte burada,” dedi ve okuyabileyim diye elindeki feneri levhanın üstüne koydu:

Çiftçi

Jean-François Lebrument’ın eşi

LOUISE HORTENSE MARINET

SADIK BİR EŞ OLMUŞTUR

TANRI GÜNAHLARINI BAĞIŞLASIN!

Fener aramızda, ikimiz de çamurun içine diz çökmüştük, yağmurun beyaz mermeri dövüşüne, su tanecikleri halinde çevreye saçılmasına, sonra içine işleyemediği, buz gibi taşın dört bir yanından taşmasına bakıyordum. Ve orada yatan ölmüş kadının yüreğini düşünüyordum… Hey gidi zavallı yürek hey!..

....

O günden beri her yıl gelirim buraya. Nedendir bilmem, beni sürekli bağışlıyormuşa benzeyen bu adamın karşısında suçluymuşum gibi elim ayağıma dolaşır.

Uyarı Çığlığı

Şu mektubu aldım. Pek çok okura yararlı olabileceğini düşündüğümden, hemen aktarıyorum.

Paris, 15 Kasım 1886

Beyefendi,

Öykülerle ya da günlük yazılarla “yürürlükteki ahlak” adını vereceğim şeyle ilgili konuları ele alıyorsunuz. Şimdi size yazılarınızdan birinde işinize yaracağına inandığım bazı düşünceler aktaracağım.

Evli değilim, görünüşü göre, biraz safça biriyim. Ancak pek çok erkeğin, erkeklerin çoğunun benim gibi saf olduğunu düşünüyorum. Her zaman ya da hemen hemen her zaman iyi niyetli olduğumdan, insanların dolaplarını yakalamakta zorlanıyor, nesnelerle davranışların arkasına bakmadan, gözümü dikip dosdoğru yürüyorum.

Bizler, hemen hepimiz, görünüşü gerçeklik saymaya, insanları gösterdikleri gibi sanmaya alışmışız; pek azımızda başkalarının gerçek, gizli doğasını sezmeye izin veren koku alma yetisi vardır. Yaşama uygulanan bu özel bakış açısının sonucu olarak, olayların arasından köstebek gibi burnumuzun ucunu görmeden geçeriz; hiçbir zaman olana inanmayız, gibi görünene inanırız; bize perdenin arkasındaki olgu gösterildiğinde hep: “Yok canım olamaz,” diye bağırırız ve ülkücü ahlak anlayışımıza aykırı gelen her şeyi ayrık örnek sınıfına sokar, bütün bu ayrık örneklerin aslında bütünü oluşturduğunun ayrımına bile varmayız; dolayısıyla, benim gibi her şeye inananlar, herkesçe, özellikle de bunun için fırsat kollayan kadınlar tarafından kandırılırlar.

Beni ilgilendiren özel olaya gelebilmek için lafı epey dolandırdım.

Evli bir oynaşım var. Pek çok erkek gibi ben de kocasını ilk kez aldatan, mutsuz bir kadıncağızla, ayrık bir örnekle karşı karşıya olduğumu sanıyordum. Çevresinde dolanmıştım, daha doğrusu uzun süre gönlünü çelmeye çalıştığımı, gösterdiğim özen ve sevgiyle kalbini kazandığımı, direncini sabırla yendiğimi sanıyordum. Gerçekten de sevgisini

kazanabilmek için bin bir sakınıma, hünere başvurmuş, işi olabildiğince ağırdan almıştım.

Derken, bakın ne geldi geçen hafta başıma.

Kocası birkaç günlüğüne yoktu, uşak bulunmasın diye, benim hazırladığım bir akşam yemeğine evime geldi. Kafasında dört beş yıldır hiç yakasını bırakmayan bir düşünce vardı, sarhoş olmak, hiçbir şeyden korkmadan, eve dönmek, oda hizmetçisiyle konuşmak, o haliyle tanıkların önüne çıkmak zorunda kalmadan, zilzurna sarhoş olmak istiyordu. Çoğunlukla “kaygılı neşe” adını verdiği noktaya dek varabilmiş, ötesine geçmeyi göze alamamıştı ve zilzurna sarhoş olmayı tadına doyulmaz buluyordu. Dolayısıyla bir keresinde, şöyle iyice kafayı çekmeyi kararlaştırmıştı. Evinde Paris yakınlarındaki dostlarında yirmi dört saat geçireceğini anlatmıştı, tam yemek saatinde bana geldi.

Doğal olarak, bir kadının ancak yıllanmış şampanyayla kafayı bulması gerekir. Aç karnına kocaman bir bardak içti ve sıra istiridyelere gelmeden, yalpalamaya başladı.

Hemen arkamdaki masaya soğuk yemekler hazırlamıştım. Onun gevezelik edişini dinlerken yemek tepsilerini ya da tabaklarını alabilmek için elimi uzatmam yetiyordu.

Aklından çıkmayan saplantı uyarınca, bardakları üst üste deviriyordu. Genç kızlık duygularıyla ilgili olarak ardı arkası gelmez, önemsiz itiraflara girişti. Dili çözülmüş, gözleri azıcık dalgın, ışıl ışıl, durmadan anlatıyordu; tüy gibi hafif düşünceleri, mavi bobinlerini kendi kendine döndüren, hiç bitmeyecekmiş gibi duran, üstlerini bilinmeyen sözcüklerle dolduran elektrikli aygıtın tıkırtısı arasında uzayıp giden telgrafçıların kâğıt tomarları gibi bitip tükenmeden açılıyordu.

Zaman zaman bana soruyordu:

“Kafayı buldum mu?”

— Hayır, henüz değil.

Bunun üzerine yeniden içiyordu.

Sonunda sarhoş oldu. Bilincini yitirecek kadar değil, bence doğruyu söyleyecek kadar sarhoş oldu.

Genç kızlığındaki heyecanlarıyla ilgili itirafların ardından kocasıyla ilgili daha özel olanlar geldi. İnsanı utandıran bu itirafları bana belki yüz kez: “Sana her şeyi söyleyebilirim… Sana söyleyemezsem, kime söyleyeceğim bunları?” diye diye, eksiksiz anlattı. Böylece kocasının bütün alışkanlıklarını, bütün kusurlarını, bütün saplantı ve en gizli zevklerini öğrendim.

Onaylama bekleyerek soruyordu: “Can sıkıcı herifin teki değil mi?.. Söyle bana, can sıkıcı herifin teki değil mi?.. Ne kadar canımı sıktığını düşünebiliyor musun, ha?.. O yüzden, seni ilk görüşümde, kendi kendime: ‘Hah, hoşuma gitti bu adam, onu kendime sevgili yaparım,’ dedim. Ondan sonra çevremde dolanmaya başladın.”

Gülünç bir yüz takınmak zorunda kaldım, çünkü sarhoşluğuna karşın yüzümü görüyordu; kahkahalarla gülmeye başladı: “Ah, saf oğlum ah!..” dedi, “nasıl da sakınımlı yanaştın… hey gidi koca sersem hey, insan bir kadının çevresinde dönenmeye başladı mı… biz bunu istiyoruz demektir… o zaman da elini çabuk tutmak gerekir, yoksa bizi bekletmiş olursunuz… Salt bakışımızdan şunu demek istediğimizi anlamamak için insanın ne kadar bön olması gerekir: Evet, tamam, avanak, sanırım seni bekledim! Acelem olduğunu sana nasıl anlatacağımı bilmiyordum… Ha, evet, çiçekler… şiirler… övgüler… yine çiçekler… sonra hiç… ama hiçbir şey yok… Az kalsın seni bırakacaktım yavrum, öyle geç karar veriyorsun ki. Ve erkeklerin yarısı senin gibi, öbür yarısıysa… Ah!.. Ah!.. Ah!..”

Bu gülüş bana soğuk terler döktürdü. Ağzımın içinde geveledim: “Peki öbür yarısı… öbür yarısı nasıl?”

Durmadan içiyordu, gözleri duru şarapla buğulanmış, aklı zaman zaman sarhoşların yakasına yapışan doğruyu söyleme gereksinmesine takılıp kalmıştı.

Sürdürdü: “Haa! Öbür yarısı hızlı gider… çok hızlı gider… ama yine de onlar haklıdır. Kimi günler bu hızlılık hiç işlerine yaramaz, ama kimi günler de, her şeye karşın, başarı sağlar.

Ah sevgili dostum… bilsen… ne gülünçtür şu erkekler!.. Bak şimdi, senin gibi çekingenler, öbürlerinin nasıl olduğunu asla canlandıramazlar kafalarında… ne yaptıklarını… hem de hemen… bizimle yalnız kalır kalmaz… Ya herru ya merru diyenlerdir bunlar!.. Zaman zaman tokadı yerler… gerçekten… ama ne etkisi olur bunun onlar üzerinde… hiçbir zaman gevezelik etmeyeceğimizi iyi bilirler. Çok iyi tanırlar biz kadınları onlar…"

Çılgınca konuşturma, her şeyi öğrenme gereksinmesiyle kutsal mahkeme yargıcı gibi gözümü dikmiş ona bakıyordum. Kaç kez sormuştum şu soruyu kendime: "Öbür erkekler kadınlara, kadınlarımıza nasıl davranıyor acaba?" Bir salonda aynı kadınla konuşan iki erkeğin, onunla baş başa kalınca, kadını aynı derecede tanıyor olsalar bile, bambaşka davranacaklarını çok iyi seziyordum. Kadınların hoşuna gitme konusunda bizden daha yetenekli ya da daha uyanık, daha gözü pek olanların, hoşlandıkları bir kadınla bir saat konuştuktan sonra, bizim bir yılda varacağımız yakınlığa ulaştıkları daha ilk bakışta kestirilir. Acaba bu erkekler de, tavlayıcılar da, girişkenler de, fırsat çıktığında, bizim gibi tiril tiril titreyenlere iğrenç gözü peklikler gibi gelecek, ama kadınların bağışlanabilir saygısızlık, karşı konulmaz güzelliklerine yapılmış yakışıksız saygı gösterileri saydıkları gözü kara el kol, dudak hareketleri yapıyorlar mıydı?

Dolayısıyla sordum: "Kimi erkekler pek yakışıksız işler yapar, öyle değil mi?"

Daha rahat gülmek için arkasına yaslandı, ama bu, hani şu sinir nöbetine dönüşen, sinirli, hastalıklı bir gülüştü; biraz yatışınca kaldığı yerden sürdürdü: "Ah, ah! Sevgili dostum, yakışıksız mı?.. Her şeyi göze aldıkları için mi?.. Hem de hemen… her şeyi… anlıyor musun?.. Üstelik daha da fazlasını…"

Mide bulandıran bir şeyi itiraf etmiş gibi ayağa fırladığımı duyumsadım.

"Ve siz kadınlar bunlara izin veriyorsunuz?.."

— Yoo, hayır… izin vermiyoruz… tokadı yapıştırıyoruz… ama hoşumuza da gidiyor… Öyleleri sizden daha eğlendiricidir!.. Ayrıca onların yanında insan hep korkar, hiçbir zaman rahat değildir… korkmak… özellikle bu işten korkmaksa çok tatlıdır. Gözünüzün hep üzerlerinde olması

gerekir… düellodaki gibi… Düşüncelerinin ne olduğunu, ellerinin nereye uzandığını görmek için gözlerinin içine bakarsınız. Kaba adamlardır belki, ama sizden daha iyi severler bizi!..

Garip, beklenmedik bir duygu kapladı içimi. Sevgili olduğum, sevgili kalmaya kararlı olduğum halde, bu edepsiz itiraf karşısında bir koca gibi duyumsadım kendimi. Eşlerine güvenen, malları çalınmasa da, arkalarından dolap çevrilen o erkeklerin dostu, bağlaşığı, kardeşi gibi duyumsadım.

Şu anda size yazarken, beyefendi ve gönlü rahat koca ordusuna bir uyarı çığlığı göndermenizi rica ederken de aynı garip duygunun buyruğunu yerine getiriyorum.

Bununla birlikte, içimde kuşkular kalmıştı, bu kadın sarhoştu, yalan söylüyor olabilirdi.

“Peki ama, bu serüvenleri neden hiç anlatmıyorsunuz siz kadınlar?” diye sordum bu kez.

Öyle derin ve içten bir acımayla yüzüme baktı ki, bir dakika boyunca, şaşkınlıkla sarhoşluğunun uçup gittiğini sandım.

“Biz kadınlar haa… Ne aptalsın sevgili dostum! Hiç bundan söz edilir mi?.. Ah! Ah! Ah!.. Uşağın ara sıra elde ettiği küçük kazançları, aldığı yüzdeleri, daha başka şeyleri sana anlatıyor mu, ha? Bu da bizim küçük yüzdemiz. Daha ileri gitmediğimiz sürece kocanın hiç yakınmaması gerekir. Aman ne aptalsın!.. İyi ama bunları anlatmak, bütün bönleri uykularından uyandırmak olur yavrum! Ah ne aptalsın!.. Üstelik bütünüyle teslim olmadığımıza göre, ne zararı var bunun?”

Kafam iyice karışık, bir daha sordum:

“Demek sana sık sık sarıldılar?”

Bundan kuşkulanacak erkeğe duyulan sınırsız küçümsemeyle yanıt verdi: “Hey ulu Tanrım!.. Bütün kadınların beline sarılınmıştır sık sık… Görmek istiyorsan, koca çaylak, kiminle istersen dene. Örneğin, çok genç, çok namuslu X hanımefendiye sarıl da bak… Kucakla, öp, sevgili dostum… ayrıca dokun… görürsün… görürsün… Ah! Ah! Ah!..”

....

Birden, dolu bardağını avizeye fırlattı. Şampanya yağmur gibi aşağı döküldü, üç mumu söndürdü, perdeleri lekeledi, masayı ıslattı, kırılan billur kadeh de bütün yemek odasına saçıldı. Sonra aynı şeyi yapmak üzere şişeyi kapmak istedi, engelledim; bunun üzerine, alabildiğine ince bir sesle, haykırmaya koyuldu… ve tahmin ettiğim gibi… sinir nöbeti başladı.

....

Birkaç gün sonra, bu kafayı bulmuş kadın itirafını artık anımsamadığım bir akşam, oynaşımın bana sarılmayı salık verdiği X hanımefendinin evine gittim rastlantıyla. Aynı mahallede oturduğumuzdan kendisini evinin kapısına bırakmayı önerdim, çünkü yalnızdı o akşam. Kabul etti.

Arabaya bindiğimiz an kendi kendime: “Hadi bakalım, denemelisin” dedim, ama göze alamadım. İşe nasıl başlayacağımı, nasıl saldırıya geçeceğimi bilmiyordum.

“Ne güzeldiniz bu akşam,” dedim.

Kadın gülerek karşılık verdi:

“Mademki ilk kez ayrımına vardınız, bu sıra dışı bir akşamdı besbelli.”

Ne diyeceğimi bilemedim. Gönül çelme savaşı hiç bana göre değildi. Bununla birlikte, biraz düşündükten sonra şunu buldum:

“Yoo, hayır, söylemeyi göze alamadım.”

Pek şaşırdı:

“Neden ama?”

— Biraz zor da… ondan.

— Bir kadına güzel olduğunu söylemek mi zor? İyi ama nereden geldiniz siz? Her zaman söylemek gerekir bunu… yarı yarıya inandığınız zaman bile… bunu işitmek hep hoşumuza gider çünkü…

Birden içimi inanılmaz bir gözü pekliğin kapladığını duyumsadım ve beline sarılıp, dudaklarımı dudaklarına yapıştırmaya çalıştım.

O arada korkudan titriyordum sanırım, kadına da pek korkunç görünmüyordum herhalde. Ayrıca hareketlerimi çok kötü ayarlayıp yerine

getirmiş olmalıyım, çünkü amacıma ulaşmamı engellemesi için başını öteye çevirmesi yetti, o arada: “Yoo, hayır!.. Bu kadarı… bu kadarı da… Çok hızlı gidiyorsunuz… saçıma dikkat edin… Bir kadının saçı benimki gibi yapılmışsa beline sarılıp öpülmez!..” diyordu.

Bu bozguna üzülmüş, ne yapacağını şaşırmış olarak köşeme çekildim. O sırada araba tam kapısının önünde duruyordu. İndi, bana elini uzattı, en tatlı sesiyle: “Beni eve getirdiğiniz için çok teşekkür ederim, sevgili beyefendi… ama sakın öğüdümü unutmayın!” dedi.

Sonradan üç kez gördüm onu. Her şeyi unutmuştu.

Bana gelince, beyefendi, sürekli öbürlerini… yapılı saçları hesaba katmayı bilen ve bütün fırsatları değerlendiren öbür erkekleri düşünüyorum…

....

Bu mektubu, hiçbir şey eklemeden, evli ya da bekâr, bütün kadın ve erkek okurların değerlendirmesine sunuyorum.

Armağanlar

Jacques de Randal, akşam yemeğini tek başına yedikten sonra, uşağına çıkabileceğini söyleyip mektup yazmak üzere masasının başına oturdu.

Her yılı böyle mektup yazıp düşler kurarak, tek başına bitirirdi. Yılın son gününden başlayarak bitip gitmiş, ölmüş şeyleri gözden geçirmek oluyordu bu onun için ve dostlarının yüzleri gözünün önüne geldikçe, onlara birkaç satır yazıyor, 1 Ocak'ta dostça selam gönderiyordu.

Masanın başına oturdu, bir çekmeceyi açtı, içinden bir kadın fotoğrafı çıkardı, birkaç saniye baktı, öptü. Sonra resmi kâğıdının yanına koyup yazmaya başladı:

"Sevgili Irène'ciğim, gönderdiğim küçük armağanı almış olmalısınız; bu akşam size şunu bildirmek üzere odama kapandım…"

Divit durdu. Jacques ayağa kalkıp dolaşmaya başladı.

On aydır bir oynaşı vardı, ama bu öbürlerine benzemeyen bir oynaş, bir serüven kadın, bir tiyatrocu, bir sokak kadınıydı, onu sevmiş, kalbini kazanmayı başarmıştı. Henüz genç olmasına karşın delikanlı değildi artık ve olumlu, uygulamacı bir anlayışla yaşama ciddi gözle bakıyordu.

Dolayısıyla, her yılki gibi, geçip gitmiş dostluklarla yenilerinin, yaşamına girmiş olgularla varlıkların kıyaslamasını yaparak tutkusunun dökümünü çıkarmaya girişti.

İlk sevda ateşi yatıştığından, hesap yapan bir tüccar titizliğiyle, bu kadına duyduğu sevginin durumunu sordu kendi kendine ve ileride ne olacağını kestirmeye çalıştı.

Bu sevdada uzun ve güçlü ilişkileri doğuran binlerce küçük bağlanmadan, sevecenlikten, gönül borcundan oluşan büyük ve köklü bir sevgi buldu.

Bir zil sesi onu zıplattı. Duraksadı. Açacak mıydı kapıyı? Sonunda, bu yılbaşı gecesinde oradan geçip zili çalana, kim olursa olsun, kapıyı açmak gerektiğini söyledi kendine.

Bir mum aldı, girişi geçti, kilitleri kaldırdı, anahtarı çevirip kapıyı kendine doğru çekti ve yüzü ölü gibi sapsarı kesilmiş, ellerini duvara dayamış oynaşının oracıkta dikildiğini gördü.

Kekeledi:

“Neyiniz var?”

Kadın karşılık verdi:

“Yalnız mısın?”

— Evet.

— Uşak falan yok mu?

— Yok.

— Dışarı çıkmayacaktın değil mi?

— Hayır.

Kadın, evi tanıyan biri olarak içeri girdi. Oturma odasına gelir gelmez, divana çöktü, elleriyle yüzünü kapatıp korkunç biçimde ağlamaya başladı.

Adam önüne diz çökmüş, kollarını açmaya, yüzünü görmeye çabalıyor, bir yandan da yineliyordu:

“Irène, Irène, neyiniz var? Yalvarırım söyleyin bana, neyiniz var?”

Bunun üzerine kadın, hıçkırıklar arasında mırıldandı:

“Böyle yaşayamam artık.”

Adam bir şey anlamıyordu.

“Böyle yaşamak mı?.. Nasıl yani?..”

— Evet. Böyle yaşayamam artık… kendi evimde… Bilmiyorsun… sana söylemedim… Korkunç bir şey bu… Dayanamam artık… çok acı çekiyorum… Az önce bana vurdu…

— Kim vurdu… kocan mı?

— Evet… kocam.

— Yaa!..

Bu kocanın kaba bir adam olacağını hiç aklına getirmediğinden, şaşırıyordu. Kibarlar dünyasından bir adamdı, dahası, ünlüler kulübünün üyesi, ata binen, tiyatro kulislerinde dolaşan, kılıç oyunlarını bilen biriydi; tanınan, adı anılan, her yerde beğenilen, davranışları çok ince, aklı epey kıt, iyi yetiştirilmiş insanlar gibi düşünemeyecek kadar eğitimsiz ve kavrayışsız, bütün önyargılara kusursuz saygı gösteren bir adamdı.

İyi bir ailede doğmuş varlıklı insanlar arasında olması gerektiği gibi karısıyla ilgileniyora benzerdi. İstediklerini yerine getirmekle, sağlığıyla, süslü giysileriyle yeterince ilgilenir, gerisine hiç aldırmazdı.

Irène’in dostu olduktan sonra Randal yaşamayı bilen her kocanın karısının tanıdıklarına borçlu olduğu sevgi dolu tokalaşmalara hak kazanmıştı. Bir süre dost kalan Jacques’ın sevgililiğe geçmesinden sonra, kocayla ilişkileri çevrenin kurallarına uygun olarak daha sıcaklaşmıştı.

O evde fırtına koptuğunu ne görmüş, ne sezmişti, bu beklenmedik itiraf karşısında ağzı açık kalmıştı.

Sordu:

“Peki, söyle bana, nasıl oldu bu iş?”

Bunun üzerine kadın, uzun bir öykü, evlendiği günden başlayarak yaşamının öyküsünü anlattı. İlk kopukluk yok yere çıkmış, sonra iki zıt kişilik arasındaki açıklıkla gün geçtikçe ağırlaşmıştı.

Ardından kavgalar başlamış, bunu biçimsel değilse bile, duygusal ayrılma izlemişti, sonra kocası saldırgan, kuşkucu, kaba bir adam olmuştu. Şimdiyse kıskançtı, Jacques’ı kıskanıyordu, o gün de bir tartışmanın ardından ona vurmuştu.

Kararlı bir sesle ekledi kadın: “Dönmem artık onun evine. Ne istersen yap beni.”

Jacques geçip karşısına oturmuştu, dizleri birbirine değiyordu. Ellerini avuçlarına aldı:

“Bakın sevgili dostum, öyle davranırsanız, büyük, onarılmaz bir aptallık etmiş olursunuz. Kocanızdan ayrılmak istiyorsanız, onu kusurlu gösterecek biçimde davranın, böylece bir kadın, kibar insanlar dünyasının tek söz edilemeyen kadını olarak durumunuz sarsılmasın.”

Bunun üzerine kadın kaygılı bir bakışla sordu:

“Peki, ne yapmamı öğütlersin?”

— Evinize dönmeyi, savaşın bütün onurlarını elinizde bulundurarak bir ayrılma ya da boşanmaya dek oradaki yaşama katlanmayı.

— İyi ama salık verdiğiniz şey azıcık alçakça değil mi?

— Yoo, hayır, bilgece, akıllıca. Toplum içinde yüksek bir yeriniz var, korumanız gereken bir adınız, saklamanız gereken dostlarınız, hoş tutmanız gereken yakınlarınız. Bunu unutmamak ve bir kafa indirip hepsini birden yitirmemek gerekir.

Kadın ayağa kalktı, büyük bir şiddetle: “Yoo, hayır, dayanamam artık, bitti, bitti, bitti!” dedi.

Sonra gelip ellerini sevgilisinin omuzlarına koydu, gözlerinin içine bakarak sordu:

“Seviyor musun beni?”

— Evet.

— Gerçekten mi?

— Evet.

— Öyleyse, al beni yanına.

Adam haykırdı:

“Yanıma almak mı?.. Evime? Buraya? Çıldırdın mı sen? Böyle bir şey seni bütünüyle yitirmek olur; geri dönmemecesine! Çıldırmışsın sen!”

Bunun üzerine kadın, sözlerinin ağırlığını bilen bir kadın olarak, ciddi bir sesle, ağır ağır sürdürdü:

“Dinleyin beni Jacques. Sizi görmemi yasakladı, ben de öyle gizli kapaklı gelme oyunu oynayamam. Ya yitireceksin beni, ya da yanına alacaksın.”

— Sevgili Irène’ciğim, o zaman boşanma hakkını elde edin, hemen evleneyim sizinle.

— Evet, en erken, yasal sürenin sonunda… yani iki yıl sonra evlenirsiniz benimle. Sabırlı bir sevginiz var.

— İyi ama, düşünün bir. Burada kalırsanız, yarın gelip sizi alır, çünkü kocanız o, hem hak, hem yasa ondan yana.

— Evet ama beni burada tutmanı istemiyordum ki, Jacques, alıp istediğiniz yere götürün. Bunu yapacak kadar sevdiğinizi düşünüyordum beni. Yanılmışım. Elveda.

Arkasını döndü, hızla kapıya yöneldi, adam ancak oturma odasından çıkarken koluna yapışabildi.

“Dinleyin beni Irène…”

Kadın, gözü yaş içinde, hiçbir şey dinlemek istemiyor, kolunu kurtarmak için debeleniyor, bir yandan da mırıldanıyordu: “Bırakın beni… Bırakın beni… Bırakın beni…”

Adam onu zorla oturttu, yeniden önünde diz çöktü, sonra bütün gerekçelerle öğütleri sıralayarak tasarısının çılgınlığını ve korkunç tehlikesini anlatmaya çalıştı. Sevgisinde inandırıcı yardımcılar da arayarak, aklını yatırmak için gerekli hiçbir şeyi atlamadı.

Buz gibi bir yüzle, hiç sesini çıkarmadan oturunca, dinlemesi, inanması, gösterdiği yolu tutması için rica etti, yalvardı kadına.

Konuşmasını bitirince, kadın yalnız şunu sordu:

“Şimdi artık beni bırakmaya hazır mısınız? Bırakın da kalkayım.”

— İyi ama, Irène!..

— Bırakacak mısınız beni!

— Irène… bu kadar kesin mi kararınız?

— Bırakacak mısınız beni!

— Tamam, yalnız bana kararınızın, sonradan acı acı pişman olacağınız kararınızın kesin olup olmadığını söyleyin bana!

— Evet, kesin… Bırakın beni!

— Peki öyleyse, kal. Buranın evin olduğunu çok iyi biliyorsun. Yarın sabah yola çıkarız.

Kadın, adam izin vermese de ayağa kalktı, sert bir sesle:

“Hayır. Çok geç artık. Özveri, kendini adama falan istemem ben.”

— Kal. Yapmam gerekeni yaptım, söylemem gerekeni söyledim. Sana karşı sorumluluğum yok artık. Bilincim rahat. İstediğini söyle, yerine getireceğim.”

Kadın oturdu, uzun uzun yüzüne baktı, sonra çok dingin bir sesle sordu:

“Açıkla o zaman.”

— Neyi? Ne açıklamamı istiyorsun?

— Her şeyi… Kararımı değiştirmem için düşündüğün her şeyi. Ondan sonra ne yapmam gerektiğini anlayacağım.

— İyi ama hiçbir şey düşünmedim ben. Bir çılgınlık yapmak üzere olduğunu söylemek zorundaydım. Sen kararında direniyorsun, o zaman ben de bu çılgınlıktaki payımı soruyor, hatta ısrarla istiyorum.

— Bu kadar hızlı görüş değiştirmek doğal değil.

— Dinle beni, sevgili dostum. Burada ne özveri var, ne kendini adama. Seni sevdiğimi anladığım gün kendi kendime, bütün sevdalıların söylemesi gereken şeyi söyledim:

“Bir kadını seven, gönlünü çelmeye çalışan, ele geçiren, koynuna alan erkek hem kendisiyle, hem kadınla kutsal bir sözleşme imzalar. Burada söz konusu olan elbette yüreği herkese açık, kolay elde edilen değil, sizin gibi bir kadındır.

Bugün genellikle hangi koşullarda yapıldığı belli olduğuna göre, büyük bir toplumsal, yasal değer taşıyan evlilik benim gözümde öyle büyük bir ahlaksal değer taşımaz.

Dolayısıyla, bu yasal bağla bağlı, ama kocasını sevmeyen, sevemeyecek, gönlü boşta bir kadın, hoşuna giden, kollarına atıldığı bir erkekle karşılaştığı zaman, kimseyle ilişkisi olmayan bir erkek böyle bir kadını kollarına aldığı zaman, belediye başkanının kurdelesi önünde mırıldanılan ‘evet’ten daha özgür ve karşılıklı o rızayla birbirlerine bağlanırlar.

‘İkisi de onurlu insanlardır,’ derim kendime, birliktelikleri bütün kutsamaların sağlayacağından daha sıkı, daha güçlü ve sağlıklıdır.

Bu kadın her şeyi göze alır. Bunu bildiği, yüreğini, bedenini, ruhunu, onurunu, canını verdiği için, bütün yıkımları, bütün tehlikeleri, bütün felaketleri önceden gördüğü için, gözü kara, gözü pek bir edime cesaret ettiği için, kendisini öldürebilecek kocasına, onu kaldırıp atacak dünyaya göğüs germeye hazır, kararlı olduğu için, eşini aldatırken bile saygıdeğerdir, sevgilisinin de onu kollarına alırken, her şeyi önceden görmüş olması, ne olursa olsun, bu kadını her şeye yeğlemesi gerekir. Buna ekleyecek bir sözüm yok. Önce sizi uyarması gereken bilge bir erkek gibi konuştum, şimdi artık içimde tek bir erkek var, sizi seven adam. Buyruklarınızı bildirin şimdi.”

Yüzü ışıldayan kadın iki eliyle birden ağzını kapatıp fısıldadı:

“Doğru değildi sevgilim, hiçbir şey yok, kocam hiçbir şey demedi. Ama ben ne yapacağını görmek, bilmek istiyordum, şey istiyordum… yüreğinden kopacak armağanları… bir zamanlar verdiğin gerdanlığın dışındaki armağanları istiyordum. Verdin onları bana. Sağ ol… sağ ol… Ah ulu Tanrım, nasıl da mutluyum!”

Sonra

“Sevgili yavrularım,” dedi kontes, “hadi gidip yatın.”

İkisi kız, biri oğlan üç çocuk kalktılar, gelip büyükannelerini kucakladılar.

Sonra her perşembe yaptığı gibi yemeği şatoda yemiş olan papaz efendiye iyi geceler dilediler.

Rahip Mauduit, çocukların ikisini dizlerine oturttu, kara giysili uzun kollarını boyunlarına doladı, başlarını kendine doğru çekti, alınlarına babaca uzun birer öpücük kondurdu.

Sonra yere bıraktı, küçük yavrular, önde oğlan, arkada kızlar, gittiler.

“Çocukları seviyorsunuz, sayın rahip,” dedi kontes.

— Hem de çok, hanımefendi.”

Yaşlı kadın açık renk gözlerini papaza çevirdi.

“Peki… yalnızlığınız hiç ağır gelmedi mi?

— Yoo, zaman zaman geldi.

Sustu, biraz duraksadı, sonra sürdürdü: “Olağan bir yaşam sürecek insan değildim.”

— Nereden biliyorsunuz?

— Oo, çok iyi biliyorum! Rahip olmak üzere yaratılmıştım, bana çizilen yolu izledim.

Kontesin bakışları hâlâ üzerindeydi.

“Peki, sayın rahip, söyleyin bakalım, biz öbür insanlara yaşamı sevdiren, avutan, destekleyen her şeyden vazgeçmeye nasıl karar verdiniz? Sizi doğal anayoldan, evlilik ve aile yolundan ayrılmaya ne itti? Ne coşkulu bir insansınız, ne bir bağnaz, ne bir karamsar, ne de bir kederli. Böyle ömür boyu insanlara öğüt vermeye bir olay, bir yürek acısı mı zorladı sizi?”

Rahip Mauduit ayağa kalktı, ateşe yaklaştı, köy papazlarına özgü kocaman pabuçlarını alevlere uzattı. Yanıt vermekte hâlâ duraksıyor gibiydi.

Saint-Antoine-du-Rocher bucağına yirmi yıldır hizmet veren uzun boylu, ak saçlı bir ihtiyardı. Köylüler onun için: “Al sana, iyi yürekli bir adam,” derlerdi.

Gerçekten de iyilikçi, dost canlısı, yumuşak, özellikle eli açık, yiğit bir adamdı. Ermiş Martin gibi, isteseniz, pelerinini cart diye ikiye ayırırdı. Seve seve güler, en küçük şeyde kadın gibi ağlardı, bu da aslında köylülerin gözünde ona azıcık zarar verirdi.

Oğluyla gelininin art arda ölümlerinden sonra torunlarını yetiştirmek üzere Rocher’deki şatosuna çekilmiş olan

Saville kontesi rahibi çok sever, onun için: “Altın yürekli adam,” derdi.

Her perşembe akşamı şato sahibi hanıma gelirdi, aralarında yaşlılara özgü sağlam, içten bir dostluk vardı. İkisi de yalın, bütün yumuşak başlı insanlar gibi gösterişsiz, iyi yürekli olduklarından, leb demeden birbirlerini anlıyorlardı.

Kontes üsteliyordu: “Hadi sayın rahip, şimdi de siz günah çıkarın bakalım.”

Rahip yineledi: “Herkes gibi bir ömür sürmek üzere yaratılmamışım. Neyse ki bunun tam zamanında ayrımına vardım ve sık sık yanılmadığımı gördüm.”

*

Verdiers’de tuhafiyecilik yapan ve epey varlıklı olan anamın babamın benimle ilgili oldukça yüksek hayalleri vardı. Küçük yaşta beni yatılı okula verdiler. Anasından babasından ayrıldığı, toplumdan yalıtıldığı için, bir çocuğun böyle yatılı okulda ne acılar çekeceğini bilemezsiniz. O tekdüze, sevgisiz yaşam kimilerine iyi gelir, kimilerineyse hiç uymaz. Küçük varlıkların çoğu kez sanıldığından daha duyarlı yürecikleri vardır, onları alıp küçük yaşta sevdiklerinden uzak bir yere kapatırsanız, alabildiğine aşırıya giden, hastalıklı ve tehlikeli hale gelen bir duyarlılık yaratabilirsiniz.

Hiç oyun oynamıyordum, tek arkadaşım yoktu, bütün saatlerimi evimi özlemeye veriyordum, geceleri yatağımda ağlıyor, evimin anılarını, en sıradan şeylerin, küçük olguların önemsiz anılarını gözümün önüne getirebilmek için başımı yastığa gömüyordum. Sürekli orada yaptıklarımı düşünüyordum. Usul usul, en küçük karşı çıkışın korkunç acılara gömeceği aşırı coşkulu biri oluyordum.

Bunun yanında, suskun, içine kapanık, dışa açılamayan, acılarını kimseye söyleyemeyen biri olarak kalıyordum. O zihinsel coşma çalışması alttan alta, kesin adımlarla yürüyordu. Çocukların sinirleri çabuk ayağa kalkar: bütün gelişmelerini tamamlayana dek, köklü barış içinde yaşamaları sağlanmalıdır. Ama kimi yatılı öğrenciler için, böyle haksız dört duvar arasına kapatılmanın, ileride bir dostun ölümü kadar büyük acıya yol

açabileceği kimin aklına geliyor; kimi genç ruhların en küçük şeyler karşısında korkunç duygulara kapılabileceklerini, kısa sürede hastalıklı, onulmaz ruhlara dönüştüklerini kim düşünüyor?

Ben işte böyle oldum; o özlem yeteneği bende öyle gelişti ki, bütün yaşamım işkence halini aldı.

Kimseye söylemiyordum bunu, hiçbir şey söylemiyordum; ama yavaş yavaş öyle bir duyarlılık, daha doğrusu duygusallık ediniyordum ki, ruhum açık bir yaraya benziyordu. Ona dokunan her şey acı kasılmalara, korkunç titreşimlere, ardından da gerçek yıkımlara yol açıyordu. Ne mutlu doğanın kayıtsızlık zırhıyla donattığı, aldırmazlıkla silahlandırdığı insanlara!

On altı yaşına geldim. Her şeyin acısını çekme eğilimi beni aşırı utangaç yapmıştı. Rastlantı ya da yazgının bütün saldırılarına açık olduğumu sandığımdan, bütün ilişkilerden, yakınlaşmalardan, olaylardan ürküyordum. Bilinmeyen, hep beklenen sürekli bir tehlikeyle karşı karşıyaymışım gibi uyanık yaşıyordum. İnsan içinde konuşmayı da, kıpırdamayı da göze alamıyordum. Yaşam dayanılmaz yumruklar yenen, çok acı veren, öldürücü yaralar alınan bir savaş, korkunç bir savaşımmış gibi bir duygulanım vardı içimde. Bütün insanlar gibi, yarınla ilgili mutlu umutlar besleyecek yerde, onunla ilgili yalnızca belirsiz bir korku vardı kafamda, gidip saklanmak, yenilip öldürüleceğim o kavgadan kaçınmak geliyordu içimden.

Okulum bitince bir uğraş seçmek üzere altı ay izin verdiler bana. Son derece yalın bir olay bir anda kendi içimi açıkça görmeme yol açtı, ruhumun hastalıklı halini bana gösterdi, bana tehlikeyi anlattı, ondan kaçmam gerektiği kararına vardırdı.

Verdiers, ovalarla, ormanlarla çevrili küçük bir kenttir. Anamla babamın evi onun ana caddesindeydi. Şimdi artık günlerimi onca özlediğim, onca görmek istediğim bu yuvadan uzakta geçiriyordum. Kafamda birtakım düşler uyanmıştı, onların rahatça gelişebilmesi, kanatlanıp uçabilmesi için tek başıma tarlalarda dolaşıyordum.

Yalnız kendi ticaretleriyle ilgilenen, bir tek benim geleceğim için kaygılanan anamla babam, benimle yalnız satışlarını ya da kurabileceğim tasarıları konuşuyorlardı. Her şeye somut uygulama açısından bakan, olumlu insanlar olarak, yüreklerinden çok akıllarıyla seviyorlardı beni;

kendi düşüncelerime kapatılmış olarak yaşıyor, sonsuz kaygım içinde tir tir titriyordum.

Bir akşam, uzun bir gezintinin ardından, geç kalmamak için uzun adımlarla eve dönerken, bana doğru koşan bir köpek gördüm. Uzun kıvrık kulaklı, alabildiğine sıska, kırmızı tüylü bir tür İspanyol köpeğiydi bu.

On adım öteme gelince durdu. Ben de öyle. Bunun üzerine kuyruğunu sallayarak, bütün bedeni korku içinde, kısa adımlarla, patilerini yalvarırcasına bükerek, başını usulca oynatarak yaklaştı. Ona seslendim. Bunun üzerine öylesine alçakgönüllüce, kederle, öylesine yalvararak yerde sürünmeye başladı ki, gözüm yaş doldu. Ona doğru gittim, kaçtı, sonra geri geldi, yanıma gelsin diye tatlı sözler söyleyerek dizimin birini yere dayadım. Sonunda elimin ulaşacağı yere geldi, bin bir sakınımla, usul usul okşadım.

Yüreklendi, azıcık doğruldu, ayaklarını omuzlarıma dayadı, yüzümü yalamaya başladı. Sonra ardımdan eve dek geldi.

Sevgime karşılık verdiği için yürekten sevdiğim ilk varlık buydu. O hayvana gösterdiğim sevgi abartılı ve gülünçtü elbet. Kafamın içinde, belli belirsiz, ikimizin de yeryüzünde yitip gitmiş, aynı ölçüde yalıtılmış ve savunmasız iki kardeş olduğumuz duygusu vardı. Artık hiç yanımdan ayrılmıyor, yatağımın ucunda uyuyor, anamın babamın hoşnutsuzluğuna karşın, masamızda yemek yiyor, yalnız gezintilerimde bana eşlik ediyordu.

Çoğu kez bir çukurun kıyısında duruyor, çimenlere oturuyordum. Sam hemen koşup geliyor, yanıma ya da dizlerime uzanıyor, onu okşayayım diye burnuyla elimi havaya kaldırıyordu.

Haziran ayının sonlarına doğru bir akşam Saint-Pierre-de-Chabrol yolunda Ravereau posta arabasının geldiğini gördüm. Araba, tepesine oturtulmuş kara deri tentesi ve sarı gövdesiyle, dörtnala kalkmış dört atıyla koşuyordu. Arabacı kamçısını şaklatıyordu; arabanın ağır tekerleklerinden bir toz bulutu yükseliyor, sonra küçük bir bulut gibi arkada uçuşuyordu.

Araba tam bana doğru gelirken, belki gürültüden ürken ve yanıma gelmek isteyen Sam arabanın önüne atıldı. Atlardan birinin ayağı onu devirdi, hayvanın yuvarlandığını, döndüğünü, doğrulduğunu, atların ayaklarının altına yuvarlandığını, sonra arabanın iki büyük sarsıntı geçirdiğini, ardından

da arabanın arkasında, bir şeyin tozlar içinde debelendiğini gördüm. Hemen hemen ikiye biçilmişti: Yırtılan karnındakiler dışarı sarkıyor, kan revan içinde sallanıyordu. Ayağa kalkmaya, yürümeye çalışıyordu, ama ancak ön iki patisi kıpırdayabiliyor, çukur açmak istiyormuşçasına toprağı tırmalıyordu; iki arka bacağı çoktan ölmüştü. Ve çektiği acıyla çılgına dönmüş, korkunç seslerle uluyordu.

Birkaç dakikada can verdi. Ne duyumsadığımı, nasıl acı çektiğimi anlatamam. Bir ay odamdan çıkmadım.

Beni bu acıklı durumda görüp küplere binen babam bir akşam bağırdı: “Gerçek acılarla karşılaştığında, eşini, çocuklarını yitirdiğinde ne yapacaksın? İnsan bu kadar da salak olmaz ki!”

Bu söz o günden sonra hep belleğimde durdu, hiç aklımdan çıkmadı: “Gerçek acılarla karşılaştığında, eşini, çocuklarını yitirdiğinde ne yapacaksın?”

Ve kendi içimi açık seçik görmeye başladım. Her günkü küçük acıların gözümde neden büyük yıkıma dönüştüğünü anladım; doğal yapımın her şeyden korkunç bir acı çekmek üzere oluştuğunu, bütün acı veren izlenimleri hastalıklı bir duyarlılıkla bin katına çıkararak algılamak üzere hazırlandığımı gördüm ve müthiş bir yaşama korkusu kapladı içimi. En küçük bir tutkum, özencim yoktu; bunun üzerine, kesin acılardan kaçınabilmek için olası sevinçleri gözden çıkarmaya karar verdim. “Ömür kısa, onu öbür insanlara hizmet ederek, onların acılarını dindirerek, mutluluklarına sevinerek geçireceğim,” dedim kendi kendime. Böylece ne acıları, ne sevinçleri doğrudan tatmayacağımdan, duygulanımlar bana hafifletilmiş olarak gelecekti.

Bilseniz nasıl işkence eder bana insanların çektiği acı, nasıl yere serer! Ama böylece benim için dayanılmaz bir acı olacak şey, acımaya, merhamete dönüştü.

Her an dokunduğum o yürek acılarına, kendi yüreğimi dağlasalar dayanamazdım. Çocuklarımdan birinin öldüğünü görsem o anda kendim de can verirdim. Bu arada her şeye karşın içimde olaylar karşısında öyle karanlık, delici bir korku kaldı ki, postacının evime girdiğini görünce iliklerime dek ürperirim, oysa korkacak hiçbir şeyim yok artık.

*

Rahip Mauduit sustu. Birtakım gizemli şeyleri, acı karşısında daha gözü pek olsaydı yaşacağı bütün o bilinmeyen şeyleri görmek istercesine, büyük ocaktaki ateşe bakıyordu. Daha alçak sesle sürdürdü:

“Haklı çıktım. Bu dünyaya göre bir insan değildim.”

Kontes hiçbir şey demiyordu; uzun bir sessizliğin ardından, sonunda mırıldandı: “Kendi payıma, torunlarım olmasaydı, yaşamayı göze alabileceğimi sanmazdım.”

Bunun üzerine papaz, başka söz etmeden ayağa kalktı.

Uşaklar mutfakta uyukladıklarından, kontes onu bahçeye açılan kapıya dek götürdü, lambadan yansıyan ışığın aydınlattığı uzun ağır gölgesinin karanlığa dalıp gidişine baktı.

Sonra dönüp ocağının karşısına oturdu, insanın gençliğinde aklına bile getirmediği şeyleri düşlemeye koyuldu.

[1] Kedi Dişi. (ç.n.)

[2] Ölü Sıçan. (ç.n.)

[3] Kümbet

[4] Nasıl da değişmiş o günden bu yana. (ç.n.)